

**T.C.
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI**

KREDİ KARTLARI VE KREDİ KARTLARININ HUKUKİ NİTELİĞİ

Erkan GELMEZ

DANIŞMAN : Yrd. Doç. Dr. Şenol KANDEMİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

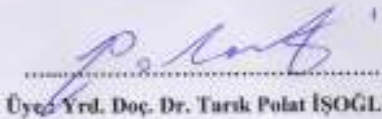
MERSİN, 2010

ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

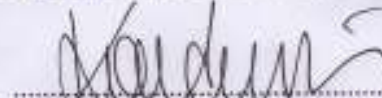
“Kredi Kartları ve Kredi Kartlarının Hukuki Niteliği” başlıklı bu çalışma jürimiz tarafından oy birliğiyle Özel Hukuk Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ OLARAK kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Burhan ÖZDEMİR

Üye: Yrd. Doç. Dr. Tarsık Polat İŞOĞLU

DANIŞMAN-Üye : Yrd. Doç. Dr. Şenol KANDEMİR

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Doç. Dr. Hakan KORKMAZYÜREK
Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kayınak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

ÖZET**KREDİ KARTLARI VE KREDİ KARTLARININ HUKUKİ NİTELİĞİ****ERKAN GELMEZ****Yüksek Lisans Tezi, Özel Hukuk Anabilim Dalı****Danışman: Yard. Doç. Dr. Şenol KANDEMİR****Ocak 2010, 83 sayfa**

Bireylere yanlarında nakit para taşımaksızın mal ve hizmet satın alma olanağını sağlayan, ayrıca satın aldıkları mal ve hizmet bedellerinin ödemelerini belli bir süre erteleyen veya belirli bir faiz karşılığında taksitlendirebilen kredi kartları kişilere aynı zamanda nakit para çekme imkanı da sağlayan bir ödeme aracı olarak tüm dünyada kabul görmüş bir uygulamadır.

Günümüzde kullanımı hızla yaygınlaşan kredi kartlarına yönelik düzenlemeler üzerine finansal literatür de sıklıkla anılmakta olduğu gibi hükümetlerin gündeminde de çoğunlukla yerini üst sıralarda almaktadır. Bununla birlikte ilgili kurum ve kuruluşların faaliyetlerini biçimlendiren kredi kartlarına ilişkin düzenlemelerin önemli bir boyutu da onların hukuki niteliği ile ilgilidir. Bu çalışmada modern yaşamın ayrılmaz bir parçasını temsil eden kredi kartlarının gerek finans gerekse de hukuk literatürünün de edindiği yer incelenmiş ve kredi kartlarının hukuki niteliği araştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kredi, Kredi Kartı, Banka, Bankalararası Kart Merkezi

ABSTRACT**LEGAL NATURE OF CREDIT CARDS AND CREDIT CARDS****ERKAN GELMEZ****Master Thesis, Department of Education of Private Law****Supervisor: Asst. Prof. Dr. Şenol KANDEMİR****January 2010, 83 pages**

All around the world, the credit cards have been accepted as a shopping-tool which gives an opportunity to do shopping without carrying any cash, to delay the payments for a few months or to make a hire-purchase within a definite bank rate and also to take cash instantly.

Nowadays, the new procedures for the credit cards which have accelerated to grow up rapidly, have been handled in literature and also have an important place in the top of agenda of the government by a majority. In addition to all these, an important part of arrangements of the activities for commercial foundations has been concerning of the legal characteristics for the credit cards.

In this review, it was researched how a place the credit cards, which are not permissible in the modern life, have in finance and also literature of law and what the legal characteristics of them are.

Key Words: Credit, Credit Card, Bank, The Interbank Card Center.

KISALTMALAR DİZİNİ

- ATM : Otomatik Para Çekme Makinesi
- BDDK : Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu
- BKMMM : Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu
- BKM : Bankalararası Kart Merkezi
- POS : Kredi Kartı Satış Cihazı
- TCK :Türk Ceza Kanunu
- TKHK : Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun
- TTK : Türk Ticaret Kanunu

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
KISALTMALAR DİZİNİ	v
İÇİNDEKİLER	vi
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM: GENEL OLARAK KREDİ KARTLARI ANLAYIŞI ...3	
1.1. Kredi Kartının Tanımı ve İşlevleri	3
1.1.1. Kredi Kartı Mal ve Hizmet Ödeme Aracıdır	4
1.1.2. Kredi Kartı Nakit Temin Aracıdır	5
1.1.3. Kredi Kartı Sürekli Kredi Olanakı Taşımaktadır	5
1.2. Kredi Kartlarının Gelişim Süreci	5
1.2.1. Dünyadaki Gelişim Süreci.....	6
1.2.2. Türkiyedeki Gelişim Süreci.....	8
1.2.3. Bankalar arası Kart Merkezi (BKM).....	10
1.2.3.1. BKM' nin Kuruluşu ve Amacı	10
İKİNCİ BÖLÜM: KREDİ KARTLARININ İŞLEYİŞ MEKANİZMASI ..12	
2.1. Kredi Kartları Düzeni	12
2.1.1. İki Taraflı Kredi Kartı Düzeni.....	12
2.1.2. Üç Taraflı Kredi Kartı Düzeni.....	14
2.1.2.1. Basit Üç Taraflı Sistem	14
2.1.2.2. Genişletilmiş Üç Taraflı Sistem	16
2.2. Kredi Kartı Sisteminin Genel İşleyişi	19
2.3. Kredi Kartlarının Taraflar Yönünden Avantaj ve Dezavantajları	23
2.3.1. Kredi Kartının Avantajları.....	23
2.3.1.1. Kart Sahibi Açısından Kredi Kartının Avantajları	23
2.3.1.2. Kartı Çıkaran Kuruluş Açısından Kredi Kartının Avantajları.....	25
2.3.1.3. Üye İşyeri Açısından Kredi Kartının Avantajları.....	26
2.3.2. Kredi Kartının Dezavantajları	27
2.3.2.1. Kart Sahibi Açısından Kredi Kartının Dezavantajları.....	27

2.3.2.2. Kartı Çıkaran Kuruluş Açısından Kredi Kartının Dezavantajları ..	28
2.3.2.3. Üye İşyeri Açısından Kredi Kartının Dezavantajları	29
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: KREDİ KARTLARININ HUKUKİ NİTELİĞİNİN İNCELENMESİ	31
3.1. Kredi Kartı İşlemlerinde Taraflar Arasındaki Hukuki Bağlantılar	31
3.1.1. Kredi Kartını Çıkaran Kuruluş İle Kart Sahibi Arasındaki Bağlantı	31
3.1.1.1. Kredi Kartı Sözleşmesi ve Tarafların Yükümlülükleri	31
3.1.1.1.1. Kredi Kartını Çıkaran Kuruluş Tarafından Kredi Kartı Sözleşmesinin İncelenmesi	32
3.1.1.1.2. Kart Sahibi Tarafından Kredi Kartı Sözleşmesinin İncelenmesi	36
3.1.2. Kredi Kartını Çıkaran Kuruluş İle Üye İşyeri Arasındaki Bağlantı	37
3.1.2.1. Üye İş Yeri Sözleşmesi ve Tarafların Yükümlülükleri	38
3.1.2.1.1. Kredi Kartını Çıkaran Kuruluş Tarafından Üye İşyeri Sözleşmesinin İncelenmesi	40
3.1.2.1.2. Üye İşyeri Tarafından Üye İşyeri Sözleşmesinin İncelenmesi	41
3.1.3. Kart Sahibi İle Üye İşyeri Arasındaki Bağlantı.....	42
3.1.4. Kredi Kartı Sözleşmelerinin Hukuki Niteliği.....	44
3.2. Türkiye'deki Kredi Kartı Uygulamasının Hukuki Zemini	49
3.2.1. Türk Ticaret Kanunu	50
3.2.2. Bankacılık Kanununa Göre Kredi Kartının Kredi Niteliği	51
3.2.3. Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun	52
3.2.4. Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu	53
3.3. Kredi Kartlarının Banka Hukuku Açısından İncelenmesi.....	56
3.4. Kredi Kartlarının Kıymetli Evrak Hukuku Açısından İncelenmesi	61
3.5.Kredi Kartlarının Tüketici Kredisi Açısından İncelenmesi.....	62
3.6.Kredi Kartı Yıllık Aidatının Hukuki Niteliğinin İncelenmesi	66
3.7. Harcama Belgesinin Hukuki Niteliğinin İncelenmesi	69
3.8. Kredi Kartlarının Kötüye Kullanılması ve Kötüye Kullanılmasına İlişkin Hukuki ve Cezai Düzenlemeler	72
SONUÇ	78

KAYNAKÇA80

GİRİŞ

Günümüzde önemli bir ödeme aracı haline gelen kredi kartlarına ilişkin finansal ve hukuksal literatür de gerçekleştirilmiş çalışmalardan yola çıkarak kredi kartlarının günlük yaşamımızda edindiği yeri anlamaya odaklanan bu çalışma aynı zamanda onun hukuki niteliğini sorgulamaktadır. Çalışmada bu güne değin söz konusu alanda yapılan düzenlemelerden yola çıkarak modern yaşamdaki yerinin tartışılmaz bulunduğu kredi kartlarının aynı zamanda hukuksal bir alanda ortaya koyulmasına yönelinmiştir.

Ülkemizde kullanımı oldukça yaygınlaşan kredi kartı nakit para taşıma risklerini ortadan kaldırmış ancak buna karşın yarattığı rahatlıkla kişilerin alım gücünün üstünde hareket etmesine yol açmıştır. Öte yandan kullanımdaki yaygınlıkla kredi kartları ile çalışan iş yerleri sayısı birbiri ile paralel olarak artmış; böylece kredi kartı kullanımı yaşamımızın büyük bir parçasını oluşturur olmuştur. Bankaların kredi kartı pazarlama temelindeki yarışları ile bu alandaki rekabet de büyümüş ve sağlanan çok cazip olanaklar ile kredi kartları almak ve hesapsızca harcamak bir alışkanlık haline dönüşmüştür.

Kredi kartlarının kullanımının bu derece yaygınlaşması ve piyasada git gide tüm sektörlerde kullanılır hale gelmesi, kredi kartı kullanımıyla ilgili hukuki düzenlemelerin oluşturulması gerekliliğini doğurmuştur. Kredi kartlarının kullanım alanının geniş olması hukuki gelişmeleri de çeşitlendirmiştir.

Bu çalışmanın hazırlanmasındaki amaç Türkiye'deki kredi kartı kullanımının boyutlarını ortaya koymak ve sunduğu kolaylıklar ile beraberinde getirdiği hukuksal problemleri incelemektir. Bu anlamda konunun hukuksal boyutunu dikkate alarak gerçekleştirilen bir çalışma ile ülkemizde kredi kartı kullanma davranışının boyutları ve sonuçları kredi kartlarının hukuksal düzlemde bulunduğu karşılık ile değerlendirilmektedir. Çalışma gerek kredi kartı kullanan bireyler, iş yerleri ve bu imkanı sağlayan kurum, kuruluş, bankalar gerekse de bilimsel camia açısından konunun önemine dikkat çekmeyi amaçlamaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde kredi kartı olgusuna dair tanıtıcı bilgiler yer almaktadır. Ayrıca Bankalararası Kart Merkezi'ne de değinilmekte, anılan kurum hakkında kısa bilgi verilmektedir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise kredi kartlarının işleyiş mekanizmasına yoğunlaşmıştır ve kredi kartının sağladığı avantajlar ve getirdiği dezavantajlar tartışılmaktadır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde kredi kartlarının hukuki niteliği ülkemiz hukuk yapısı ve ülkemizde bu yönde yapılan düzenlemeler doğrultusunda incelenmektedir. Bu bağlamda kredi kartlarına hukuksal zemin oluşturan Türk Ticaret Kanunu, Bankacılık Kanunu ve Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun hükümlerine başvurulmuştur. Kredi kartları konusunda daha özel bir kanun olan Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu ise bu çalışma açısından ayrıca önemli bulunmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM: GENEL OLARAK KREDİ KARTLARI ANLAYIŞI

1.1. Kredi Kartının Tanımı ve İşlevleri

Kredi kartı kavramına ilişkin finansal literatür de oldukça çeşitli tanımlar mevcuttur ve söz konusu tanımlar sıklıkla kredi kartlarının nakit para taşımaksızın ödeme yapabilme kolaylığına ve kredi kullanabilme olanağına vurgu yapmaktadır. Literatürde yer alan çeşitli tanımlar şu şekilde derlenebilmektedir:

Bankalar arası Kart Merkezi kredi kartını şu şekilde tanımlanmaktadır: “Bankalar ve çıkartmaya yetkili kuruluşların müşterilerine belirli limitler dâhilinde açtıkları kredilerle, nakit kullanmaksızın mal ve hizmet alabilmeleri, nakit kredi çekebilmeleri için verdikleri ödeme aracıdır” (www.bkm.com.tr).

Bireylerin yanlarında nakit para taşımaksızın mal ve hizmet satın almalarına olanak tanıyan kredi kartları aynı zamanda satın alınan mal ya da hizmet bedellerinin ödemelerini de belli bir süre ertelemekte; aynı zamanda faiz karşılığında taksitlendirilmesini sağlamakta ve bu şekilde de kredi imkânı tanımaktadır (Yılmaz, 2000:8). Bu süreçlerde banka önceden belirlenmiş limitler uyarınca hareket etmekte ve belirli günlerde kart hamiline¹ yaptığı alışverişlerin detaylarını bildiren bir hesap cetveli yollayarak bir önceki ayın hesabının faizsiz ödenmesini ya da borcun belli bir kısmının ödenerek geri kalanın zamana yayılması sureti ile faizli geri ödenmesini sağlamaktadır (Bakır, 2000: 194).

Kredi kartı, 5456 no’lu Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunda (Resmi Gazete, 1 Mart 2006) “nakit kullanımını gerekmeksizin mal ve hizmet alımı veya nakit çekme olanağı sağlayan basılı kart veya fiziki varlığı bulunmayan kart numarası” olarak tanımlanmaktadır.

Kredi sözcüğünün Latince bir kimseye güven duymak ve itimat etmek anlamına gelen “credere” sözcüğünden geldiğini belirten Teoman’a göre (2003:6-7) kredi kartı, kartın mülkiyeti onu çıkaran kuruma ait olmak üzere; belirli bir limit dahilinde üye

¹ **Kart Hamili:** Banka ve kart çıkarmaya yetkili kuruluş ile yaptıkları sözleşme dahilinde tarafına kart verilen kişi. (Aksi belirtilmediği sürece tüm tanımlar BKM tarafından internet sitesinden yayınlanan sözlükten alınmıştır. Detaylı bilgi için bkz. www.bkm.com.tr)

işyerlerinde mal ve hizmet satın alma ve nakit çekme yerleri veya otomatik para ödeme makinelerinden nakit çekimlerinde kullanılmak üzere kart sahiplerine verilen kartlar olarak tanımlanmaktadır.

Kart sahibi yönünden kredi kartı, hamilinin banka hesabında para bulundurmadan, kendine önceden belirlenen bir limit dahilinde harcama yapabilme; yaptığı harcamayı geçerli bir faiz ile taksitlendirebilme veya ATM'lerden nakit avans çekebilme olanakları sağlayan ödeme aracı olarak tanımlanabilmektedir (KOÇBANK A.Ş., 2003:6).

Çavuş (2006:173) ise kredi kartını şu şekilde tanımlamaktadır: “Kredi kartını veren banka veya kuruluşun açtığı krediye istinaden kart sahibinin gereksinim duyduğu mal veya hizmeti o anda bir ödeme yapmadan satın almasına ve bedelini daha sonra herhangi ek bir mali külfet yüklenmeksizin ödeme yapmasına imkân veren bir ödeme aracıdır”.

Kredi kartlarının başlıca üç fonksiyonunu şu şekilde sıralamaktadır Çeker (1997:1):

- Mal ve hizmet ödeme aracı olması.
- Nakit temin aracı olması.
- Sürekli kredi olanağı taşınması.

1.1.1. Kredi Kartı Mal ve Hizmet Ödeme Aracıdır

Kredi kartının esas işlevi onun bir ödeme aracı olmasıdır (İşgüzar, 2003: 147). Kredi kartları kredi kartını çıkaran kuruluş² ile üye iş yeri³ arasındaki sözleşmeler gereğince nakit para gerektirmeyen bir ödeme biçimidir. Kart sahibinin yaptığı harcamaların bedeli üye iş yerine kartı çıkaran kuruluş tarafından ödenmektedir. Kredi kartı sahibi ise yaptığı harcamaların bedelini kartı çıkaran kuruluşla yaptığı sözleşme uyarınca belirli dönemlerde kartı çıkaran kuruluşa ödemek durumundadır. Kartı çıkaran kuruluş kart sahibine dönemsel olarak yaptığı harcamaların bedelini bildiren bir hesap özeti göndermektedir. Kartı çıkaran kuruluş kart sahibinin borcunu son ödeme tarihine

² Kart Çıkaran Kuruluş (Issuer):Sahip olduğu lisansa istinaden kartdüzenleyip veren bankalar veya diğer kuruluşlardır.

³ Üye İş Yeri: Yaptığı sözleşme çerçevesinde banka kartı veya kredi kartı hamiline mal ve hizmet satmayı kabul eden gerçek veya tüzel kişidir

değın beklemektedir. Kredi kartı sahibi son ödeme tarihinde borcunun bir kısmını yani asgari tutarını ödeyip, geri kalanı da taksitlere bölerek ödeyebilir.

1.1.2. Kredi Kartı Nakit Temin Aracıdır

Mal veya hizmet bedellerini nakit taşımaksızın ödeme imkanı veren kredi kartlarının bir diğeri işlevi de acil nakit ihtiyacı durumunda kart sahibine bu nakdi temin etmektir. Kredi kartı çıkaran kuruluşların kart sahiplerinin bu ihtiyacına karşılık 24 saat nakit para çekme olanağı tanıyan banka ATM'leri bulunmaktadır. Bununla birlikte bu türden bir hizmet banka şubelerinde ve üye iş yerlerinde de verilmektedir (Yılmaz, 2000: 29).

1.1.3. Kredi Kartı Sürekli Kredi Olanağı Taşımaktadır

Kredi kartı uygulamalarının kredi niteliği taşıyıp taşımadığı oldukça tartışılan bir konu olmaktadır. Ancak yaygın görüş kredi kartı sisteminde kart ile yapılan ödemenin kart sahibine kredi olanağı sağladığı yönündedir. Kredi kartı satın alma gücünü arttırırken söz konusu uygulama kredi kartını çıkaran kurum açısından riskli bir uygulamadır (İşgüzar, 2003 :154).

Öte yandan kredi kartı ile üye iş yerlerinde nakit ödemeksizin yapılan harcamaların üye iş yerlerine kartı çıkaran kuruluşlarca ödenmesi durumu söz konusudur. Bu durum ileriki bölümlerde daha detaylı açıklanacağı üzere gayri nakdi kredi olarak adlandırılmaktadır.

1.2. Kredi Kartlarının Gelişim Süreci

Kişilerin çeşitli nedenler ile yarılarında fazla miktarda para taşımaları çalınma veya kaybolma riskini taşıması gibi kimi nedenlerden dolayı paranın yerini tutabilecek yeni ve güvenilir bir başka ödeme aracına duyulan ihtiyaç ilk olarak çekleri gündeme getirmiştir. Ancak işlevsellik, güvenilirlik, bankaların iş yükü, kırtasiye giderleri vb. birçok neden çeklerinde kullanım alanlarını daraltmış; günümüzde bunun yerine çağdaş

bir ödeme sistemi olan ve plastik para olarak adlandırılan kredi kartı sistemini doğurmuştur (Teoman, 2003:5).

1.2.1. Dünyadaki Gelişim Süreci

İlk kez 1854 yılında Hotel Credit Letter Company adını taşıyan bir kuruluş tarafından turizm amaçlı sunulan kredi kartının modern anlamda ilk örneğine Amerika Birleşik Devletleri'nde yirminci yüzyılın başlarında rastlanmaktadır. 1914'te General Petroleum Corporation of California çalışanlarına ve seçkin müşterilerine kart; 1915 yılında ise birkaç otel, mağaza, telgraf şirketi ve demiryolu şirketi jeton basarak müşterilerine birer aylık kredi imkanı tanımışlardır (Yılmaz, 2000:4). Öte yandan bu dönemlerde kredi kartı olarak anılan bu tür ödeme araçları kredi kartlarının günümüzdeki niteliğinden farklılıklar taşımaktadır. Kullanım alanları, hizmete ilişkin ya da bölgesel sınırlamalar barındıran bu ödeme araçları sadece güvenilirliği yüksek müşteriler için uygulanmakta ve alıcı ile satıcı arasında doğrudan bir ilişki kurulması yoluyla verilmekteydi. Ancak arada banka ya da herhangi bir başka kurum olmayan bu sistem günümüzde de tercih edilmekte ve "ikili sistem" olarak anılmaktadır (Teoman, 2003:12).

BKM yayın organı olan Pano Dergisi (1997,2), kredi kartının doğuşunu şu şekilde açıklamaktadır:

Kredi kartı uygulaması ilk olarak ABD'de başlamıştır. 1950 yılında ABD'de Frank McNamara isimli bir avukat önemli bir müşterisi bir yemeğe davet eder. Hesap geldiğinde yanında para olmadığını fark eden McNamara hayatının en utanç verici anlarından birini yaşar ve davetlisi olan müşterisine mahcup olmamak için kartvizitinin arkasını imzalamak suretiyle yemek bedelini öder. Bunun üzerine insanların böyle durumlarda yanlarında para olmadan ödeme yapabilecekleri bir ödeme aracı üzerine kafa yormaya başlar. Plastik bir kart ve bir kağıt üzerine alınacak bir imza ile bunun mümkün olduğunu gören McNamara, Diners Club Kredi Kartı'nı kurar. Öncelikle sadece ABD'de restoranlarda geçerli olan Diners Club kartı

zaman içinde mal ve hizmet satan birçok müesseseye ve dünyaya yayılır.

1950 yılından bu yana Diners Card sayesinde kredi kartının avantajları anlaşılmiş ve kart kullanımı yoğunluk kazanmıştır (Baydemir, 2004:1). Diners Club ardından bankalarında bu alanda faaliyet göstermeye başladığı gözlemlenmektedir. 1958 yılında Bank of America “Bank Americard” ve American Express Company “American Express” adları altında ilk uluslararası kartları piyasaya sürmüşlerdir (BKM, 1997:2).

American Express, 1850'li yılların başında nakit ve önemli finansal evrakları "express" olarak taşıma amacıyla kurulmuştur. Uzun yıllar boyunca finansal hizmetler alanında birçok yeniliğe imza atan şirket aynı zamanda seyahat hizmetleri sektöründe de önemli gelişmelere öncü olmuştur. American Express kart pazarına 1958 yılında ilk ödeme kartı olan "American Express Kart"ı ile girmiştir. 1960'larda üst gelir grubu müşterileri hedefleme kararı alan şirket, 1965'te "American Express Gold Kart"ı, 1980'lerin ortasında ise en üst gelirli müşterilere yönelik ilk "Platinum Kart"ı piyasaya sunmuştur. 1990'larda kredi kartlarını ürün portföyüne katan American Express, 1999 yılında dünyanın ilk şeffaf tasarımlı kredi kartı "Blue from American Express" kartının lansmanını gerçekleştirmiştir. 2000'li yılların başında ise üstün ve benzersiz hizmetler sunan dünyanın en prestijli kartı olan "Black Card" adı ile ünlenmiş "Centurion Kart"ı çıkarmıştır. American Express bugün 75 ülkede 78 ortağı ile faaliyet gösteren uluslararası bir finans kuruluşudur. Kart pazarında özellikle seyahat ve eğlence alanında müşterilerine benzersiz hizmetler sunmaktadır (BKM, 2006).

Ancak ABD’de kredi kartlarında yaşanan bu hızlı gelişme Avrupa’da daha ağır sürmüş; Avrupa bu alanda ilk gelişme 1960’lı yıllarda Fransa’da “Card Blanche” ile yaşanmıştır (BKM, 1997:2). Teoman’a göre (2003:15) bu durumun temel nedeni ABD’de öncesinde uygulanan çek sistemi olarak saptanmaktadır. Zira eyalet düzeni içinde faaliyet gösteren bankaların sınırlı hareket alanları çek sisteminde birtakım zorluklar yaşanmasına neden olmuştur. Bu durum da yeni sistemlere yönelik ihtiyaçları doğurmuştur. ABD’dekinin aksine Avrupa’da uzun yıllar boyunca sorunsuz

işleyen çek sistemi ise mevcut sistemin bir yenilik ihtiyacı duymamasına neden olmuştur.

Kredi kartların piyasada kabul görmesi üzerine kısa sürede birçok kuruluş kredi kartı çıkarmaya başlamıştır. Ancak piyasada ortaya çıkan yoğun rekabet üzerine büyük bir kısmı birleşerek ortak kredi kartları çıkarmak zorunda kalmıştır. Öte yandan diğer ülkelere de bu kartları pazarlamak isteyen kuruluşlar, diğer kuruluşlarla lisans sözleşmesi imzalayarak bugünkü uluslar arası kredi kartı organizasyonlarını oluşturmuşlardır (Çeker, 1997:2).

Uluslar arası temelde söz konusu organizasyonun adımlarının ise 1965 yılında Bank of America'nın 1965 yılında mavi/beyaz/altın sarısı renklerden oluşan Bank Americard'ı çıkarmaları için diğer bankalara lisans vermeye başlaması ile atıldığı söylenebilmektedir (BKM, 1997:2).

Uluslar arası organizasyonlar bağlamında önemli bir aktör olan Master Card'ın ortaya çıkışı ise şu şekilde gerçekleşmiştir (BKM, 1997:2):

16 Ağustos 1966'da California'da bir grup banka ICA(International Card Association) adı altında bir araya gelmişler ve 1969'da Master Charge adını kullanmaya başlayarak iç içe geçmiş iki yuvarlağı logo olarak benimsemişlerdir. Bugünkü MasterCard adına 1979 yılında geçilmiştir. MasterCard sisteminin Avrupa'daki örgütü Europay International S.A.'dır. Europay 1992 yılında Eurocard International ve Eurocheque International'ın birleşmesiyle kurulmuştur. Daha önce MasterCard ve EuroCard olarak çıkarılan kredi kartları bugün ülkemizde MasterCard olarak anılmaktadır.

Modern anlamda ilk kez ABD'de görülen kredi kartları 1970'li yılların sonlarına gelindiğinde Avrupa ülkeleri dahil olmak üzere tüm dünyada yaygın bir ödeme aracı halini almıştır (Çavuş, 2005:174).

1.2.2. Türkiyedeki Gelişim Süreci

Ülkemizde kredi kartlarına yönelik uygulama ilkolarak 1960'lı yıllarda "Diners Club" ve "Cart Blanche" ile başlamıştır (Dünya Gazetesi, 29 Ocak 1990). Kredi kartlarının dünyadaki hızlı gelişimi ülkemizde de karşılığını kısa sürede bulmuştur. 1968 yılında Türkiye'de ilk kredi kartı çıkarılmış ve aynı yılda Koç Grubu'na bağlı

Setur A.Ş. Diners Club'tan kart çıkarma yetkisi alarak kredi kartı ihracına (Issuing) başlamıştır (Yılmaz, 2000:7).

Ardından Türk Ekspres Havacılık ve Turizm Limited Şirket "Amercan Express" kartı ile piyasa girmiş ve 1975 yılına kadar rakipsiz olarak faaliyetlerini sürdürmüştür. 1975 yılında ise Interbank Grubuna bağlı Eucard, Mastercard ve Access kredi kartlarının piyasaya girdiği gözlemlenmektedir. Anılan üçlü grubun mümessilliği daha sonra Anadolu Kredi Kartları Turizm A.Ş'ye devredilmiştir. Bu gelişmeleri takiben de piyasada gördüğü ilgi ve getirdiği karlılık nedeni ile 1980'den itibaren bankalar da kredi kartı uygulamasına geçmiştir (BKM, 1997:2). Yılmaz'a göre (2000: 7) de ülkemizde bankaların kredi kartı çıkarma noktasındaki atakları ve kartların işyerlerinde çoğunlukla kabul görmesi kredi kartlarının yaygınlaşmasını ve gelişimini artırıcı etkenler olarak gösterilebilmektedir.

Ülkemizde kredi kartlarının gelişimi, kredi kartlarının ödeme aracı olarak görülmesinden ziyade; yüksek enflasyon sebebi ile faizsiz ucuz kredi fonksiyonu görmesine bağlanmaktadır (Yılmaz, 2000:7). Zira ülkemizde bireysel kredi alanında ilk ortaya çıkan ürün olan kredi kartları, Avrupa'da ve ABD'de bireysel kredi uygulamalarından sonra çıkarılmıştır. Türkiye'de bireysel hizmetlerin başlangıcı ise kredi kartı ve ATM⁴'ler (Automated Teller Machines) olarak görülmektedir (Yılmaz, 2000:7).

1980 sonrası oluşan neoliberal politikalar ve Türkiye'nin yaşadığı ekonomik ve sosyal değişimlere bağlı olarak, bankacılık sektöründe, tasarrufları arttırmak ve mali sistem içine çekebilmek için pozitif reel faiz ve esnek kur politikaları, yeni bankaların girişine izin verilmesi, sektörün yabancı bankalara açılması, döviz işlemleri ve sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesine gidilmesi sektörün hızla büyümesine neden olmuştur. 1990'larda elektronik bankacılık hizmetleri hız kazanırken, ATM, POS, kredi kartı kullanımı yaygınlaşmıştır (Ergüneş, 2008: 222–223).

Türkiye'de kredi kartlarının yaygın kullanımının 1990'lı yıllarda başladığını ifade eden Karamustafa ve Biçkes'e göre (2003:92) "1990'lı yılların ortalarına kadar Türk toplumunda temel ödeme aracı olarak nakit para kullanılırken, son yıllarda

⁴ Otomatik Vezne Makineleri (ATM):Kart hamillerinin banka ve kredi kartları aracılığıyla mevduat ve kredi kartı hesaplarına şifre aracılığı ile ulaşmalarını ve sunulan bankacılık hizmetlerini kullanmalarını sağlayan elektronik cihazlardır.

özellikle kentsel bölgelerdeki tüketiciler ödeme aracı olarak plastik para (kredi kartı) kullanmaya yönelmişlerdir”.

Kara mustafa ve Biçkes (2003:92) ülkemizde kredi kartının tarihsel gelişiminin son yıllarda hız kazandığını bildirmekte ve ülkemizde kredi kartlarının yaygınlaşma hızına dikkat çekmektedirler: “ ...fakat 2000 yılına kadar geçen kısa süre içerisinde, 1990 yılında bir milyon civarında olan kredi kartı sayısının on milyonu aştığı, 2000’li yıllarda ise 20 milyona ulaştığı görülmektedir”.

BKM’nin verilerine göre 2002–2008 yılları arasında kredi kartı sayılarında oldukça yüksek ivmeli bir artış göstermiştir. 2002 yılında 15 milyon civarında olan kredi kartı sayısı, 2008’e gelindiğinde 50 milyona yaklaşmıştır (BKM). Bu durum kredi kartı kullanımındaki yaygınlaşmanın hızını göstermekten öte, kredi kartının yeni bir ödeme aracı olarak paranın yerine geçerek, ekonomide önemli bir belirleyici olduğunu da göstermektedir.

1.2.3. Bankalar arası Kart Merkezi (BKM)

1.2.3.1. BKM’ nin Kuruluşu ve Amacı

1990 yılında “kartlı ödeme sistemi içerisinde ortak sorunlara çözüm bulmak, ülkemizdeki banka ve kredi kartları kural ve standartlarını geliştirmek amacıyla” 13 kamu ve özel Türk bankasının ortaklığı ile kurulan Bankalar arası Kart Merkezi (BKM), “bankalar arasındaki otorizasyon işlemini yürütmek, kredi kartı ve banka kartı sektöründe bulunan bankalar arasında uygulanacak prosedürleri geliştirmek, yurtiçi kuralları oluşturmak, standardizasyonu sağlamaya yönelik çalışmalar yaparak kararlar almak, yurtdışı kuruluş ve komisyonlar ile ilişkiler kurmak ve gerektiğinde üyelerini bu kuruluşlarda temsil etmek, halen her banka tarafından devam ettirilen işlemleri daha güvenli, süratli ve daha az maliyetli, tek bir merkezden yürütmek” gibi alanlarda faaliyet göstermektedir (www.bkm.com.tr).

Kurumun stratejik öncelikleri şu şekilde sıralanmaktadır (www.bkm.com.tr)

- Bankalar arası otorizasyon ve takas işlemlerini en düşük maliyet ile gerçekleştirirken üyelerin tüm ihtiyaçlarını uluslararası servis sağlayıcılarının kalite ve ayarında eksiksiz bir şekilde yerine getirmek.

- Türk kartlı ödeme sektörü altyapısının gelişimi için tüm imkan ve fırsatları yakından takip ederek değerlendirmek.
- Kartlı ödeme sistemleri ile ilgili kural ve standartları oluşturmak.
- Kartlı ödeme sektörüne ilişkin tüm taraflar (bankalar, kart kullanıcıları, kural koyucu kurum/kuruluşlar) arasında iletişim ve yönetimi sağlamak.

İKİNCİ BÖLÜM: KREDİ KARTLARININ İŞLEYİŞ MEKANİZMASI

2.1. Kredi Kartları Düzeni

Tarihsel olarak kredi kartları uygulamaları ve bu uygulamalara kaynaklık eden hukuki ilişkiler farklı sayıda tarafların katılımları ile gerçekleşmiştir. Başlangıçta kredi kartları mal ve hizmet satan kurumlarca uygulanmış ve ilişki sadece bu işletmelerle kart hamili tüketiciler arasında olmuştur. Ardından kart uygulaması mal ve hizmet satımından bağımsız üçüncü kişi durumundaki kurumlarca gündeme gelmiştir. Bu durumda ise ilişki kredi kartı çıkaran kurum, üye işyeri ve kart sahibi arasında olmak üzere üç taraftan oluşmaktadır. Özetlenen bu uygulama ve ilişkilerde birbirinden ekonomik ve hukuki bakımdan farklılıklar göstermektedir. Her biri ayrı bir sisteme karşılık gelen bu uygulamalar ilişkide bulunan taraf sayısına ve kredi kartını çıkaran kuruluşa göre farklı isimler almaktadır (Teoman, 2000: 46).

2.1.1. İki Taraflı Kredi Kartı Düzeni

Kredi kartı uygulamalarının ilk şeklini ifade eden bu sistemde müşteri ve kartı çıkaran kurum olmak üzere iki taraf bulunmaktadır. Kredi kartı, kart sahibince kartı çıkaran kuruluşa bağlı işyerlerinde kullanılmaktadır. Ödemeler kuruluşun belirli zamanlarda kart sahibine gönderdiği hesap özeti ile kredilenmiş bir biçimde gerçekleşmektedir (Çeker, 1997:8).

İki taraflı kredi kartı sisteminde kart sahibinin kullandığı kart ile alışveriş yapabileceği iş yerleri oldukça sınırlıdır. Çeker'in de belirttiği üzere bu sınırlılık kartı çıkartan kuruma ait işyerleri ile kısıtlanmıştır. Başka bir deyişle kart hamilinin iki taraflı kredi kartından faydalanması için sözleşme yaptığı kuruluşlarda harcama yapması gerekmektedir. İki taraflı kredi kartı düzeni aslında tam anlamıyla kartı çıkaran kurum ile harcama yapılan işyerinin özdeş olduğu bir sistemi ifade etmektedir (Teoman, 2000:48).

İki taraflı kredi kartı sisteminde kartla alışverişi düzenleyen iki anlaşma söz konusudur. Bu anlaşmalar kart sahibi ile kartı çıkaran kurum tarafından

gerçekleşmektedir. Kartı çıkaran kurum ile kart sahibi arasında söz konusu kartın nakitsiz ödeme aracı olarak kullanılabilmesi ile ilgili ilk sözleşme bu sistemin önemli bir boyutunu temsil etmektedir. Bunun ardından ise alışveriş konusundaki detayları (mal ya da hizmet alım, ödeme dönemleri, taksit ya da toplu ödeme, vs.) ilgilendiren temel sözleşme ilişkisi gerçekleşmektedir. Bu anlaşmalar zemininde taraflar arası sürekli bir borç ilişkisi doğmaktadır (İşgüzar, 2003: 59-60). Aşağıdaki şekilde iki taraflı kredi kartı düzeninin işleyişi verilmektedir.

Şekil 1: İki Taraflı Kredi Kartı Sisteminde İşlem Akışı (Kaynak: Kaya, 2009: 57).

Bu sistemde kart sahibinin kartı ile nakit ödemeksizin gerçekleştirdiği harcamalar tanımlanmış bir hesapta kaydedilmekte ve belirli dönemlerde hesap bildirim cetveli ile kendisine iletilmektedir (Çeker, 1997:7).

Bu sistemin onaylanan yönü kartı çıkaran kurumun müşterisini nakit taşıma zorunluluğundan kurtarması ve kart sahibinin ödemelerini kredili gerçekleştirmesini sağlaması olarak belirtilmektedir (Yılmaz, 2000:162). Ayrıca kartı çıkaran kurum bu kartlardan doğrudan gelir elde etme amacı taşımamaktadır. Bu sistemde kart aidatı ve faiz uygulaması genellikle bulunmamaktadır. Bununla birlikte bu sistem müşteriler ile kartı çıkaran kurumlar arasında sürekli ilişkiler sağlamayı amaçlamaktadır (İşgüzar, 2003:39).

İki taraflı kredi kartı düzeninde kullanılan kartın kredi kartı olma özelliği çoğunlukla tartışılan bir konudur. Kartı çıkaran kuruluşun gerçekleştirdiği uygulamayı

kartsız da yapabilecek olması konunun tartışmalı kısmını oluşturmaktadır. Ayrıca kartı çıkaran kurum ile onu ödeme aracı olarak kabul eden kurumun özdeş olması da konunun diğer boyutudur. Öte yandan bu kartların gerçek anlamda bir ödeme aracı olmaktan ziyade kart sahibi ile kurum arasındaki yakınlığı ifade eden bir anlamı bulunmaktadır (Teoman, 2000: 47).

İki taraflı kredi kartı düzeninin kredi katı olup olmadığı tartışmasının başka bir boyutu da bu uygulamanın basit taksitlendirme yönteminin ya da veresiye borçlanmanın değişik bir uygulaması olduğu düşüncesidir. Sözleşmenin kart hamili ve kartı çıkaran kuruluş arasında karşılıklı ve bağımlı bir ilişki kurması ve ödemenin karşılıklı belirlenen plana ve vadeye göre yapılması da bu düşünceyi desteklemektedir.

5464 Sayılı Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanununun 2.maddesi de bu duruma değinmekte ve bu sisteme ait kredi kartlarını kanun kapsamı dışına itmektedir. Kanunda bu şu şekilde ifade edilmektedir: “Kendi işyerleri ile sınırlı olmak üzere, mal ve hizmetlerin vadeli satışı ile alıcının borç alacak durumunun izlenmesi amacıyla kart çıkaran veya sistem oluşturan gerçek ve tüzel kişiler bu kanun hükümlerine tabi değildir.”

2.1.2. Üç Taraflı Kredi Kartı Düzeni

İki taraflı sistemde kart kullanımının sınırlı oluşu üç taraflı düzene ihtiyacı gündeme getirmiştir. Diğer yandan kredi kartının bir taksitlendirme aracı olmaktan çıkıp bir ödeme aracına dönüşmesi üç taraflı kredi kartı düzeni ile mümkün olmuştur. (Teoman, 2000: 47-48). Üç taraflı sistem kendi içinde iki gruba ayrılarak incelenmektedir.

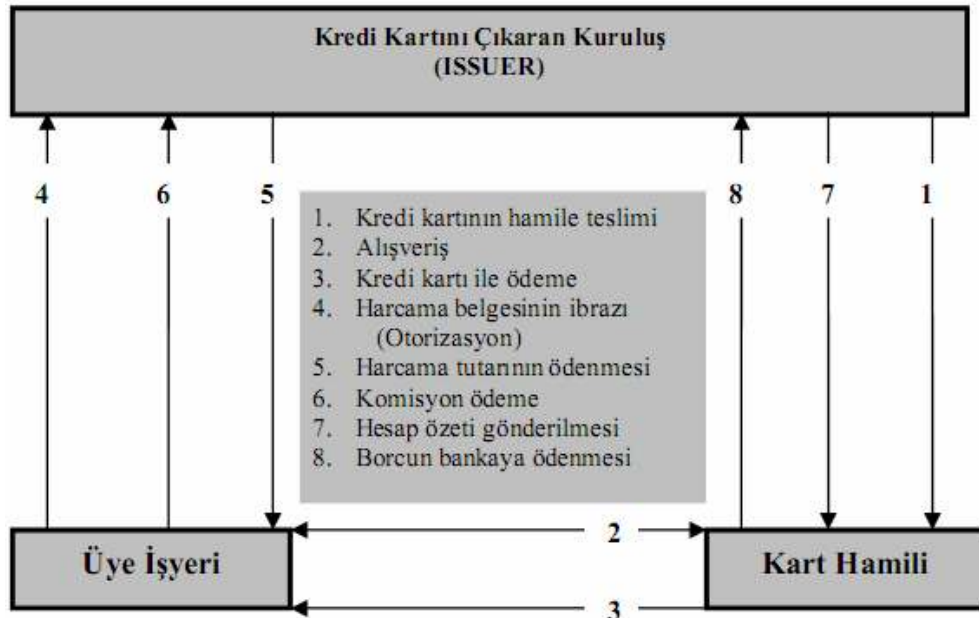
2.1.2.1. Basit Üç Taraflı Sistem

Bu sistemde kartı çıkaran kuruluş ile kart sahibi ve üye iş yeri olmak üzere üç taraflı bir ilişki söz konusudur. Sistemde kartı çıkaran kurum alışverişte ödeme aracı olarak kullanılması amaçlanan kart sistemini organize etmekte ve üye iş yeri ile kart sahibi arasındaki ilişkiden bağımsız olmaktadır. Bu ilişkide üçüncü kişi durumunda olan kartı çıkaran kuruluş, mal ya da hizmet sunan işyerleri ile sözleşmeler düzenleyerek

onları kredi kartını kullanacak kart sahiplerine pazarlar. Kart çıkaran kuruluşlar genellikle banka ya da finans kurumu olan tüzel kişilikleri ifade etmektedir (Çeker, 1997: 8-9).

Kartı çıkaran kuruluş iş yerleri ve kart sahipleri ile karşılıklı sözleşmeler yapmaktadır. Bu sistemde kartı çıkaran kuruluşlarla anlaşılan iş yerlerine “üye iş yeri” denmektedir. Üye iş yerleri kart çıkaran kuruluşların verdiği kartları mal ya da hizmet alımında ödeme aracı olarak kabul etmeyi taahhüt etmektedir (Teoman, 2000: 47). Kartı çıkaran kuruluş ise sözleşme gereği kart sahibinin yaptığı alışveriş bedelini belirlenen vadelerde üye iş yerlerine kart sahibi adına vermeyi taahhüt etmektedir. Bu durumda kart sahibinin ödememe yapmama riskini banka üstlenmektedir (Teoman, 2000: 47; Ateş, 2000: 11).

Nakit ödeme yapma zorunluluğundan kurtulan kart sahibi, belirli dönemlerde kendisine gönderilen hesap ekstresi ile ödeme yapması gereken tutar hakkında bilgilendirilir. Kredi kartını çıkaran kuruluş ile yaptığı sözleşme gereği kendisine bildirilen tutarın asgari ödeme tutarını yani belirli bir yüzdesini ödeme yükümlülüğündedir (Ateş, 2000:11).

Şekil 2: Üç Taraflı Kredi Kartı Sisteminde İşlem Akışı (Kaynak: Kaya, 2009:

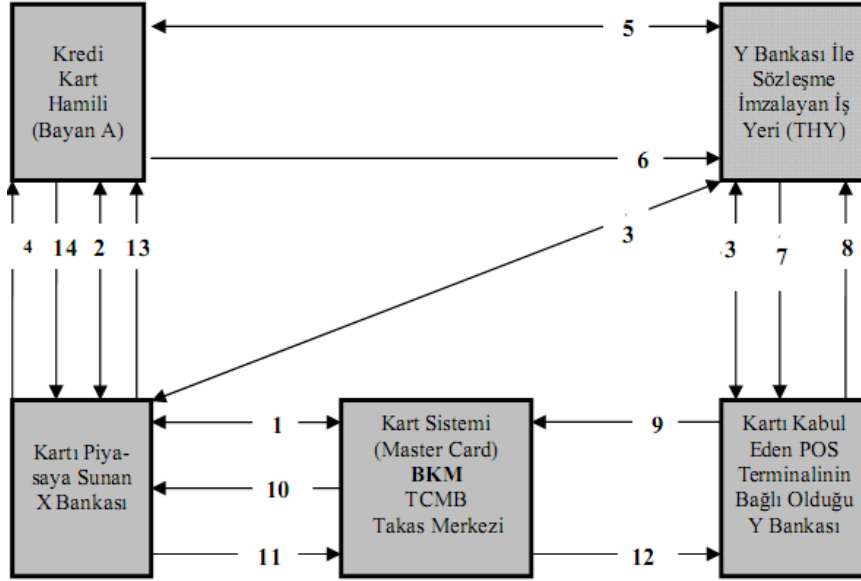
59).

Basit üç taraflı sistemde, üç farklı kredi ilişkisi bulunmaktadır. Üye iş yerinden mal ya da hizmet alımında bulunulan tarihten son ödeme tarihine kadar geçen süre için kredi kartı çıkaran kuruluşun kart sahibine faizsiz kredi imkanı sağlaması üç taraflı bu ilişkinin birinci yönünü temsil etmektedir. Üye iş yerinin kart sahibine nakit ödeme talep etmeksizin mal veya hizmet sunması ise kart sahibine sunulan fiili bir kredi imkanı olarak sistemin ikinci kredi ilişkisini ifade etmektedir. Üçüncü kredi ilişkisi ise kartı çıkaran kuruluşun kart sahibinin kendisine nakit ödemeyi yapmasını beklemeden üye iş yerlerine nakit ödemeyi gerçekleştirmesi olarak görülmektedir (İşgüzar, 2003: 41).

2.1.2.2. Genişletilmiş Üç Taraflı Sistem

Genişletilmiş üç taraflı sistem, basit üç taraflı sisteme dördüncü hatta beşinci bir tarafın da dahil edilmesi ile oluşmaktadır (Teoman, 2000:48). Bu türden uygulamaları başlatan süreç ise şu şekilde özetlenebilmektedir: Bir kredi kartı organizasyonu kurmanın gerekliliği ve sağladığı faydalar finans dünyasınca fark edilmiştir. Ancak söz konusu organizasyonu kurmanın maliyeti, bunu bankaların tek başına yüklenmesini de zor ve riskli kılmaktadır. Bununla birlikte her bankanın tek tek yapacağı sözleşmeler de gereksiz bir sermaye yatırımını doğurmakta olduğundan bankalar daha büyük ve uluslar arası faaliyet gösteren ortaklara başvurma gereği duymuşlardır (Tuncay, 1993: 7). Kısaca bankaların kendi kredi kartlarını çıkarmak yerine uluslar arası kredi kartları kuruluşları ile lisans sözleşmeleri yaparak, bu şirketlerinin ürünlerini müşterilerine sunmaları genişletilmiş üç taraflı sistem olarak adlandırılmaktadır. Bu sisteme ayrıca interchange sistemi de denmektedir (İşgüzar, 2003: 43).

Finans kuruluşları kredi kartı şirketleri ile lisans sözleşmeleri imzalayarak bu kuruluşların kartlarını kredi kartı pazarına dahil etmektedirler. Üye işyerinin kart sahibinin harcama tutarını talep ettiği finans kurumu ile kart lisansını veren kredi kartı şirketi farklı olmaktadır. Bu nedenle üye iş yerleri harcama tutarını ancak kredi kartı veren kuruluştan yani bankalardan talep edebilir. Kart sahibi ile kredi kartı lisansını veren kuruluş arasında hiçbir hukuki bağ bulunmadığı konusunda literatürde fikir birliği vardır (Kuntalp, 1999:9; Teoman, 2000: 48).

Şekil 3: Genişletilmiş Üç Taraflı Sisteminin İşlem Akışı (Kaynak: Kaya, 2009:

61)

Genişletilmiş üç taraflı sistemin işleyişinde temel olarak beş taraf bulunmaktadır (Yılmaz, 2000:20-21; Kaya, 2009: 60-61):

1. Kart sahibi (Kart ile harcama yetkisine sahip olan kişi),
2. Lisans alarak kart çıkartan banka ya da kuruluş –Issuer (X Bankası, Y Bankası vb)
3. Lisans veren kredi kartı organizasyon şirketi (Visa, Master Card vb)
4. Mal veya hizmet satan üye iş yeri ile sözleşme imzalayan başka diğer bankalar- Acquirer (X Bankası, Y Bankası, Z Bankası vb.)
5. Üye iş yeri (Sisteme üye olan bir banka ile üye iş yeri sözleşmesini imzalayan ve başkaca bir bankanın verdiği kredi kartı hamilinin kartını kendi iş yerinde kabul eden iş yerleri-THY, Arçelik vb)

Buna göre genişletilmiş üç taraflı sistemin işleyişi Şekil 3'ten de yola çıkarak şu şekilde örneklendirilebilmektedir (Kaya, 2009: 61-61):

1. X Bankası Master Card ile lisans sözleşmesi imzalayarak kredi kartı çıkartma (Master Card logolu) yetkisini alır,

2. X Bankası kredi kartı sahibi olmak isteyen müşterisi (Bayan A) ile sözleşme akdi düzenler,

3. Bankalar (X Bankası, Y Bankası vb) kart sistemine üye olmak isteyen iş yerleri ile kredi kartı kabul edilmesine ilişkin üyelik sözleşmesi imzalar ve bu iş yerine banka POS terminali bağlantısı kurar,

4. X Bankası kart sahibine kredi kartını teslim eder,

5. Kredi kartı sahibi (Bayan A) THY'den uçak bileti satın alır,

6. Bayan A bu alışverişin ödenmesini X Bankasının (Master Card) kendi adına bastırılmış olduğu kredi kartı ile yapmak istediğini kartı ibraz ederek bildirir,

7. Y Bankasına bağlı POS terminali üzerinden şifre girilerek onaylanan harcama belgesine banka tarafından BKM aracılığı ile yetkilendirme verilir (Yetkilendirme anlamına gelen otorizasyon ile kart numarası son kullanma tarihi ve harcama tutarı kart limitleri dahilinde olup olmadığı kontrol edilir),

8. Yetkilendirme verilen harcama belgesinin tutarı üye iş yeri hesaplarına banka tarafından alacak kaydeder,

9. Yapılan harcama belgesi tutarı Y Bankası tarafından BKM takas merkezi kayıtlarına işlenir,

10. BKM takas merkezi bu harcama tutarını kart hamilinin bankasına (X Bankasına) bildirir,

11. X Bankası tarafından takas merkezine ödeme yapılır,

12. Takas merkezi söz konusu harcama bedelini iş yerinin bankasına (Y Bankasına) öder,

13. Kartı piyasaya çıkaran X Bankası kart hamiline dönem sonunda hesap bildirim cetveli gönderir,

14. Kart sahibi (Bayan A) hesap bildirim cetveli bakiyesinin en az %20'sini son ödeme tarihine kadar X Bankasına öder. Ödenmeyen kısım için bankanın 1 ay önceden açıkladığı faiz oranı üzerinden faiz uygulanır.

Kartlı sistem kuruluşlarıyla bankalar arasında ortaya çıkan uyuşmazsızlık halinde taraflar aralarında kurdukları dahili tahkim sistemine başvurmak durumundadır (İşgüzar, 2003: 43).

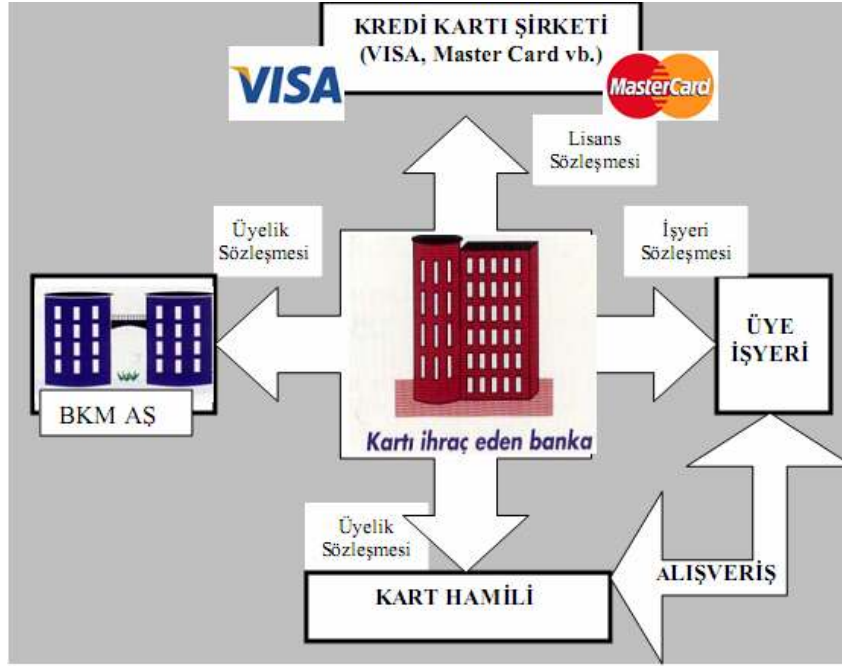
2.2. Kredi Kartı Sisteminin Genel İşleyişi

Günümüzde bankalar çoğunlukla Visa, Master Card, AMEX vb. Uluslararası kredi kartı kuruluşları ile sözleşmeler düzenleyerek bu kuruluşların lisansına sahip kredi kartlarını piyasaya sürmektedirler. Ülkemizde sıklıkla başvuru kredi kartı sistemi genişletilmiş üç taraflı kredi kartı sistemi olduğu için kredi kartı sisteminin temel işleyiş süreçleri bu sistem göz önünde bulundurularak açıklanmıştır.

Lisans sözleşmesi imzalayan bankalar, öncelikle 5464 sayılı Kanunun 4. Maddesi gereği BDDK'dan izin almak zorundadır. BKKKK'nın 4. Maddesi 2. Fıkrasında kartlı sistem kurma, kart çıkarma, üye iş yeri ile anlaşma yapma, bilgi alışverişi, takas ve mahsulaşma faaliyetinde bulunmak isteyen kuruluşların sahip olması gereken nitelikler belirtilmiştir. Bu şartlara sahip kuruluşlar söz konusu kanun kapsamında kredi kartı sistemi kurmaları ya da kart çıkarmaları Kurulun iznine tabidir. Zira BKKKK 5. Maddesinde "Kartlı sistem kurma, kart çıkarma, üye iş yerleri ile anlaşma yapma, bilgi alışverişi, takas ve mahsuplaşma kuruluşlarının 4. Madde de belirtilen şartları kaybetmesi, izin gerçeğe aykırı beyanlarla alınmış olduğunun tespit edilmesi, iznin alınmasından itibaren altı ay içinde faaliyete geçmemesi veya bir yıl içinde kesintisiz altı ay süre ile faaliyette bulunulmamış olması hallerinden birinin gerçekleşmesi halinde Kurul, bu Kanun kapsamındaki işlemlere ilişkin faaliyet iznini iptal edebilir" denmektedir.

Kredi kartı çıkarmak isteyen kuruluşların uluslar arası lisanslı bir kredi kartı çıkartmak istemeleri halinde bu kuruluşlar ile lisans sözleşmeleri imzalamaları gerekmektedir. Bu yetki kanunlara uygun şekilde kurulmak şartı ile mali sıkıntı yaşamayan bankalara teminat karşılığında verilebilmektedir. Bu süreçte kredi kartını çıkarmaya yetki verilen banka, kredi kartı sisteminin işleyebilmesi için gerekli fiziki alt yapıyı kurarak test etmektedir. Bu testlerin başarılı sonuçlanması durumunda sistemde kullanılmak üzere lisanslı ve mülkiyeti bankaya ait olan kredi kartları sahiplerine sözleşme düzenlenerek imza karşılığında verilmektedir (Kaya, 2009: 64).

Aşağıdaki şekilde kredi kartı sistemindeki taraflar arası ilişki açıkça gözlemlenmektedir.

Şekil 4: Kredi Kartı Sisteminde Taraflar Arası İlişki (Kaynak: Kaya, 2009: 64)

Müşterilerine kredi kartı veren bankalar Kanun ile belirlenen prosedürlere uymak durumdadırlar. Genel koşulları itibariyle birbirine benzeyen bu prosedürler bankadan bankaya işleyiş biçiminde farklılık gösterebilmektedir. Kart çıkarma yetkisine sahip kuruluşlar standartlara uygun olarak kartları hazırlayarak sistemin işlemeye başlamadan önce lisans veren kuruluşun denetiminden geçirmektedirler. Bu denetimin başarı ile tamamlanması durumunda lisans veren kart sistemi kuruluşu kartlarda kullanılmak üzere yalnızca o bankaya özel ve bankayı tanımlayıcı 6 haneli rakamdan oluşan BIN (Prefix) numarası tahsis etmektedir. Plastik kartların basımı ve testinin yapılmasının ardından ilgili bankanın kartı piyasaya çıkabilecek duruma gelmektedir. Piyasaya sürülen kartlar hem yurt içinde hem de yurt dışında diğer banka, ATM ve POS cihazlarından işlem yapacağı için ilgili banka BKM ve Kredi Kayıt Bürosu ile bir sözleşme imzalamalıdır. Üyelik ve Hizmet Sözleşmesi adı verilen bu sözleşme ile kredi kartları diğer bankaların ATM ve POS terminallerinde geçerlilik kazanacak ve takas işlemleri yapabilecektir (Kaya, 2009: 65).

Kredi kartı çıkaran kuruluşlar kartın ön yüzüne kart sahibinin adını, soyadını, kartın son kullanma tarihini ve 16 haneli kart numarasını bastıktan sonra sözleşme imzalayan müşterilerine imza karşılığında teslim etmektedirler.

Kredi kartı sisteminin işleyiş açısından öncelikli adımlarından biri kredi kartı limitinin belirlenmesidir. Kredi kartı limiti, kart sahibi ve ek kart sahibinin yapabileceği toplam harcama ve nakit çekimlerinde kullanabilecekleri üst sınırı göstermektedir. BKKKK 9. Maddesi kredi kartı limiti hakkında düzenlemeleri içermektedir. Buna göre “kart çıkaran kuruluşlar, kredi kartı almak isteyen kişilerin yasaklılık ve engel durumu, ekonomik ve sosyal durumu, aylık veya yıllık ortalama geliri, diğer kart çıkaran kuruluşlarca bu kişilere tahsis edilen kredi kartı limiti, bir model veya skora sistemi sonuçlarını” dikkate alarak gerçekleştirmektedirler.

Ayrıca kart çıkaran kuruluşlar kart limitlerini yine bu koşulları dikkate alarak güncelleyebilirler ancak kart sahipleri talep etmedikçe limiti yükseltmezler (BKKKK 9. Madde).

Kredi kartı limitinin belirlenmesi hususunda BKKKK 9. Maddenin ortaya koyduğu hüküm oldukça açıktır : “Kart çıkaran kuruluş tarafından bir gerçek kişinin sahip olduğu tüm kredi kartları için tanınacak toplam kredi kartı limiti ilk yılın için ilgilinin aylık ortalama net gelirinin iki katını, ikinci yıl için ise dört katını aşamaz.”

Başlangıç gerekliliklerini yerine getirmiş kredi kartları basımları tamamlandığında ancak kart sahibine yapılabilmektedir. Müşteriye çıkarılan kredi kartı özellikleri hakkında bilgi içeren bir zarf ile birlikte gönderilmekte ve imza karşılığı teslim edilmektedir. BKKKK 8. Maddesi bu konuda bir hüküm içermektedir (6. f): “Kart çıkaran kuruluşlar banka kartı ve kredi kartlarının asıl kart hamiline teslim edilmesini sağlayacak önlemleri almak, reşit olmayan ek kart hamilleri adına düzenlenen banka ve kredi kartlarının asıl kart hamillerine teslimini sağlamakla yükümlüdür”.

Kart sahiplerinin kartlarını teslim almaları ardından mal veya hizmet alımlarının ödenmesini kredi kartı ile yapabilmeleri için kredi kartını iş yeri temsilcisinin yetkilisine ibraz etmeleri gerekmektedir. İş yeri temsilcisinin kredi kartı POS terminaline yerleştirmesi ardından önce iş yerinin bankası yani ona POS cihazını temin eden banka; sonra da iş yerinin bankası aracılığı ile kartı çıkaran kuruluşun yani kart hamilinin bankasına ulaşılır. Kart sahibinin harcama limitini müsait ise kartı ihraç eden banka üye iş yerinin kendi bankasına yetkilendirme verir. Otorizasyon olarak da anılabilen yetkilendirme işlemi kart ihraç eden bankanın kendi kartı sahibi tarafından iş yerinde yapılan alışveriş için işyeri ile anlaşmalı bankaya onay vermesi ve işlem tutarını

2.3.Kredi Kartlarının Taraflar Yönünden Avantaj ve Dezavantajları

Kredi kartlarının gerek kart sahibi gerekse de kartı çıkaran kuruluşlar açısından çeşitli faydaları ve sakıncaları bulunmaktadır. Söz konusu fayda ve sakıncalar ayrıca ülke ekonomisi açısından da önemli etkilere sahiptir. Kredi kartları faydaları ve sakıncaları bağlamında konunun hukuki altyapısı da oldukça önem kazanmaktadır.

2.3.1. Kredi Kartının Avantajları

2.3.1.1. Kart Sahibi Açısından Kredi Kartının Avantajları

Kredi kartlarının kart sahibi açısından avantajları şu şekilde sıralanabilmektedir:

Kredi kartları;

Nakit para taşıma külfetinden ve risklerinden kurtarır.

Kredi kartı sahibi almak istediği mal ya da hizmetin bedelini yanında nakit para olmaksızın kartı ile yapabilmektedir. Kredi kartı sahibi kişi bu şekilde parasının çalınması gibi risklerden de kolayca kurtulabilir (Teoman, 2000:31). Ayrıca yanında nakit para bulunmasa da ihtiyaçlarını gidermek ve harcama yapmak imkanı da kredi kartı ile mümkün olmaktadır. Özellikle piyasadaki neredeyse tüm ticari kuruluşların kredi kartı sistemine dahil olması, kişinin yanında nakit para olmadan çok çeşitli harcamalar yapmasını da sağlamaktadır. Ayrıca paranın kaybolma durumunda parayı tekrar bulabilmek oldukça zordur. Ancak kredi kartının kaybolması durumunda bankayla iletişime geçilip olası kötü kullanıma karşı kartın iptali ve yeni kartın çıkarılması söz konusudur.

Faizsiz kredi olanağı sağlar.

Kredi kartı sahibi harcama yaptığı tarih ile kredi kartının borcunu ödediği son ödeme gününe değin faizsiz kredi kullanmış sayılmaktadır (Yılmaz, 2000: 26). kredi verme durumunda krediyi veren kuruluş, verdiği kredi için bir bedel almaktadır.

Böylelikle kredi alan borçlu bu bedeli başka bir deyişle faizi ödemekle yükümlüdür. Oysa kredi kartı ile borçlu son ödeme tarihine kadar faizsiz bir borç almış olmaktadır.

Taksitle alışveriş yapma imkanı sağlar.

Kredi kartlarının büyük bir kısmı tarafların anlaşmaları yönünde taksit olanakları sunmaktadır (İşgüzar, 2003: 49). Bu taksitlendirme kartı çıkaran kurum ile üye işyerleri arasında yapılan sözleşme ve anlaşmalara bağlıdır. Ancak bazı durumlarda kartı çıkaran kurumlar kart hamiline promosyon olarak ek taksit imkanı da sunmaktadır.

Nakit para çekme imkanı sağlar.

Kredi kartları acil nakit ihtiyacına karşın sahiplerine 24 saat faaliyet gösteren ATM'lerinden, şubelerinden ya da anlaşmalı iş yerlerinden nakit çekme olanağı tanımaktadır (Yılmaz, 2000: 208). Böylelikle kredi kartı sistemine dahil olmayan bir yerde harcama yapılacak olsa da kredi kartındaki harcama hakkını nakit de çevirerek nakit harcama yapma imkanı da ortaya çıkmaktadır.

Basit ve hızlı kullanım özelliğine sahiptir.

Taşınması kolay bir ödeme aracı olan kredi kartları diğer ödeme araçlarına oranla oldukça basit ve hızlı kullanım özelliklerine sahiptir (Yılmaz, 2000: 27). Özellikle son dönemde kredi kartlarının değişik işlevlerle de kullanılması (bilet, nakit temini, telefon kartı .vs) pratik hayatta bir çok değişik işlevi yerine getirmesi açısından hayatı daha kolaylaştırdığı söylenebilir.

Borcun önce bir kısmının ödenmesine olanak tanır.

Kredi kartlarının en önemli özelliği olan bu imkan ile kart sahipleri asgari tutar olarak belirtilen miktarı ödeyerek kalan borcunu bir sonraki döneme devredebilmektedir. Böylelikle kredi kartını veren kurumun da oluşturduğu program dahilinde ödeme şeklini kendi ekonomik durumuna göre belirleyebilmektedir.

Saygınlık ve itibar sağlar.

Bankaların kredi kartlarını verdikleri kişilerin güvenilir ve olduğu kabul edilmektedir. Bu aynı zamanda kredi kartı ile alışveriş yapan kişilerin kimliklerinin bilinmesi ile de ilgilidir (Yılmaz, 2000: 24). Aynı zamanda kartın limit durumu da kişinin itibar sağlamasıyla ilgilidir. Limitin kanunda belirlenen hükümlere göre kişinin gelir düzeyiyle bağlantılı olması da kişinin itibar kazanması açısından etkili olmaktadır.

Bazı özel hizmet ve olanaklardan faydalanma imkanı sağlar.

Kredi kartları sektöründe söz konusu olan rekabet firmaların çeşitli pazarlama tekniklerine başvurmalarına yol açmıştır. Kimi özel hizmetleri kart kullanıcılarına sunmak bu pazarlama metotlarından biridir (Teoman, 2000: 34). Yurtdışında döviz işlemleri ile uğraşmadan harcama yapmak veya çeşitli ürünleri anlaşmalara bağlı olarak indirimli edinebilmek gibi hizmet ve olanaklardan da faydalanma imkanı vardır.

2.3.1.2. Kartı Çıkaran Kuruluş Açısından Kredi Kartının Avantajları

Kredi kartı, kartı çıkaran kuruluşlar açısından çeşitli faydalara sahiptir. Dolaylı ve doğrudan sağlanan avantajlar olarak ayrılacak bu faydalar şu şekilde özetlenebilir:

Kredi kartı çıkartan kuruluşlar kartı kullanan müşterilerine sundukları diğer bankacılık hizmetlerini de verme olanağı bulmaktadırlar(Tuncay, 1999:11).

Kredi kartı çıkaran kuruluşlar kendilerine alt fonları kullanma imkanı sağlamaktadırlar. Bu türden bir fon kullanımı bu kuruluşlara az sayıda büyük tutarda fon dağıtmak yerine çok sayıda az miktarda fon dağıtmayı sağlar ve böylece riski paylaşırma imkanı tanır (Yılmaz, 2000: 35).

Kredi kartı aynı zamanda bu kuruluşlar için geniş bir tanıtım olanağı da yaratmaktadır (Çırpan, 2000: 46).

Bu dolaylı avantajların yanında kuruluşlar kredi kartı organizasyonundan doğrudan şu faydaları elde etmektedirler:

Kredi kartını çıkaran kuruluş kart sahibi kredi kartını kullansa da kullanmasa da ondan kart ücretini temin etmektedir ve son ödeme tarihinde gerçekleşmeyen ödemeler için gecikme faizleri yürütmektedir. Ayrıca BKKK'nın yürürlüğe girmesinden önce uygulanan limit aşım ücreti de kredi kartlarının onu çıkaran kuruluşlara sağladığı faydalardan biri olarak görülmektedir. Diğer yandan kartı çıkaran kuruluşlar kredi kartı sahibinin nakit çekmesi halinde ödeme gününe değin faiz işletmektedir. Kredi kartının başka bir kuruluşun POS5 cihazında kullanılması halinde de bu kuruluştan takas komisyonu alınmaktadır (Tuncay, 1993: 10).

2.3.1.3. Üye İşyeri Açısından Kredi Kartının Avantajları

Kredi kartı organizasyonunda asıl gelir üye iş yerlerince sağlanmaktadır (Teoman, 2000: 38). Kredi kartlarının üye iş yerleri yönünden avantajları şu şekilde sıralanabilmektedir:

Üye iş yerleri kredi kartı ile yaptıkları satış karşılığında üye iş yeri komisyonu almaktadır (Yılmaz, 2000: 35).

Kredi kartları üye iş yerlerinin müşterilerini arttırabilmektedir. Bu durum aynı zamanda üye iş yerlerinin cirolarını da etkilemektedir (Teoman, 2000: 34).

Kredi kartları üye iş yerleri açısından mal ya da hizmet bedelini güvenceli bir biçimde geri alma imkanı sağlamaktadır (Çırpan, 2000: 46).

Üye iş yerleri kredi kartları sayesinde icra takibine gitme gibi külfetlerden de kurtulmaktadır. Üye iş yerleri kredi kartı sözleşmeleri sayesinde hiçbir risk almadan taksitli satış yapma olanağına kavuştuğu gibi aynı zamanda parasını da nakit olarak tahsil etmektedir (Teoman, 2000: 37).

Kredi kartı ile alışveriş yapabilme imkanı müşteride üye iş yerine yönelik güven duygusu yaratmaktadır (İşgüzar, 2003: 51).

Kredi kartı üye iş yerlerine sürekli ücretsiz reklam yapma olanağı sunmaktadır (Teoman, 2000: 36).

⁵ **POS Cihazı:** İşyerlerinin kredi / banka kartı kabul ederken kullandığı elektronik cihazdır. Bu cihaz kartın çipindeki bilgileri veya arka yüzündeki manyetik şerit bilgilerini elektronik olarak okur ve elektronik olarak yetki alıp işlemi tamamlar.

2.3.2. Kredi Kartının Dezavantajları

2.3.2.1. Kart Sahibi Açısından Kredi Kartının Dezavantajları

Kredi kartları pratik hayatta bir çok kolaylık sağlamakla beraber, bazı dezavantajları da beraberinde getirmektedir. Özellikle kredi kartıyla yapılan harcamaların uzun vadede kart sahibi açısından problemler yarattığı da gerçektir. Türkiye'nin makroekonomik yapısına bakıldığında yaşanan ekonomik gelişmeler, kredi kartıyla yapılan harcamaların kontrolsüz ve büyük bedellere sebep olacak gelişmeler gösterdiğini de kabul etmek gerekecektir. Kredi kartlarının kart sahibi açısından beraberinde getirdiği dezavantajlar şu şekilde özetlenebilir.

Kredi kartları;

Harcamayı özendirici etkiye sahiptir.

Kredi kartı sahiplerinde görülen genel eğilim harcamanın her zaman zaruri olmayan bir biçimde gerçekleşebilmesidir. Kart sahipleri çoğu zaman harcama gününde ödeme gücünü aşan alışverişler yapabilmektedir. Bu durum orta vadede kart sahibinin gelir-gider dengesini bozulmasına neden olmaktadır (Teoman, 2000: 39).

Kredi kartının peşin nakit ödemeksizin alışveriş yapma imkânı sunması kişileri gereksiz ve ölçsüz harcamalar yapmaya yönlendirmektedir. Mal veya hizmet aldığı sırada nakit ödeme yapmayan bir kimsenin hiç ödeme yapmıyor gibi hissetmesi veya gelecekte ödeme sıkıntısı yaşamayacağını düşünmesi tüketici psikolojisine uygundur. Bu nedenle kredi kartı taşımak hesabını bilmeyen kişilerin harcama eğilimlerini artırmaktadır (İşgüzar, 2003: 55).

Yüksek faiz oranları uygulaması vardır.

Kredi kartları borçları herhangi bir şekilde ödenmediği takdirde yüksek faiz uygulamaları mevcuttur (İşgüzar, 2003: 56). Kredi kartı kullanıcıların, yukarıda bahsedilen sebeplerle yaptıkları borçlara, bir de bankaların yüksek faizleri eklenince, kullanıcılar oldukça zor durumda kalmaktadır. Son dönemde yaşanan ekonomik

bunalımlar ve krizler neticesinde, kredi kartı borç ve faizlerini ödeyemeyen kullanıcılar, hapis cezasına kadar varan bedeller ödemek zorunda kalmışlardır.

Kart aidatı ödemesi vardır.

Kredi kartı çıkaran kuruluşlar kart sahiplerinden kullandıkları kart için kullanım aidatı talep etmektedirler. Kredi kartı çıkaran kuruluşların sundukları hizmet karşılığında ücret almasının doğal olduğunu (İşgüzar, 2003: 57) savunan görüşler yanında kredi kartı aidatlarının hukuka uygunluğu da tartışılmaktadır.

Mal ve hizmet fiyatlarını nakit paraya oranla arttırmaktadır.

Üye işyerlerinin kredi kartı ile yapılan alışverişlerde ödemek zorunda kaldıkları komisyonu fiyatlara eklemeleri neticesinde kredi kartı sahipleri aldıkları mal ya da hizmet bedelinin daha fazlasını ödemek durumunda kalabilmektedirler (Yılmaz, 2000: 36).

Her koşulda ödemelerin yapılması gerekmektedir.

Kredi kartı sahibi yaptığı alışveriş neticesinde örneğin satın aldığı malın ayıplı çıkması halinde bu durumu öne sürerek kredi kartı çıkaran kuruluşa ödeme yapmaktan kaçınmamaktadır. Yapılan sözleşmeler gereği sözleşmeden doğan itirazlar satın alınan mal ya da hizmet bedelinin ödenmesi gerekliliğini ortadan kaldıramaz (Teoman, 2000:42). Bununla birlikte birtakım kanuni düzenlemelerle, örneğin TKHK.m.10 ve 10/a, kart hamiline bu konuda kullanabileceği bazı haklar verilmektedir.

2.3.2.2. Kartı Çıkaran Kuruluş Açısından Kredi Kartının Dezavantajları

Kredi kartı sahiplerinin borçlarını zamanında ödememeleri gecikme faizi açısından kartı çıkaran kuruluşlara avantaj sağlasa da bu borçların icra takipleriyle dahi geri alınamaması önemli bir risktir (Çırpan, 2000:47). Özellikle hukuki gelişmelerin

daha çok tüketici ve kredi kartı sahiplerini koruyucu yönde olması da bir dezavantaj olarak görülmektedir.

Yeteri kadar kredi kartı pazarlanamaması durumu bu kuruluşların yaptığı büyük yatırımlar açısından da risk teşkil etmektedir (Çırpan, 2000: 47). Kredi kartının büyük rekabet piyasası içinde pazarlanması, bankaların, bu yönde hizmet veren yeni birimler oluşturması ve bu birimlere kaynak aktarması gerekmektedir.

Kredi kartları ayrıca kartı çıkaran kuruluş açısından kırtasiye, posta ve sigorta masrafları gibi birçok mali yük getirmektedir (Çırpan, 2000:47).

Bir önemli dezavantaj da kredi kartı kullanımının yaygınlaşmasına bağlı olarak, kredi kartını kullanacak kişilerin seçiminde yeteri kadar araştırma yapılamamasıdır. Bu durum da uzun vadede kredi kartı ödemelerinde sorun yaşanmasına neden olmaktadır.

Kredi kartları borçlarının ödenmemesi durumunda, hukuki sürecin takibi ve sonucuna bağlı uygulamalar da bankalar için ekstra bir işgücü gerektirmektedir. Ülkenin ekonomik durumu ve kredi kartı kullanımının oldukça yaygın olması göz önüne alındığında, hukuki süreçlerin karmaşıklığı ve yaşanan hukuki durumların fazlalığı da bir dezavantaj olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.3.2.3. Üye İşyeri Açısından Kredi Kartının Dezavantajları

Kredi kartının üye iş yeri açısından en önemli dezavantajı yapılan satışlar üzerinden kredi kartını çıkaran kuruluş ile üye iş yeri sözleşmesi gereğince kuruluş tarafından kesilen komisyondur. Üye iş yerleri, kredi kartı ile gerçekleştirdikleri satış bedellerinin belirli bir yüzdesini komisyon olarak anlaştıkları kuruluşlara ödemekle yükümlüdür (İşgüzar, 2003: 57).

Bu durum nakit alış verişe oranla üye işyerlerinin kazancından kredi kartı çıkaran kurumlara pay ödüyor olmasıdır. Nakit alışveriş deki dolaysız kazanç kredi kartı sisteminde, sistemi kuran kurumlara komisyon vermesi ile aracı üzerinden kurulan bir kazanca dönüşmüştür. Şu da bir gerçektir ki; Teoman'ın da (2000) belirttiği üzere kredi kartı sisteminde asıl kazanç üye işyerlerinin üzerinden elde edilmektedir. Başka bir deyişle kredi kartı sisteminde en çok kazancı üye iş yerleri olan kuruluşlar elde etmektedirler. Bu durumda kredi kartını çıkaran kurumlara ödenen komisyon hem kendi

pazarlarının genişlemesi hem de kredi kartı sahiplerinin nakite göre daha çok harcama yaptığı düşünöldüğünde göze alınacak bir bedel olarak da değeriendirilebilir.

Kredi kartının çalıntı olup olmadığı ile ilgili ilk kontrolünde yükümlü olan üye işyerleri eğer kontrolü gerektiği gibi yapmazsa, daha sonradan oluşacak hukuki süreçlerde sorumlu olacaktır. Bu durum üye işyerlerinin nakit para alışverişı ile kıyaslandığında daha çok yükümlölük altına girdiğini göstermektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: KREDİ KARTLARININ HUKUKİ NİTELİĞİNİN İNCELENMESİ

3.1. Kredi Kartı İşlemlerinde Taraflar Arasındaki Hukuki Bağlantılar

3.1.1. Kredi Kartını Çıkaran Kuruluş İle Kart Sahibi Arasındaki Bağlantı

BKKK Kanunu Kredi kartı çıkaran kuruluş ile kart hamili arasındaki sözleşmenin şekil ve içerik unsurlarını Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu tarafından belirlendiğini ifade etmektedir (Madde 24).

3.1.1.1. Kredi Kartı Sözleşmesi ve Tarafların Yükümlülükleri

Kredi kartı sözleşmesi kredi kartı çıkaran kuruluş ve kredi kartı hamili olmak üzere iki taraftan oluşmaktadır. Sözleşme kart sahibine, üye iş yerlerinden nakit ödeme yapmaksızın alışveriş yapma olanağı sağlamaktadır (Ateş, 2000: 104). Kart çıkaran kuruluş kredi kartı sözleşmesi ile kart sahibinin kredi kartı sisteminden yararlanması için uygun koşulları yaratması kredi kartı sözleşmesinin temel edimi olarak kabul edilmektedir (Teoman, 2000: 215).

Kredi kartı almak isteyen kişi öncelikli olarak başvuru yapmak durumundadır. Banka tarafından değerlendirilen kişinin başvurusu KKB (Kredi Kayıt Bürosu) aracılığı ile istihbarat edilir. İstihbarat yapılırken dikkat edilen kimi hususlar şunlardır (Saçlı'dan Aktr: Kaya, 2009: 33):

Başvuru yapan kişinin;

- 18 yaşını doldurmuş olması
- Yasal sorumluluk taşıması,
- Türk vatandaşı olması (yabancılar için Türkiye'de oturma veya çalışma izni almış olması),
- Kredi kartının verilmesinde banka açısından yarar görülmesi,
- Ödeme gücünün yerinde olması (Ücret bordosu, vergi levhası, menkul kıymet, gayrimenkul beyanı vb. dikkate alınmaktadır),

- Edimlerinde bağılı olması (Karşılıksız çek keşide etmemiş olmak, protestosu bulunmamak, yasal takibe uğramamış olmak),
- Kefillerin güvenilir ve ödeme güçlerinin yerinde olması,
- Kredi talep formunda beyan edilen bilgilerin doğru olması gerekmektedir.

Bu incelemeler neticesinde ödeme moralitesi yüksek kişilere kart numarası tahsis edilmektedir. İstihbarat sonucunda kart verilmesi uygun görülen gerçek ya da tüzel kişilere aylık dönemler itibari ile asıl ve ek kartların yurt içinde ve dışında yapacağı harcamaları ile nakit avansları için harcama limiti tespit edilmektedir. Kredi kartı çıkaran kuruluş kart talebinde bulunan ve anılan nitelikteki kişilere 5464 Sayılı Kanunun sözleşme şekli ve genel işlem şartları bölümünde genel hatlarıyla tanımlanan sözleşmeyi yapmak sureti ile kredi kartı verebilirler . Kart çıkaran kuruluş ve kart hamili arasında imzalanan sözleşme ertesinde hazırlanan kart, müşteri tarafından imza karşılığı teslim alınır (Kaya, 2009: 33).

Kredi kartı sözleşmesi adı verilen bu sözleşmenin taraflar açısından yükümlülükleri aşağıda yer almaktadır.

3.1.1.1.1. Kredi Kartını Çıkaran Kuruluş Tarafından Kredi Kartı Sözleşmesinin İncelenmesi

Kredi kartını çıkaran kuruluşlar, tüm kredi kartı sisteminin başlatıcısı ve yürütücüsü olması sebebiyle önemli yükümlülükleri üstlenmektedir. Bu nedenle kanunlar bu yükümlülükleri tanımlamakta oldukça belirleyicidir. Nitekim oluşabilecek hukuki süreçlerde BKKK kapsamındaki diğer aktörlerle ilişkileri ve yükümlülük ilişkileri net olarak tanımlanmalıdır.

Kredi kartını çıkaran kuruluş ilkin kredi kartını düzenleme ve kredi kartı hamiline teslim etmekle yükümlüdür. Ancak BKKKK 8. Maddesinde kart çıkaran kuruluşların talepte bulunmayan veya sözleşme imzalamayan kimseler adına hiçbir şekilde kart veremeyecekleri hükme bağlanmıştır. Bununla birlikte BKKKK Madde 8'in son hükmünde "kart çıkaran kuruluşlar, banka kartı ve kredi kartlarının asıl kart hamiline teslim edilmesini sağlayacak önlemleri almak, reşit olmayan ek kart hamilleri

adına düzenlenen banka ve kredi kartlarının asıl kart hamillerine teslimini sağlamakla yükümlüdür” denmektedir.

Sözleşmenin yazılı olarak yapılması zorunluluğunun yanı sıra kanun koyucu isabetli olarak sözleşme metninde mutlaka yer verilmesi gereken bazı hususları da açıkça belirlemiştir. Buna göre, faizin hesaplandığı yıllık oran, ödeme tarihleri, anapara, faiz, fon ve diğer masrafların ayrı ayrı belirtildiği ödeme planı, istenecek teminatlar, akdi faiz oranının yüzde otuz fazlasını geçmemek üzere gecikme faizi oranı, borçlunun temerrüde düşmesinin hukuki sonuçları sözleşmede açıkça yer almalıdır (akt. Akipek, 2003).

Diğer yandan kart çıkaran kuruluşlar kart sahibine verdikleri kredi kartının işyerlerinde ödeme aracı olarak kabul edilmesini de sağlamak durumundadır. Zira kartı çıkaran kuruluş, üye iş yerinin kartı ödeme aracı olarak kabul etmemesi durumunda bundan sorumlu tutulmaktadır. Bu durum kartı çıkaran kuruluşlar açısından sistemin çalışmasına yönelik özeni göstermektedir (Teoman, 2000: 213).

Kartı çıkaran kuruluşlar ayrıca kart hamilinin yaptığı harcamaları ödemekle yükümlüdür. Ancak kuruluşun bu ödemeyi yapabilmesi için kart sahibinin kart çıkaran kuruluşa bu talimat vermelidir. Kart sahibi bu talimatı harcama belgesinin düzenlenmesi ya da gerekli kart bilgilerinin bildirilmesi biçiminde alışveriş sonunda yapabilir. Kart sahibi bu talimatını geri alamamakta, kart çıkaran kuruluşu üye iş yerine ödeme yapmaktan alıkoyamamaktadır. Bu, kredi kartı sisteminin güvenli ödemeler ile işlemesi açısından zorunlu bir durumdur. Sistem, kart çıkaran kuruluşun önce üye iş yerine ödeme yapması sonra da bunu talep etmesi biçiminde işlemektedir (Teoman, 2000: 173-179).

Kartı çıkaran kuruluşlar, ayrıca “kredi kartı hesap özeti düzenlenmesi, yazılı veya kart hamilinin talebi üzerine elektronik ortam veya başka etkin yollarla bildirilmesi” ile yükümlüdür (BKKKK Madde 10).

Kredi kartı çıkaran kuruluşlar çıkardıkları kredi kartı ve sistem açısından gerekli düzenlemeleri yapmakla yükümlüdür. BKKKK Madde 8’de bu düzenlemeler şu şekilde ifade edilmektedir:

Kart çıkaran kuruluşlar, kartların düzenli ve güvenli kullanımı
ile bildirim, talep, şikâyet ve itirazlara ilişkin gerekli tedbirleri almaya

yönelik sistemi kurmak ve kesintisiz olarak açık tutmakla yükümlüdür.

Kart çıkaran kuruluşlar, kartın verilmesi anında kart hamilini yeteri derecede bilgilendirmek ve talep edilmesi halinde, gerçekleştirilmiş işlemlere ait kayıtları otuz günü geçmemek üzere işlemin mahiyetine uygun bir süre zarfında sağlamakla yükümlüdür. Yurt dışı işlemlerinde bu süre altmış gün olarak uygulanır.

Kart çıkaran kuruluşlar, kartların kullanılması bir kod numarası, şifre ya da kimliği belirleyici başka bir yöntemin kullanılmasını gerektiriyorsa, bu tür bilgilerin gizli kalması amacıyla gerekli önlemleri almak ve harcama ve alacak belgesinin müşteri nüshası üzerinde ve yazışmalarda kart numarasının açıkça yer almasını engellemekle yükümlüdür.

Kredi kartı çıkaran kuruluşlar kart sahibine tahsis edilecek limiti belirlemekle yükümlüdür. Kart çıkartan kuruluş tarafından bir gerçek kişinin sahip olduğu tüm kredi kartları için tanınacak toplam kredi kartları limiti, ilk yıl için, ilgilinin aylık ortalama net gelirinin iki katını, ikinci yıl için ise, dört katını aşamaz. Bu fıkra uygulamasında bin Yeni Türk Lirasına kadar limitler hariç olmak üzere, aylık veya yıllık ortalama gelir düzeyi kart hamili tarafından beyan edilen ve ilgili kuruluşlarca teyit edilen gelirler üzerinden tespit edilir.

Bununla birlikte kartı çıkaran kuruluşlar kart limitlerinde güncellemeye gidebilir. Ancak “kart hamilleri talep etmedikçe kart limitlerini artıramazlar.” Diğer yandan “kart hamillerinin harcamalarıyla kart limitlerini aşmaları halinde, aşılan miktara işlem tarihi ile ödeme tarihi arasındaki süre için, akdi faizden başka herhangi bir ücret talep edilemez.” Madde 9 incelendiğinde kanunda bu durumun ayrıntılı olarak belirtildiği görülmektedir.

Kart çıkaran kuruluşlar, kredi kartı almak isteyen kişilerin yasaklılık veya engel durumu, ekonomik ve sosyal durumu, aylık veya yıllık ortalama geliri, diğer kart çıkaran kuruluşlarca bu kişilere tahsis edilen kredi kartı limiti, bir model veya skora sistemi sonuçları,

müşterini tanı ilkeleri ile 29 uncu madde çerçevesinde temin edilecek bilgileri dikkate alarak yapacakları değerlendirmeye istinaden kullanım limiti tespit etmek zorundadır. Kart çıkaran kuruluşlar kart limitlerini bu hüküm çerçevesinde güncelleyebilirler. Kart çıkaran kuruluşlar, kart hamilleri talep etmedikçe kart limitlerini artıramazlar. Kart hamillerinin harcamalarıyla kart limitlerini aşmaları halinde, aşılan miktara işlem tarihi ile ödeme tarihi arasındaki süre için, akdi faizden başka herhangi bir ücret talep edilemez.

Kart çıkaran kuruluş tarafından bir gerçek kişinin sahip olduğu tüm kredi kartları için tanınacak toplam kredi kartları limiti, ilk yıl için, ilgilinin aylık ortalama net gelirinin iki katını, ikinci yıl için ise, dört katını aşamaz. Bu fıkra uygulamasında bin Yeni Türk Lirasına kadar limitler hariç olmak üzere, aylık veya yıllık ortalama gelir düzeyi kart hamili tarafından beyan edilen ve ilgili kuruluşlarca teyit edilen gelirler üzerinden tespit edilir (BKKK).

Kredi kartı kuruluşlarının bir diğer yükümlülüğü şikâyet ve itirazlar ile ilgilidir. Buna yönelik düzenleme BKKKK Madde 11’de “Kart çıkaran kuruluşlar, kart ve ek kart hamillerinin kart kullanımıyla ilgili olarak yapacakları şikâyet ve itiraz başvurularını, başvuru tarihinden itibaren yirmi gün içinde hamilin başvuru yöntemi kullanılarak ve gerekçeli bir şekilde cevaplandırmak zorundadır. Kuruluşlar, kart ve ek kart hamillerinin şikâyet ve itirazlarının ilgili birimlerine kolaylıkla ulaşmasını sağlayacak tedbirleri almakla yükümlüdür” biçiminde ifade edilmektedir. Ayrıca aynı maddede “Kredi kartı ile yapılan işlemlere, son ödeme tarihinden itibaren on gün içinde, kart çıkaran kuruluşa başvurmak suretiyle itiraz edilebilir. Kredi kartı hamili, yapacağı başvuruda, hesap özeti için hangi unsurlarına itiraz ettiğini gerekçesiyle belirtmek zorundadır. Süresi içerisinde itiraz edilmeyen hesap özeti kesinleşir. Hesap özeti kesinleşmesi genel hükümlere göre dava hakkını ortadan kaldırmaz.” denilmektedir.

Kart çıkaran kuruluşlar, kredi kartlarına uyguladıkları faiz, gecikme faizi, yıllık ücret ve her türlü komisyon oranları ile istenilen diğer bilgileri kamuoyuna yayınlanmak üzere aylık olarak Kuruma

iletir. Yayınlanacak bilgi ve belgelerin içeriği ve yayınlama usul ve esasları Kurulca belirlenir (Madde 13)

3.1.1.1.2. Kart Sahibi Tarafından Kredi Kartı Sözleşmesinin İncelenmesi

Kart sahibi tarafından oluşan yükümlülükler hem kartın kullanımı hem de kart kullanımı sonucu yapması gereken ödeme üzerinden tanımlanmaktadır. Öncelikle kartın kendine ait bir ödeme aracı olması, başkası tarafından kullanılmamasına bağlı bir yükümlülük getirir. Daha sonra ise yaptığı harcamalara bağlı olarak yapması gereken eylemler kanunlarla net bir şekilde tanımlanmaktadır.

Kart sahibinin öncelikli yükümlülüğü kredi kartı sistemine girişinin başlangıcı itibariyle bir giriş ücreti ya da üyelik aidatı ödemesidir. Bununla birlikte her yıl üyelik yenileme ücreti olarak da anılan yıllık ücretin ödenmesi durumu söz konusudur.

Kredi kartı sahibinin bir başka sorumluluğu ise kredi kartı kullanımının sonucu olan borçları ödemektir. BKKKK Madde 15'te Kart kullanımından doğan yükümlülüğün sözleşme imzalandıktan sonra kartın zilyetliğine geçilmesiyle veya fiziki varlığı bulunmasa da kart numarasının öğrenildiği andan itibaren kart hamiline ait olduğu belirtilmiştir. Kart sahibinin öncelikli yükümlülüğü kart kullanımından doğan borçlarını ödemektir. Kart sahibi dönem borcunu kendine gönderilen hesap özetlerinde belirtilen son ödeme tarihinde ödemek zorundadır (Teoman, 2000: 180). Aksi durumda uygulanacak süreç BKKKK Madde 8'de şu şekilde belirtilmiştir:

Asgarî tutarın son ödeme tarihini takip eden üç ay içinde ödenmemesi durumunda kart çıkaran kuruluşça kart hamiline yapılacak bildirimden itibaren bir aylık süre içerisinde bu tutarın ödenmemesi ya da banka kartı ile kredi kartı kullanımından dolayı adli cezaların uygulanması halinde, ilgili kart çıkaran kuruluşça kart hamiline verilen kredi kartları iptal edilir ve borcun tamamı ödeninceye kadar yeni kredi kartı düzenlenemez.

Kart sahipleri ayrıca “kendisine tevdi edilen kartı ve kartın kullanılması bir kod numarası, şifre veya kimliği belirleyici başka bir yöntemin kullanılmasını gerektiriyorsa

bu bilgileri güvenli bir şekilde korumak ve başkaları tarafından kullanılmasına engel olacak önlemleri almak, kartın kaybolması, çalınması veya iradesi dışında gerçekleşmiş herhangi bir işlemi öğrenmesi halinde kart çıkaran kuruluşu derhal haberdar etmek zorundadır” (BKKKK Madde 16).

Ayrıca kartın imza hanesinin kart hamili tarafından imzalı olması gerektiği de belirtilmiştir. Üye işyeri talep ederse kart hamili kimlik göstermek zorundadır. Bunu dışında Kanunun 20 nci maddesi uyarınca harcama belgesi düzenlenmeksizin çeşitli iletişim araçları yoluyla veya sipariş formu vasıtasıyla yapılan mal ve hizmet alımlarındaki hukuka aykırı kullanımlardan kaynaklanan zararlardan kart hamili sorumlu tutulamaz (Madde 15).

Kart çıkaran kuruluşlar kart sahiplerinden giriş ücreti ve yıllık aidat ücreti almaktadırlar. Kart sahipleri kartın kullanılıp kullanılmaması ile ilgisi olmayan bu tutarları ödemekle yükümlü bulunmaktadır (Çeker, 1997: 73).

3.1.2. Kredi Kartını Çıkaran Kuruluş İle Üye İşyeri Arasındaki Bağlantı

BKKKK 4. Maddesine göre “kartlı sistem kurma, kart çıkarma, üye iş yeri ile anlaşma yapma, bilgi alışverişi, takas ve mahsuplaşma faaliyetinde bulunmak isteyen kuruluşlar” Kuruldan izin almak zorundadır. Aynı maddede söz konusu kuruluşların sahip olması gereken özellikler şu şekilde sıralanmaktadır:

- a. Anonim şirket şeklinde kurulması,
- b. Kurucularının gerekli mali güç ve itibara sahip bulunması, işin gerektirdiği dürüstlük ve yeterliliğe sahip olması ve banka ortaklarında aranan diğer nitelikleri haiz olması,
- c. Hisse senetlerinin nakit karşılığı çıkarılması ve tamamının nama yazılı olması, tüzel kişi kurucuların yönetim ve denetimine sahip gerçek kişilerin kim olduğunun belgelenmesi,
- d. Nakden ve her türlü muvazaadan ari olarak ödenmiş olan sermayesinin altı milyon liradan az olmaması,
- e. Ana sözleşmesinin BKKKK hükümlerine uygun olması

f. BKKKK kapsamındaki işlemleri gerçekleştirebilecek yönetim, yeterli personel ve teknik donanıma sahip olması, şikayet ve itirazlarla ilgili birimleri oluşturması,

g. (d) bendinde belirtilen sermayenin yüzde beşi tutarındaki sisteme giriş payının Kurum hesabına yatırıldığına dair belgenin ibraz edilmesi şarttır.

Kredi kartı organizasyonunda sistemin doğru işleyebilmesi için kredi kartını çıkaran kuruluş ile ticari işletmeler arasında sözleşme ilişkisi gerçekleşmektedir. Bu sözleşmeye ‘kredi kartı üye iş yeri sözleşmesi’ adı verilirken; bu sözleşmenin tarafı olan ticari işletmeler ise ‘üye iş yeri’ olarak anılmaktadır (Teoman, 2000: 61; Çeker,1997: 49).

Kart çıkaran kuruluşların aksine üye iş yerleri için tüzel kişilik olmak gerekmemektedir. BKKKK 3. Maddesinde üye iş yeri “üye iş yeri anlaşması yapan kuruluşlarla yaptığı sözleşme çerçevesinde kart hamiline mal ve hizmet satmayı veya nakit temin etmeyi kabul eden gerçek veya tüzel kişi” olarak tanımlanmaktadır.

Kredi kartını çıkaran kuruluş ile üye işyeri arasındaki ilişkiyi ortaya koyabilmek için üye iş yeri sözleşmesini incelemek gerekmektedir.

3.1.2.1. Üye İş Yeri Sözleşmesi ve Tarafların Yükümlülükleri

Üye işyerleri kredi kartı sisteminde, en yüksek kazancı elde eden taraf olması sebebiyle önemli yükümlülüklerle sahiptir. Öncelikle kartı çıkaran kurum ile olan ilişkisinde belirli yükümlülükleri yerine getirmelidir. Bu nedenle üye iş yeri sözleşmesi önemli bir belirleyicidir.

Üye iş yeri sözleşmesi bir ticari işletmenin kartı çıkaran kuruluş tarafından kendilerine kart verilen gerçek ya da tüzel kişilerin mal ya da hizmet alımlarında kredi kartını ibraz etmeleri halinde nakit talep etmekten vazgeçip kredi kartını ödeme aracı olarak kabul etme; kartı çıkaran kuruluşun ise çıkardığı kart ile satın alınan mal ya da hizmet bedelini üye iş yerine ödeme yükümlülüğü getiren tam iki taraflı sözleşmeler olarak tanımlanmaktadır (Ateş, 2000: 57). Üye iş yeri sözleşmelerinin ‘tam iki taraflı’ (synallagmatique atique) olarak anılmasının nedeni, tam iki tarafa borç yükleyen

sözleşmeler olmalarıdır. Tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde her iki taraf da birbirine karşı asli bir edim yüklenmektedir. Bu, taraflardan birinin ediminin sebebinin ve karşılığının diğer tarafın ediminin oluşturmasını ifade etmektedir (Eren, 2003: 200).

Kredi kartı üye iş yeri sözleşmesi neticesinde üye iş yeri olan işletmeler sözleşmenin tarafı olan kuruluşun çıkardığı kredi kartı sahiplerinin mal ya da hizmet talepleri karşısında nakit yerine kredi kartı ile ödeme yapmalarını kabul ederken; kartı çıkaran kuruluşlar da kart sahipleri ile girilen bu ilişki sonucunda düzenlenen harcama belgesinin karşılığını üye iş yerlerine ödemektedirler (Teoman, 2000: 64).

Üye iş yeri sözleşmesinin tarafı olan ticari işletmelerin faaliyet konuları, büyüklükleri ve yasal statüleri kartı çıkaran kuruluşlar açısından önem arz etmemektedir. Üye iş yerinin kart kuruluşuna ödeyeceği komisyon oranı ile diğer masraflar gibi konularda pazarlık gücünü sağlayacak asıl unsur üye iş yerinin yaptığı satışların ödemelerinin hangi oranı temsil eden kısmının kredi kartı kullanılarak yapılan ödemelerden olduğudur. Bununla birlikte kartı çıkaran kuruluş her durumda kredi kartı ile yapılan ödemelerden gelir elde etmektedir (Çeker, 1997: 49).

BKKK'ya göre işlem limiti üzerinden üye işyerinin belirli yükümlülükleri vardır. Bu durum Madde 22'de "Üye işyerleri, tek bir kredi kartı ile yapılacak harcama tutarının belirlenen işlem limitini aşması halinde kart çıkaran kuruluştan kartın kabulü için yetki almakla yükümlü tutulmuş ise harcamanın tamamı için yetki almak zorundadır. Aynı kart ile aynı ödeme işlemi için birden fazla harcama belgesi düzenlenemez. Bu hükme aykırı davranılması halinde üye işyerleri satılan hizmet veya mal bedelini üye işyeri anlaşması yapan kuruluştan talep edemez." şeklinde ifade edilmiştir.

Üye iş yeri sözleşmesinde üye iş yerinin kart sahiplerinin ibraz edeceği kredi kartlarını herhangi bir süre sınırı olmadan kabul etme yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu durum üye iş yeri sözleşmesini sürekli bir sözleşme niteliğine sokmaktadır. Bu nedenle taraflardan biri sözleşmeyi feshettiğini bildirmediği sürece sözleşme aynı şartlarla yenilenmiş sayılmaktadır (Çeker, 1997: 53).

Üye iş yeri sözleşmelerinin üye iş yeri statüsündeki ticari işletmeler ve kartı çıkaran kuruluşlar olmak üzere iki tarafı bulunmaktadır. Buna göre tarafların durumu aşağıda detaylı olarak sunulmaktadır.

Daha basit bir ifadeyle sözleşme, üye işyerinin kredi kartını kabul etmesi, kredi kartı hamilinin yaptığı harcamaların üye işyeri tarafından nakit olarak kabul edilmesi, daha sonra kredi kartı ile yapılmış alışverişlerin tutarının, kredi kartını çıkaran kurum tarafından üye işyerine ödenmesi olarak sistematize edilebilir (Buhur, 2004:55).

3.1.2.1.1. Kredi Kartını Çıkaran Kuruluş Tarafından Üye İşyeri Sözleşmesinin İncelenmesi

Üye işyerleri, Kredi kartlarını çıkaran kurumların çıkarttığı kredi kartlarını nakit olarak kabul etmek durumundayken, kredi kartlarını çıkaran kurumlar da söz konusu kartla, kart hamili tarafından yapılmış harcamaları üye işyerlerine ödemek yükümlülüğündedirler.

Bu yükümlülüğün yerine getirilebilmesi için öncelikle kart sahibinin üye iş yerinden kredi kartını ibraz etmek sureti ile alışveriş yapması gerekmektedir. Bununla birlikte ödeme sonucunda üye iş yeri bir harcama belgesi düzenler. Harcama belgesi yapılan ödemeyi belgelendirmek amacıyla iki nüsha halinde düzenlenmektedir. Nüshalardan biri kart sahibine verilirken diğeri üye iş yerinin kendisinde kalmaktadır. Kartı çıkaran kuruluş, usulüne uygun düzenlenmeyen harcama belgelerinin ibrazı halinde üye iş yerine ödeme yapmaktan kaçınabilmektedir (Ateş, 2000: 64, Çeker, 1997 : 57).

Üye iş yeri sözleşmesinde kart kuruluşunun bir diğer yükümlülüğü üye iş yerine sistemin ihtiyacına göre gerekli ekipman ve bilgiyi temin etmektir (Ateş, 2000: 83). Geniş kapsamda bu yükümlülük, üye işyerlerini düzenlenen promosyon kampanyalarına dahil etmeyi, bastırılan broşür, bülten gibi yayınlarda işletmelerin ve markalarının yer almasını sağlamayı ve üye işyerlerine kartı ve kartın sağladığı avantajları anlatan her türlü yazılı, görsel, işitsel malzemeyi temin etmeyi de içerir.

Kartı çıkaran kuruluşun üye iş yerine karşı bir diğer yükümlülüğü de kart sahiplerinin kredi değerliliğini denetlemektir. Kartı çıkaran kuruluşun kart sahibinin ödeme gücüne göre belirlediği bir harcama limiti bulunmaktadır. Kartı çıkaran kuruluş kart sahibinin yaptığı harcama tutarları ile ilgili verileri elinde bulundurmaktadır ve bu bilgilere göre üye iş yerlerine limit aşımı olup olmadığı noktasında bilgi vermek durumundadır (Ateş, 2000: 87).

3.1.2.1.2. Üye İşyeri Tarafından Üye İşyeri Sözleşmesinin İncelenmesi

Üye iş yeri sözleşmesinde taraf olan ticari işletmelerinin öncelikli yükümlülüğü kredi kartını kabul etmesidir. Üye iş yerleri müşterilerinin kredi kartı ile ödeme talebini kabul etmek durumundadır. Borçlar Kanunu'na göre de kredi kartı ile ödeme yapmayı tercih eden bir kart sahibinin bu isteğini reddeden üye iş yeri kart sahibinin uğrayacağı zarardan sorumlu tutulmaktadır (Ateş, 2000: 63).

Üye iş yeri kredi kartı ile ödemeyi indirim günleri gibi bazı özel dönemlerde kabul etmememe olanağına sahip değildir. Bununla birlikte kart sahibinden komisyon da talep edememektedir (Çeker, 1997: 61).

Diğer yandan üye iş yeri harcama belgelerini sözleşme uyarınca düzenlemek ve bunları belirli bir süre tutmakla da yükümlüdür. BKKK Kanunu 3. Maddesinde harcama belgesi “banka kartı veya kredi kartı ile yapılan işlemler ile ilgili olarak üye işyeri tarafından düzenlenen, kart hamilinin işlemde doğan borcu ile diğer bilgileri gösteren ve kart hamilinin kimliğinin bir kod numarası, şifre veya kimliği belirleyici başka bir yöntemle belirlendiği haller dışında kart hamili tarafından imzalanan belge” olarak tanımlanmaktadır. Kanuna göre (Madde 19) üye işyerleri, “harcama belgesi veya nakit ödeme belgesi düzenlemek ve aslını sözleşmede belirtilen süre içinde muhafaza etmek ve bir nüshayı da kart hamiline vermek zorundadır”. Üye iş yeri bu hükme aykırılık halinde satılan hizmet veya mal bedeli kredi kartı çıkaran kuruluştan talep edilemez. Üye işyerleri kart kullanılarak satın alınmış bir malın iadesi veya hizmetin alımından vazgeçilmesi veya yapılan işlemin iptali halinde, alacak belgesi düzenleyerek bir nüshasını kart hamiline verdikten sonra diğer bir nüshayı da muhafaza etmekle yükümlüdür.

Üye iş yeri ayrıca kredi kartı sahibinin ibraz ettiği kartın sözleşme gereğince kimi kontrollerini yapmak ile yükümlüdür (Ateş, 2000: 94). BKKK Kanununun 17. Maddesinde bu kontroller şu şekilde sıralanmaktadır:

- Mal ve hizmet bedeli karşılığını banka kartı veya kredi kartı ile ödemek isteyen kişilerin imza gerektiren işlemlerde imza kontrolünü yapmak
- Kartın tahrifata uğrayıp uğramadığını kontrol etmek

- Üye işyeri anlaşması yapan kuruluşlarca kendilerine ulaştırılan bilgiler çerçevesinde kartın geçerliliğini tespit etmek
- Gerekli durumlarda kart üzerinde yer alan bilgilerle kimlik belgesi üzerinde yer alan bilgileri karşılaştırmak üzere geçerli bir kimlik belgesi ibrazını talep etmek
- Harcama belgesi üzerindeki bilgilerle kredi kartı üzerindeki bilgileri karşılaştırarak kontrol etmek

Kanuna göre ayrıca “bu kontrollerin yapılmamasından doğan zararlardan üye işyerleri sorumludur.” Ayrıca üye iş yerleri kart ve kart sahibi ile ilgili bilgileri, “kanunla yetkili kılınan kişi, kurum ve kuruluşlar hariç olmak üzere kart hamilinin yazılı rızasını almadan başkasına açıklayamaz, saklayamaz ve kopyalayamaz. Üye işyerleri, kart bilgilerini üye işyeri anlaşması yaptığı kuruluş dışındaki şahıs veya kuruluşlarla paylaşamaz, satamaz, satın alamaz ve takas edemez” (BKKKK Madde 23).

3.1.3. Kart Sahibi İle Üye İşyeri Arasındaki Bağlantı

Taraflar arasındaki ilişkilere bakıldığında kart sahibi ve üye iş yeri arasındaki ilişkinin niteliği biraz daha farklıdır. Temel olarak bu ilişki alışverişin gerçekleştiği anı ifade eder. Ancak kart sahibi ile üye iş yeri arasındaki alışveriş, kredi kartı sisteminin devamlılığı açısından öncelikli bir ilişki olarak belirtilmektedir. Kart sahibi ile üye iş yeri arasındaki borç ilişkisinin konusu para olduğu sürece bu ilişki bir sözleşme niteliği taşımaktadır (Çeker, 1992: 129). Üye iş yeri ile kart sahibi arasındaki ilişki mal ya da hizmet alımı sırasında kredi kartı ile ödeme esnasında gerçekleşmektedir. Bununla birlikte kredi kartı sistemi söz konusu iki taraf açısından ancak ödeme esnasında etkili olmaktadır (Teoman, 2000: 199).

Kredi kartı sahibi yaptığı alışverişlerde kredi kartını kullanmak zorunda değildir (Teoman, 2000: 201). Ancak üye iş yeri sahibi kart sahibinin para borcunu kredi kartı ile ödemesini kabul etmekle yükümlüdür (Teoman, 2000: 199). Üye iş yerleri kredi kartını ödeme aracı olarak kabul ettikleri için herhangi bir komisyon ya da ek ödeme talep edememektedir. Bununla birlikte üye iş yerleri kart sahibi ile nakit ödeme yapan müşterilerine eşit davranmak zorundadır. Üye iş yeri sözleşmesinin de bir gerekliliği olan bu durum “eşit davranma borcu” olarak anılmaktadır (Çeker, 1997: 16).

Kredi kartı sahibi öncelikle alışveriş sonrası oluşan satış belgesi ile üye iş yerine mal veya hizmet karşılığı ödeme yapmayı kabul etmiş olduğu anlamına gelmektedir. Ancak Yargıtay ödemeye itirazın yolunu açacak nitelikte de karar vermiştir.

BKKK'ya üye işyerlerinin kredi kartı hamili ile ilişkilerinde çeşitli yükümlülükler belirtmiştir. Bilgilendirme ve sistemin güzевliđinin sağlanması yükümlülüğü bunların başında gelmektedir. Bu maddeye göre; (Madde 18) “Üye işyerleri, banka kartı ve kredi kartı ile işlem yapıldığını gösteren işaretleri, işyerinin girişinde ve kart hamilleri tarafından kolayca görülebilecek bir yere koymak, üye işyeri sözleşmeleri herhangi bir nedenle sona erdiği takdirde de, bu işaretleri kaldırmakla yükümlüdür. Üye işyerleri, teknik bir nedenle geçici bir süreyle işlem yapılamadığı hallerde kart hamillerini uyarmakla yükümlüdür.”

Bir diğer yükümlülük ise Harcama ve Alacak Belgesi üzerinedir. Madde 19'da “Üye işyerleri, mal ve hizmet bedellerinin banka kartı ya da kredi kartı ile ödenmesi veya nakit talep edilmesi halinde, 20 nci madde hükümleri saklı kalmak kaydıyla, elektronik ya da mekanik cihazları kullanarak harcama belgesi veya nakit ödeme belgesi düzenlemek ve aslını sözleşmede belirtilen süre içinde muhafaza etmek ve bir nüshayı da kart hamiline vermek zorundadır. Bu hükme aykırılık halinde satılan hizmet veya mal bedeli üye işyeri anlaşması yapan kuruluştan talep edilemez. Üye işyerleri kart kullanılarak satın alınmış bir malın iadesi veya hizmetin alımından vazgeçilmesi veya yapılan işlemin iptali halinde, alacak belgesi düzenleyerek bir nüshasını kart hamiline verdikten sonra diğer bir nüshayı da muhafaza etmekle yükümlüdür.” şeklinde belirtilmiştir.

İmza Gerektirmeyen İşlemler başlığı ile verilen yükümlülük ise “İşlemin niteliği nedeniyle harcama ve alacak belgesi düzenleme imkânı olmayan hallerde kartlar, hamil tarafından çeşitli iletişim araçları ile kart numarası bildirilmek veya imza yerine geçen kod numarası, şifre ya da kimliği belirleyici benzeri başka bir yöntemle işlem yapılmak suretiyle de kullanılabilir” hükmüyle tanımlanmıştır (Madde 20).

Bilgilerin Saklanması başlığı da üye işyeri ve kart hamili arasındaki ilişkide bir yükümlülük olarak ortaya çıkmaktadır. “Üye işyerleri, kartın kullanımı sonucunda kart ve kart hamili ile ilgili edindikleri bilgileri, kanunla yetkili kılınan kişi, kurum ve kuruluşlar hariç olmak üzere kart hamilinin yazılı rızasını almadan başkasına açıklayamaz, saklayamaz ve kopyalayamaz. Üye işyerleri, kart bilgilerini üye işyeri

anlaşması yaptığı kuruluş dışındaki şahıs veya kuruluşlarla paylaşamaz, satamaz, satın alamaz ve takas edemez. Üye işyeri anlaşması yapan kuruluşlar, bu fıkranın uygulanmasını gözetmekle yükümlüdür. Kart çıkaran kuruluşlar, edindikleri kişisel bilgileri gizli tutmak, kendi hizmetlerinin pazarlanması dışında başka amaçlarla kullanmamak ve kanunla yetkili kılınan kişi, kurum ve kuruluşlar dışında kalanların bu bilgilere ulaşmasını engellemek amacıyla gereken önlemleri almakla yükümlüdür.” (Madde 23). Üye işyerleri, 20 nci madde uyarınca harcama belgesi düzenlenmeksizin çeşitli iletişim araçları yoluyla veya sipariş formu vasıtasıyla işlem yapılmasına olanak sağlamak üzere kuracakları sistemlerin güvenli bir şekilde çalışmasını temin etmekle yükümlüdür.

Üye iş yeri ayrıca kartın ibrazının ardından sorumluluğunda bulunan inceleme yükümlülüklerini yerine getirmek zorundadır (Çeker, 1997: 15).

3.1.4. Kredi Kartı Sözleşmelerinin Hukuki Niteliği

Kredi kartı çıkaran kurum ve kart hamili arasında imzalanan kredi kartı üyelik sözleşmeleri taraflardan birinin ediminin bir iş görme olarak beşeri bir faaliyeti teşkil ettiği (İşgüzar, 2003: 66) iş görme sözleşmesi niteliği taşımaktadır (Teoman, 2000: 165; Çeker, 1997: 68). Ancak, Borçlar Kanununda düzenlenen sözleşmeler bağlamında “iş görme borcu doğuran sözleşmeler” bir üst kavram olarak (Tekinay vd., 1993: 59) görüldüğü için kredi kartı üyelik sözleşmesinin hangi kapsamda değerlendirileceği sorunu gündeme gelmektedir.

Borçlar Kanununun 386. Maddesinde vekalet sözleşmeleri düzenlenmiştir: “Vekalet bir akittir ki onunla vekil, mukavele dairesinde kendisine tahmil olunan işler idaresini veya takabbül eylediği hizmetin ifasını iltizam eyler. Diğer akitler hakkındaki kanun hükümlere tabi olmayan işlerde dahi, vekalet hükümleri cari olur. Mukavele veya teamül varsa vekil, ücrete müstehak olur.” Bu tanımdan da yola çıkılarak vekalet sözleşmelerinin niteliği şu şekilde sıralanabilmektedir (Tekinay vd., 1993: 365-370):

1. Vekalet sözleşmesi bir işin görülmesi veya bir hizmetin ifası için yapılmaktadır.

2. Vekalet sözleşmesine konu edinilen işin müvekkilin menfaatine ve iradesine uygun olarak yapılması gerekmektedir.

3. Vekalet sözleşmesinde sonucun riskleri vekile ait değildir.

4. Vekalet sözleşmeleri gereğince masraflar vekil tarafından müvekkilden istenebilir. Bu, Borçlar Kanununun 394. Maddesine dayandırılır. Ancak vekalet sözleşmelerinde kural olarak vekile ücret ödenmesi zorunlu bulunmamaktadır. Buna karşılık sözleşmelere hüküm koyulması şartı ile vekil ücrete hak kazanabilmektedir.

Bu açıklamalar dikkate alındığında kartı çıkaran kurumun vekil kart sahibinin de müvekkil olarak görüldüğü kredi kartı sözleşmeleri vekalet sözleşmesi olarak görülebilmektedir. Zira kredi kartının üye iş yerlerinde ödeme aracı olarak kabul edilmesini sağlamak ve bu yöndeki tüm yükümlülüklerini yerine getirmek zorunda olan kredi kartı çıkaran kuruluşlar sonucu garanti etmedikleri gibi bu edimlerini yerine getirirken müvekkillerinin talimat ve emirlerine de bağlı bulunmamaktadırlar (Kuntalp, 1999: 276).⁶

Üye iş yeri sözleşmesi ise; kartı çıkaran kurum ile ticari işletmeler arasında yapılmaktadır. Her iki tarafın yükümlülüklerine de ilgili bölümlerde yer verilmiştir. Bu sözleşmenin hukuki niteliği ise öncelikle sözleşmenin üçüncü şahsın yararına bir sözleşme olması bağlamında değerlendirilmelidir.

Borç sözleşmelerinin nisbi ilkesi sözleşmeden doğan hak ve yükümlülüklerin sadece sözleşme tarafları arasında birbirlerine karşı ileri sürebilecekleri yönündedir. Dolayısı ile sözleşme dışında kalan üçüncü bir kişinin sözleşme ilişkisi nedeniyle herhangi bir hak iddia etmesi ya da herhangi bir yükümlülüğe girmesi söz konusu değildir. Ancak üç taraflı borç ilişkileri bu kuralın istisnasını oluşturmaktadır (Kılıçoğlu, 2007: 6). Üç taraflı borç ilişkilerinden olan üçüncü şahıs yararına sözleşme tarafların sözleşmeye ilişkin edimlerinden birinin sözleşme dışındaki üçüncü bir şahsa ifa edilmesi yönündedir. Sözleşme tarafları arasındaki hak ve yükümlülükler diğer bir deyişle sözleşme ilişkisi aynen devam etmektedir. Ancak edimlerden birinin alacaklısının sözleşme dışında üçüncü bir şahıs olması söz konusudur. Bu durumda da ifa alacaklıya değil alacaklının gösterdiği kişiye yapılır (Tekinay vd., 1993: 218).

Üçüncü şahıs yararına sözleşmede üç taraf bulunmaktadır. İlk sözleşme konusu edimlerden birini sözleşme dışındaki üçüncü şahsa ifa edilmesini isteyen “vaad

⁶Kredi Kartı Sözleşmesi ayrıca yıllık kart ücreti uyarınca da vekalet sözleşmesi olarak kabul edilmektedir. Bu konuda detaylı bilgi için bu çalışmada bkz. Bölüm 3.6. Kredi Kartı Yıllık Aidatının Hukuki Niteliği.

ettiren”, ikinci olarak söz konusu edimi üçüncü şahsa ifa edebileceğini belirten “vaad eden” ve sonuncu olarak da lehine vaadde bulunulan üçüncü kişi konumundaki “lehtar” dır (Tekinay vd.,1993: 220).

Üçüncü kişi yararına sözleşmede lehine edim kararlaştırılan üçüncü kişi sözleşmenin yapıldığı sırada var olan belirli kişi olmak zorunda değildir. Üçüncü kişi ileride doğabilecek bir gerçek kişi ya da kurulması düşünülen bir tüzel kişi olabilir (Tekinay, 1993: 219).

Asıl tarafların üye iş yeri ile kartı çıkaran kuruluş olduğu üye iş yeri sözleşmesinde kart sahibi üçüncü şahıs sözleşmenin kuruluş aşamasında sözleşmenin tarafı olmayıp, vaadedenin ona karşı herhangi bir taahhüdü de yoktur. Bu ilişkide kredi kartı ile nakit ödemeksizin alışveriş yapılmasını kabul eden yani vadeden üye iş yeridir. Kart sahibi ise üçüncü şahıs olarak lehine vaatte bulunulan lehtardır. Vaadeden ve vaadettiren arasında yapılan sözleşmede sözleşme dışında üçüncü bir şahıs lehine bir hak kararlaştırılmıştır.

Borç ilişkisinin nisbiliği ilkesinin bir diğer gerekliliği borcun ifasının borçluya ait olmasıdır. Ancak sözleşme özgürlüğü zemininde borçlu alacaklıya kendi edimini değil, sözleşme dışında üçüncü bir şahsın edimini de borçlanabilir. Sözleşme taraflarının değişmediği bu durumda üçüncü şahsın edimini yerine getiremediği takdirde alacaklıya karşı üçüncü şahıs sorumlu olmamaktadır. Sorumluluk yine borçlunundur (Tekinay vd., 1993:229).

Üye iş yeri sözleşmesinde kartı çıkaran kurumun kredi kartı ile yapılan alışveriş neticesinde düzenlenen harcama belgesindeki tutarı üye iş yerine ödemeyi taahhüt etmesi bu sözleşmenin Borçlar Kanunu'nun 110. Maddesinden doğan garanti sözleşmesi kapsamında olup olmadığı yönünde tartışmaları gündeme getirmiştir (Teoman, 2000: 93).

Garanti sözleşmeleri teminat ya da yöneltme olmak üzere iki amaçla iki çeşitte olabilir. Öncelikle teminatı amaçlayan garanti sözleşmelerinde garanti verenin teminat sağlamak amacı ile temel ilişkideki alacaklıya karşı temel ilişkideki borçtan bağımsız olarak borçlunun edimi için sorumlu olmayı yüklenmesi söz konusudur. Yöneltmeyi amaçlayan garanti sözleşmeleri ise; garanti alanla edimi garanti edilen arasında henüz bir borç ilişkisinin olmadığı sözleşmelerdir. Bu sözleşmelerde yöneltme garantisi

veren borcunun edimi garanti edilen borcundan tamamen bağımsızdır. (Teoman, 2000: 93-94).

Üçüncü bir kişinin fiilini taahhüt etmenin ana unsuru taraflardan birinin diğerine karşı sözleşme dışındaki üçüncü bir kişinin fiilini garanti etmeyi borçlanması oluşturmaktadır (Tekinay, 1993: 229). Garanti edilen risk olduğu bu durumda taahhüt edilen fiil garantiye uygun olursa taahhüt edenin borcu ve sorumluluğu da sona erer. Ancak edimi garanti edilen üçüncü şahıs garanti edildiği şekilde edimini yerine getirmezse garanti verenin sorumluluğu söz konusudur. Edimin garantiye uygun olarak yerine getirilmemesi ise riskin gerçekleşmesi anlamına geldiğinden bunun ispat külfeti de garanti alan tarafındır (Teoman, 2000: 95).

Ancak üye iş yeri sözleşmesinde de kartı çıkaran kurum kart sahibi tarafından üye iş yerine borçlanılan tutarı ödeme taahhütü altına girmektedir. Kartı çıkaran kurum harcama belgesi tutarını ödemeyi kendi yükümlülüğüne almış, kendisi bu konuda üye iş yerine sorumlu kılınmıştır. Burada kartı çıkaran kurumun taahhüt ettiği edim kendi edimidir. Ancak garanti sözleşmelerinde asıl sorumlu lehine garanti verilen üçüncü kişidir. Yani garanti verenin sorumluluğu öncelikli bir sorumluluk değildir (Teoman, 2000: 96-97). Bu nedenle de üye iş yeri sözleşmeleri garanti sözleşmesi kapsamında bulunmamaktadır.

Diğer yandan kredi kartı ile üye iş yerlerinden yapılan alışverişlerde kredi kartının nakit yerine geçen bir ödeme aracı olarak kabul edilmesi borçlunun alacaklıya onun rızası dahilinde asıl edimin yerine bir ifada bulunması halinde ortaya çıkan (Tekinay vd., 1993:762) “ifa uğruna edim” kapsamındadır (Teoman, 2000: 389). Zira burada asıl edim borçlanılan ilk edim olan alışveriş tutarı iken, ifa edilen edim üye iş yeri sözleşmesi uyarınca kredi kartı ile ödeme yapmak suretiyle; harcama belgesinin imzalanması ve kart çıkaran kuruma ödeme talimatı verilmesidir.

BKKK ise sözleşmelerle ilgili şu hükme yer vermiştir;

Kart çıkaran kuruluşlar ile kart hamilleri arasındaki ilişkiler, bu Kanun ve ilgili diğer mevzuat çerçevesinde en az oniki punto ve koyu siyah harflerle hazırlanacak yazılı sözleşme ile düzenlenir. Sözleşmenin bir örneği, kart hamiline ve varsa kefile verilir. Sözleşme hükümleri ve kartın kullanımı hakkında kart hamiline ayrıntılı bilgi verilmesi zorunludur.

Kart çıkaran kuruluşların kart hamilleri ile akdedeceği sözleşmelerin şekil ve içeriğinde yer alması gereken asgarî hususlar Kurulca belirlenir.

Sözleşmede belirtilen asgarî tutar, dönem borcunun yüzde yirmisinden aşağı olamaz. Hesap özetinde yer alan asgarî ödeme tutarı son ödeme tarihinde ödenmediği takdirde kart hamili ödenmeyen tutar için sözleşmede öngörülen gecikme faizi dışında bir yükümlülük altına sokulamaz.

Kart hamilinin yaptığı işlemler nedeniyle, sözleşmede yer almayan faiz, komisyon veya masraf gibi adlar altında hiçbir şekil ve surette ödeme talep edilemez ve kart hamilinin hesabından kesinti yapılamaz. Sözleşmede kart hamilinin haklarını zedeleyici ve kart çıkaran kuruluş lehine tek taraflı haksız şartlar sağlayan hükümlere yer verilemez.

Kart hamilinin borcu kefile bildirilmedikçe, kefil için temerrüt durumunun oluşmayacağı sözleşmede gösterilir. Sözleşme hükümlerinde kefilin sorumluluğunu artırıcı nitelikteki değişikliklere ve kartın kullanım limitinin yükseltilmesine ilişkin olarak kefilin ilave şartlara dair sorumluluğunun başlaması için kefilin yazılı onayının alınması şarttır. Kredi kartı kullanımlarındaki kefalet, Borçlar Kanununda belirtilen adi kefalet hükümlerine tâbidir. Asıl borçluya başvurulup borcun tahsili için tüm yollar denenmeden kefile borcun ifası istenemez.(Madde 24)

Ayrıca aynı kanunun 25 ve 26. Maddelerinde sözleşme değişiklikleri ile ilgili hükümler mevcuttur. Madde 25 “Sözleşmede yapılacak değişiklikler kart hamiline bildirilir. Bu değişiklikler bildirim yapıldığı döneme ilişkin son ödeme tarihinden itibaren hüküm ifade eder. Bildirimin ait olduğu döneme ilişkin son ödeme tarihinden sonra kartın kullanılmaya devam olunması halinde, sözleşmede meydana gelen değişikliklerin kabul edildiği addolunur. Faiz oranının artırılması durumunda ise bu değişikliğin hüküm ifade edebilmesi için otuz gün önceden kart hamiline bildirilmesi zorunludur. Kart hamili faiz artırımına ilişkin bildirim tarihinden itibaren en geç altmış

gün içinde tüm borcunu ödeyip kredi kartını kullanmaya son verdiği takdirde faiz artışından etkilenmez.”

Madde 26 ise faiz hesaplaması ile ilgilidir.

Bir hesap dönemine ilişkin toplam borç tutarı veya hesap bakiyesi üzerinden, o döneme ilişkin hesap özeti düzenlendiği hesap kesim tarihinden önceki bir tarih itibarıyla faiz yürütülebileceğine ilişkin kayıtlar hükümsüzdür. Nakit kullanımına ilişkin borçlar hakkında işlem tarihi esas alınabilir. Nakit kullanımı kapsamında değerlendirilecek işlemler Kurulca belirlenir.

Dönem borcunun bir kısmının ödenmesi halinde kalan hesap bakiyesi üzerinden faiz hesaplanır. Kalan hesap bakiyesine, asgarî tutar ve üzerinde ödeme yapılması durumunda akdi faiz, asgarî tutarın altında ödeme yapılması durumunda ise gecikme faizi uygulanır. Temerrüt hali de dahil olmak üzere, kart uygulamasından doğan borçlarda bileşik faiz uygulanmaz.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, azami akdi ve gecikme faiz oranlarını tespit etmeye yetkilidir ve belirlediği bu oranları 3 ayda bir açıklar. Hesap kesim tarihi ile son ödeme tarihi arasında on günden az bir süre olamaz. Katılım bankaları açısından bu Kanun uygulamasında yer alan faiz kâr payı, gecikme faizi ise gecikme cezası olarak uygulanır.

4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanununun 10 uncu maddesinin ikinci fıkrasının (f) bendi kredi kartları için uygulanmaz. Kart hamili, talep etmek suretiyle kartı iptal ettirmek ve sözleşmeyi feshetmek hakkına sahiptir.

3.2. Türkiye’deki Kredi Kartı Uygulamasının Hukuki Zemini

Kredi kartlarının hukuki niteliği incelenirken öncelikle kredi kartını çıkaran kurumun kart sahibine kredi kullanırıp kullanmadığı sorusu gündeme gelmektedir (Teoman, 2000: 225-226). 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu’nun 4. Maddesine göre her cins ve surette kredi verme işlemleri bankaların faaliyet konusu olarak belirtilmektedir.

Bu doğrultuda, ülkemizde kredi kartı uygulamasının hukuki zeminini incelemek amacıyla öncelikli olarak söz konusu kartların kredi niteliğine yönelik 5411 Sayılı Bankacılık Kanununa değinilmektedir.

Kredi kart kartlarının hukuki niteliğinin konu edildiği çalışmalarda karşılaşılan ikinci durum onun kıymetli evrak hukuku bakımından niteliğinin incelenmesidir (Teoman, 2000: 244). Konunun üçüncü tartışılma alanı ise kredi kartlarının tüketici kredileri açısından durumu olmaktadır. Kredi kartlarının hukuki zemininin önemli bir tarafı da BKKK ile kapsama alınan yükümlülerin hem kendi yükümlülük durumları hem de birbirleriyle olan yükümlülük ilişkileridir. İlgili yasalar bu yükümlülüklerle ilgili tanımlamalar yapmıştır. Nitekim çalışmada bu yükümlülük durumları ilgili yasalar çerçevesinde anlatılacaktır. Ayrıca çalışmada kredi kartı uygulamasının hukuki zemini literatür de yer alan bu tartışmalar çerçevesinde de incelenmektedir.

3.2.1. Türk Ticaret Kanunu

Türk Ticaret Kanununda özel olarak kredi kartları üzerine hükümler bulunmasa da BKKK tarafından kredi kartı kanunu kapsamına alınmış ve kredi kartı sisteminde birer aktör olan bankalar ve üye işyerleri olarak değerlendirilebilecek ticari müesseseler konu edinilmiştir. Bu nedenle kredi kartlarının hukuki niteliğini anlamak için Türk Ticaret Kanununun ilgili maddeleri de incelenecektir.

09.07.1956 tarihli ve 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda (TTK) bulunan hükümler “bir ticarethane veya fabrika yahut ticari şekilde işletilen her hangi bir müesseseyi ilgilendiren muamele, fiil ve işlere dair” ticari hükümlerdir (Madde 1).

Kredi kartlarına yönelik düzenlemelerde TTK kart kullanım ücretine yönelik hukuki bir zemin taşımaktadır. Zira Türk Ticaret Kanununun 22. Maddesinde “tacir olan veya olmayan bir kimseye, ticari işletmesiyle ilgili bir iş veya hizmet görmüş olan tacir, münasip bir ücret isteyebilir. Bundan başka verdiği avanslar veya yaptığı masraflar için ödeme tarihinden itibaren faize de hak kazanır” denmektedir. Diğer yandan TTK'nın 11. Maddesine göre ticarethane veya fabrika yahut ticari şekilde işletilen diğer müesseseler eler ticari işletme sayılmaktadır. Bununla birlikte kanunun 12. Maddesine göre ise bankalar ticari işletme, 14. Maddesine göre de tacir olarak kabul edilmektedir.

Dolayısıyla TTK'nın göre bankaların kredi kartı sahiplerinden kart ücreti talep etmeleri hukuki bulunmaktadır.⁷

3.2.2. Bankacılık Kanununa Göre Kredi Kartının Kredi Niteliği

Bankacılık Kanunu, bankacılık sistemi içerisinde bankaların kredi kartı çıkartma ve bu kartların bankalar tarafından nasıl bir nitelikte sunulacağını tanımlamakta ve kredi kartı çıkaran diğer kurumların da bu niteliklere bağlı hareket etmesini sağlamaktadır. Kredi kartlarının niteliğinin belirlenmesi, kredi kartlarının kullanımına bağlı oluşacak hukuki süreçlerin çözümlenmesinde oldukça önemlidir. Özellikle kart çıkaran kurumların bağlı olduğu bu kanun kredi kartlarının sunulmasında bir standart oluşmasını sağlamaktadır.

5411 Sayılı Bankacılık Kanununun 4. Maddesine göre bankalar “kredi kartları, banka kartları ve seyahat çekleri gibi ödeme vasıtalarının ihracı ve bunlarla ilgili faaliyetlerin yürütülmesi işlemleri” konusunda yetkilendirilmiştir. Bankacılık Kanununa göre bankalar kredi kartı çıkartabilme yetkisine sahip olmuşlardır. Bununla birlikte kredi kartı faaliyeti bir bankacılık bir işlemi olduğu için bankalar dışında kredi kartı çıkaran kuruluşlar da bu kanuna tabii olmaktadır. Bu nedenle Bankacılık Kanunu hususunda kredi kartlarının kredi niteliği taşıyıp taşımadığı önemli bir soru olarak gündeme gelmektedir (Kaya, 2009: 39).

Bankacılık Kanununda kredi kartlarının kredi niteliğine yönelik açık bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak kanununun 60. Maddesinde yer alan “..kredi kartı verilmesi suretiyle kullanılacak krediler..” ifadesi bu kanun tarafından kredi kartlarının kredi niteliği taşıdığını ortaya koymaktadır.

Kanununun 48. Maddesinde kredi tanımı yapılmaktadır. Buna göre nakdi ve gayri nakdi işlemler olarak ayrılan kredi biçimleri her koşulda kanun hükmüne göre kredi olarak sayılmaktadır. Kart sahibinin yaptığı harcamalar, taşıdığı risk bakımından banka kayıtlarına yansımaya tarihi itibari ile nakdi kredi olarak adlandırılmaktadır.

⁷ Kredi kartı yıllık kullanım ücretinin hukuki durumu hakkında detaylı bilgi için bkz. 3.6.Kredi Kartı Yıllık Aidatının Hukuki Niteliği.

3.2.3. Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun

4077 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunda (TKHK) değişiklik yapılmasına ilişkin 4822 sayılı Kanun ile kredi kartları ilk olarak TKHK kapsamına alınmıştır. Kredi kartlarına ile ilgili düzenleyici hükümler 4077 sayılı kanuna eklenen 10/A madde ve bu maddenin yaptığı atıf ile 10. Maddenin ikinci fıkrasının a, b, h ve ı bentleri ile dördüncü fıkrası hariç 10. Madde hükümlerine tabi kılınmıştır (Kaya, 2009: 41).

Kanuna göre “kredi kartı ile mal veya hizmet alımı sonucu nakdi krediye dönüşen veya kredi kartı ile nakit çekim suretiyle kullanılan krediler de 10. Madde hükümlerine tabidir” (Madde 10/A; 4822 Sayılı Kanun ile eklenen madde) .

TKHK kredi kartları bağlamında karmaşık bir yapıya sahiptir. Kanun 10/A hükmünün uygulanabilmesi için öncelikli olarak kart sahibinin tüketici sıfatını taşıması gerekmektedir. Ayrıca kart kullanımı ile satın alınan mal ya da hizmetin de TKHK kapsamında olması gerekmektedir (İşgüzar; 2003: 159).

TKHK'nun ayrıca 10/A Maddesine göre kredi kartının mal veya hizmet alımı için kullanılması ile nakit çekme amaçlı kullanımı arasında bir fark bulunmamaktadır (İşgüzar, 2003: 160).

Kanunda bir diğer önemli nokta ise kredi kartı ile nakdi kredi olarak tanımlanan süreçte oluşabilecek herhangi bir faiz artırımının otuz gün önceden tüketiciye bildirilmesi gerektiği ve tüketicinin bildirim tarihinden itibaren altmış gün içinde tüm borcu ödeyip kredi kullanmaya son verdiği takdirde faiz artışından etkilenmeyeceği de belirtilmiştir.

Bir diğer hüküm ise “mal veya hizmetin kredi kartı ile satın alındığı durumlarda, satıcı veya sağlayıcı, tüketiciden komisyon veya benzeri bir isim altında ilave ödemede bulunmasını isteyemez” hükmüdür.

Kredi kartına ilişkin bir tanıma yer vermeyen TKHK kapsamında kredi kartları, öncelikle tüketici kredisi niteliğinin sorgulanması bağlamında önem kazanmaktadır.

3.2.4. Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu

5464 Sayılı Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu (BKKKK) 1 Mart 2006 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu Kanunun amacı Madde 1’de belirtilmiştir. Kanuna göre kanunun amacı; banka kartları ve kredi kartlarının çıkarılmasına, kullanımına, takas ve mahsup işlemlerine ilişkin usûl ve esasları düzenlemek suretiyle kartlı ödemeler sisteminin etkin çalışmasını sağlamaktır (Madde 1)

Bununla birlikte;

- Kartlı sistem kuruluşları
- Kart çıkaran kuruluşlar
- Üye iş yeri anlaşması yapan kuruluşlar
- Üye iş yerleri
- Kart hamilleri, BKKKK’nın kapsamında Kanun hükümlerine tabi

kılınmıştır.

Herhangi bir kredilendirme işlemi yapmayan ve kurum kartı niteliğinde bulunan kart sahipleri ile bu kartları düzenleyen kuruluşlar ise kanun kapsamına alınmamıştır. (Madde 2).

Madde 3’te Kredi kartı; Nakit kullanımı gerekmeksizin mal ve hizmet alımı veya nakit çekme olanağı sağlayan basılı kartı veya fizikî varlığı bulunmayan kart numarası olarak tanımlanmaktadır. Bununla beraber Kartlı Sistem Kuruluşu, “banka kartı veya kredi kartı sistemi kuran ve bu sisteme göre kart çıkarma veya üye işyeri anlaşması yapma yetkisi veren kuruluş olarak tanımlanırken, Kart Çıkaran Kuruluş; “Banka Kartı veya kredi kartı düzenleme yetkisine haiz bankalar ile diğer kuruluşlar” olarak ifade edilmiştir.

Kanun kapsamında yer alan diğer öğelerden Üye İş Yeri Anlaşması Yapan Kuruluşlar ise “Banka kartı veya kredi kartı kabulünü sağlamak amacıyla işyerleriyle anlaşma yapan bankalar ya da kuruluşlar” olarak tanımlanmıştır. Üye İşyerleri, “Üye işyeri anlaşması yapan kuruluşlar ile yaptığı sözleşme çerçevesinde kart hamiline mal ve hizmet satmayı veya nakit temin etmeyi kabul eden gerçek veya tüzel kişi” olarak

ifade edilirken, Kart Hamili; “Banka kartı veya kredi kartı hizmetlerinden yararlanan gerçek veya tüzel kişi” olarak tanımlanmıştır.

Kanunda kredi kartı kullanım sistemi ile ilgili diğer ögelerin de tanımına yer verilmiştir. Nakit ödeme belgesi; “Bankalarca veya yetkili üye işyerlerince banka kartı veya kredi kartı hamiline yapılan nakit ödemelerde düzenlenerek, kart hamilinin kimliğinin bir kod numarası, şifre veya kimliği belirleyici başka bir yöntemle belirlendiği haller dışında kart hamili tarafından imzalanan belge” olarak tanımlanmıştır. Son Ödeme Tarihi; “Kart hamilinin, dönem borcunu veya ödemesi gereken asgari tutarını gecikmeye düşmeden ödeyebileceği son gün” olarak ifade edilmiştir.

Asgari tutar; “Dönem borcunun ödenmesi gereken en az tutarı” olarak tanımlanırken; Dönem Borcu; “Hesap kesim tarihine kadar oluşan borç ve alacak kayıtlarının bakiyesi ile önceki hesap bakiyesinin toplamı” olarak ifade edilmiştir.

BKMMM’da kanun sırayla amaç-kapsam-tanımlar, izne tabi işlemler, kart çıkaran kurumların yükümlülükleri, kart hamillerinin yükümlülükleri, Üye işyeri ve üye işyeri anlaşması yapan kuruluşlara ilişkin yükümlülükler, sözleşme şekli ve genel işlem şartları, denetim ve alınacak önlemler, kuruluşlar ve kurumlar arası ilişkiler, kanuni yükümlülükler, idari ve adli cezalar ve diğer hükümler adıyla bölümlendirilmiştir.

BKMMM’da yer alan 50 madde ve 4 geçici madde 11 bölümde toplanmaktadır. Kanunun “İzne Tabi İşlemler” başlığını taşıyan ikinci bölümünde kartlı sistem kurma, kart çıkarma, üye iş yerleri ile anlaşma yapma, bilgi alışverişi, takas ve mahsuplaşma faaliyetlerine ilişkin Kuruldan izin almaları gerekliliğine değinilmiştir (Madde 4).

BKMMM, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun ve “son zamanlarda yapılan uygulama esasları ve sektörde karşılaşılan sorunlar da dikkate alınarak” hazırlanmıştır. Anılan kanunlardan BKMMM’nun henüz yeni sayılabilecek ve özel kanun olması nedeniyle bu Kanunda düzenlenmemiş konularda 4077 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun hükümleri uygulanmaktadır (Kaya, 2009: 28).

Ayrıca BKMMM’nun 44. Maddesinde de “Bu kanunun uygulanmasıyla ilgili uyuşmazlıklarda kart hamilinin tüketici olması halinde, 4077 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunun 22. Ve 23. Maddesi hükümleri uygulanır” ifadesi yer almaktadır.

BK K K K 'nunda herhangi uyuşmazlık durumları için ispat yükümlülükleri ise şu şekilde belirlenmektedir (Madde 32):

Kart numarası bildirmek suretiyle üye iş yerinden telefon, elektronik ortam, sipariş formu veya diğer iletişim araçları yoluyla yapılan işlemlerden doğacak anlaşmazlıklarda ispat yükü üye iş yerine aittir.

Kart çıkaran kuruluş ile kart hamili arasında oluşabilecek herhangi bir uyuşmazlık halinde işlemin hatasız bir şekilde kaydedildiği, hesaba intikal ettirildiği ve herhangi bir teknik yetersizlik veya arıza halinin bulunmadığını ispat etme yükümlülüğü kart çıkaran kuruluşa aittir.

BK K K K 'nun Yönetmelikler başlığını taşıyan 48. Maddesinde Kanuna göre çıkarılacak yönetmeliklerin bir yıl içinde hazırlanacağı belirtilmektedir. Buna göre 10 Mart 2007 tarihinde 26458 Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren 5464 Sayılı Kanun ve 26458 Sayılı Yönetmelikte tüketici lehine bazı düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler şu şekilde özetlenebilmektedir (Kaya, 2009: 30-31):

- Hesap bildirim cetvelindeki asgari ödeme tutarı dönem borcunun %20'sine çıkarılmıştır. Hesap özetinde yer alan asgari ödeme tutarı son ödeme tarihinde ödenmediği takdirde kart hamili ödenmeyen tutar için sözleşmede öngörülen gecikme faizi dışında bir yükümlülük altına sokulamayacağı şayet kart hamili asgari ödeme tutarını 3 ay ödemez ise kredi kartı iptal edileceği hükme bağlanmıştır.

- Hesap özetindeki kredi kartı ile yapılan işlemler müşteriye ait değilse ya da mükerrerlik varsa, son ödeme tarihinden itibaren 10 gün içinde kartı çıkaran kuruluşa gerekçesi de bildirilerek itiraz edilebilir; 10 gün içinde itiraz edilmeyen hesap özeti kesinleşse bile dava hakkı devam etmektedir.

- Kart çıkaran kuruluşlar, talepte bulunmayan veya sözleşme imzalamayan kişiler adına hiçbir şekilde kart veremeyecektir. Ayrıca kartları veya kart sözleşmesini bireysel müşteri istediği zaman bankaya bildirerek iptal etme hakkına sahip kılınmıştır.

Diğer yandan kuruluşların kart sahipleri talep etmedikçe kredi kartı limitlerini artıramayacağı bildirilmiştir.

- Kart limitinin yükseltilebilmesine ilişkin olarak kefilin ilave şartlara dair sorumluluğunun başlaması için kefilin yazılı onayı alınması zorunlu hükümlere bağlanmıştır.

- Kredi kartı sözleşmelerinde, kefil için temerrüt halinin kart sahibinin borcunun kendisine bildirilmesi ile başlayacağı, asıl borçluya başvurulup tüm tahsil yolları denenmeden kefilden borcun ifasının istenemeyeceğine ilişkin hüküm bulunması zorunluluğu getirilmiştir.

- Kartın ya da şifrelerin kaybolması veya çalınması halinde kart sahibi yapacağı bildirimden önceki 24 saat içinde gerçekleşen hukuka aykırı kullanımdan doğan zararlardan 150 TL ile sınırlı olmak üzere sorumlu kılınmıştır.

- Kart sahibinin dönem borcunun bir kısmını ödemesi halinde kalan hesap bakiyesi üzerinden faiz hesaplanacağı bildirilmiştir. Asgari tutarın altında ödeme yapılması halinde kalan bakiyenin tamamına gecikme faizi uygulaması önlenmiş, gecikme faizinin sadece asgari tutarın ödenmeyen kısmı için alınabileceği öngörülmüştür.

- Faiz oranlarındaki artışın kart sahibine 30 gün öncesinden bildirileceği ve kart sahibinin faiz artışının bildirim tarihinden itibaren en geç 60 gün içinde borcunun tamamını ödeyip kredi kartını kullanmaya son vermesi halinde faiz artışından etkilenmemesi sağlanmıştır.

- Ayrıca kredi kartı sözleşmelerinde yabancı para cinsinden yapılan işlemlerde bankaca uygulanacak kurun belirlenme esaslarına ve bunun hesap özetine yansıtılmasına ilişkin hüküm yer alması zorunluluğu getirilmiştir.

BKTK'nun 3. , 4. ve 5. Bölümlerinde sistemin taraflarının yükümlülükleri belirtilmektedir. Kanunun 6. Bölümü sözleşmelere ve genel işlem şartlarına ilişkindir.

3.3. Kredi Kartlarının Banka Hukuku Açısından İncelenmesi

Kredi kartlarının banka hukuku açısından incelenmesi hususunda genellikle onun kredi niteliği taşıyıp taşımadığı üzerine yoğunlaşmaktadır.

Mevcut satın alma gücünden belirli ve geçici bir süre için başkası lehine vazgeçme olarak tanımlanan (Tekinalp, 1988: 350) kredinin en önemli unsuru satın alma gücünün belirli bir süre için terk edilmesi noktasındadır (Teoman, 2000: 226). Kredinin bir diğer unsuru ise satın alma gücünün lehine vazgeçildiği kişiye duyulan güvendir (Tekinalp, 1988: 350). Hazine Müsteşarlığı tarafından TBB'ye gönderilen 01.04.1993 tarihli yazıda (38681 sayılı) kredi kartlarının anılan iki unsuru kendinde barındırdığına ilişkin şöyle bir ifade yer almaktadır: “Bu kartların bankalar tarafından çıkarılıp kullanılması, kart hamiline teslim tarihinde ilgili banka açısından müşteri lehine verilmiş bir garanti, kartın kullanımını takiben harcama belgesinin bankaya ibrazı ile kart hamilinin bu tutarı ödemesine kadar geçen süre zarfında ise nakdi kredi niteliği açıktır.”

Bununla birlikte kredi kartlarının kredi niteliği taşımadığına yönelik açıklamalar da mevcuttur. Kredi söz konusu olduğunda bir kredi açma olgusu ile birlikte faiz ve komisyon gibi olguların da var olması gerektiğini düşünen Teoman'a göre (2000: 226) kredi kartı sisteminde bir kredi açma olgusu bulunmamaktadır. Kredi alanın aldığı kredi karşılığında kredi verenlere komisyon ya da faiz gibi ödemelerde bulunmasına karşın, kredi kartı sahipleri kart çıkaran kuruma herhangi bir faiz, komisyon gibi ödemelerde bulunmadığı için kredi kartı sistemi yapısı gereği bir ödeme işlevi görmektedir. Ortaklıkların ticari amaçla kurulması ve bu ticaretin konusunun kredi açmak olmaması bir satın alma gücünün sağlanması amacını ortadan kaldırmaktadır. Kredi kartı sahibinin amacının satın alma gücünü elde etmek değil yanında nakit taşımak zorunluluğundan kurtulmak olduğunu bildiren Teoman'a göre (2000: 228-229) kredi kartı sisteminde kredi kullanılmamaktadır.

Yılmaz'a göre ise (2000: 26) Kartı çıkaran kuruluşun alışveriş sonrasında müşterinin aldığı mal ve hizmet bedelini yani müşterinin borcunu üye iş yerine ödemeyi üstlenmesi kredi kartlarının sağladığı kredi olanağını göstermektedir. Diğer yandan kredi kartı sahibinin harcama yaptığı tarih ile kredi kartı borcunu ödediği son ödeme gününe değin geçen süre kadar faizsiz kredi söz konusudur. Zira Yılmaz (2000: 124) kredi kartını “kart sahibine belirli iş yerlerinden nakit ödemeksizin mal ve hizmet satın alma ve banka şubeleri ile otomatik para çekme cihazlarından kredi çekme imkanı veren ödeme ve kredi aracı” olarak tanımlamaktadır.

5411 Sayılı Bankacılık Kanunu'nun 4. Maddesine göre her cins ve surette kredi verme işlemleri bankaların faaliyet alanı kapsamındadır. Bu bağlamda kredi kartlarının banka hukuku açısından incelenirken onun taşıdığı kredi niteliği özellikle öne çıkmaktadır.

5411 Sayılı Bankacılık Kanunu'nda (48.Madde) krediler öncelikle nakdi ve gayri nakdi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Kanunun 48. Maddesinde kredi uygulaması şöyle ifade edilmektedir:

Bankalarca verilen nakdi krediler ile teminat mektupları, kontrgarantiler, kefaletler, aval, ciro, kabul gibi gayrinakdi krediler ve bu niteliği haiz taahhütler, satın alınan tahvil ve benzeri sermaye piyasası araçları, tevdiatta bulunmak suretiyle ya da herhangi bir şekil ve surette verilen ödünçler, varlıkların vadeli satışından doğan alacaklar, vadesi geçmiş nakdi krediler, tahakkuk etmekle birlikte tahsil edilmemiş faizler, gayrinakdi kredilerin nakde tahvil olan bedelleri, ters repo işlemlerinden alacaklar, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile benzeri diğer sözleşmeler nedeniyle üstlenilen riskler, ortaklık payları ve Kurulca kredi olarak kabul edilen işlemler izlendikleri hesaba bakılmaksızın bu Kanun uygulamasında kredi sayılır.

Birinci fıkrada belirtilenlere ilave olarak, kalkınma ve yatırım bankalarının finansal kiralama yöntemiyle sağladığı finansmanlar ile katılım bankalarının taşınır ve taşınmaz mal ve hizmet bedellerinin ödenmesi suretiyle veya kar ve zarar ortaklığı yatırımları, taşınmaz, ekipman veya emtia temini veya finansal kiralama, mal karşılığı ve saikin finansmanı, ortak yatırımlar veya benzer yöntemlerle sağladıkları finansmanlar da bu Kanun uygulamasında kredi sayılır.

Gayri nakdi kredi, bir hizmet veya mal tesliminde ya da bir borcun ödenmesine yönelik bir taahhütte bulunan kimselerin bu taahhütlerini yerine getirecekleri, borçlarını vadelerine göre ödeyecekleri gibi konuları temin etmeleri üzerine bankaların da karşı taahhütlerde bulunması ya da garanti vermesi gibi biçimlerde kullanılan krediler olarak tanımlanabilmektedir (Kuntalp, 1999: 278). Gayri nakdi kredilerde herhangi bir nakit ödeme söz konusu olmamakta ancak kredi alanın satın alma gücünün sağlanması

amacıyla onun adına üçüncü bir kişiye karşı borçlu olma durumu vardır (İşgüzar, 2003 :149).

Kredi kartı sahibinin kartı ile aldığı mal ya da hizmet alımı sonrası harcama tutarının kartı çıkaran kuruluş tarafından üye iş yerine ödenmesi söz konusudur. Bu durumda kartı çıkaran kuruluşun kart sahibinin kredi kartı ile yaptığı harcama tutarlarının üye iş yerine ödeneceğini taahhüt etmesi kart sahibine verilmiş gayrinakdi kredi niteliği taşımaktadır (Kuntalp, 1999: 279). Diğer yandan kart sahibinin harcama limiti kredi kartı kullanılmadığı sürece gayrinakdi kredi olarak kabul edilmektedir (İşgüzar, 2003; Sayın, 2005:26).

T.C Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı tarafından çıkarılan 11 Numaralı Tebliğ'de (22197 Sayılı Resmi Gazete) kredi kartının kredi sağlama niteliği açıkça ifade edilmiştir (Aktr: Sayın, 2005: 19):

Kredi kartlarına tahsis edilen limitler gayri nakdi kredi olarak, kredi kartlarının kullanımından doğan ve buna ilişkin ödemenin bankalarca gerçekleştirilmesi sonucunda kredi kartı hamilinden talep edilen tutar tahsil edilinceye kadar nakdi kredi olarak değerlendirilecek ve bu halde tahsis edilen limit ile nakdi kredi haline dönüşen tutar arasındaki fark gayri nakdi kredi olarak izlenmeye devam edilecektir.

Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere kredi kartı sözleşmesi ile kart sahibine tahsis edilen kullanım limiti gayri nakdi kredi olarak görülmektedir. Ayrıca kredi kartını çıkaran kurumun kredi kartı ile yapılan harcamaların kart sahibi tarafından kendisine ödenmesini beklemeden üye iş yerine ödeme yapması kredi sağlanan kişinin kart sahibi olduğu biçiminde yorumlanmaktadır (İşgüzar, 2003: 152).

Bu noktada Yargıtay'ın iki kararını anmak oldukça anlamlıdır. Bu kararlardan ilkinde (19. Hukuk Dairesi; 02.06.1994 tarihli 1993/5000E, 1994/5618 K.) “Banka provizyon almak suretiyle ya da belli limit altındaki miktarlar için işyerleriyle yaptığı anlaşma suretiyle provizyon istemeksizin ödemeleri güvence altına almaktadır. Bir başka deyişle müşteriye karşı garanti vermektedir” denmektedir. Bununla birlikte 12.07.1994 tarihli (1993/6656 E., 1994/7631K.) bir diğer karar da “ Banka provizyon almak suretiyle ya da belli limit altındaki miktarlar için işyerleriyle yaptığı anlaşma

suretiyle provizyon istenmeksizin ödemeleri güvence altına almaktadır. Bir başka deyişle müşteriye karşı garanti vermektedir” biçiminde verilmiştir.

Yargıtay’ın anılan kararları birlikte değerlendirildiğinde, bankaların ya da kart çıkaran kuruluşların; kart sahiplerine verdiği bir garantinin söz konusu olduğu anlaşılmaktadır. Buna karşın kart çıkaran kuruluş, ödeme garantisini ya da soyut ödeme taahhüdünü üye iş yerine yapmaktadır. Kredi kartı sahibine yönelik bir garanti durumu ancak kredi kartı üyelik sözleşmesi uyarınca kartın nakitsiz ödeme aracı olarak üye iş yerleri tarafından kabulünde gündeme gelmektedir. Bu ise, kartı çıkaran kuruluşun kart sahibine sorumluluğu olarak konumlandırılması gereken bir yükümlülüktür. Dolayısıyla kartı çıkaran kuruluş, kart sahibine gayrinakdi kredi sağlamış olmaktadır (Kuntalp, 1999: 279).

Kredi kartlarının nakdi kredi niteliği ise kart sahibinin yaptığı harcama tutarının kartı çıkaran kuruluş tarafından üye iş yerine ödenmesinden, kart sahibinin bu tutarı kartı çıkaran kuruluşa geri ödemesine kadar geçen süre zarfında mümkün olmaktadır. Bu süreçte kartı çıkaran kuruluş tarafından kart sahibi lehine sağlanan gayrinakdi kredi, kartı çıkaran kuruluşun ödediği tutar hacminde nakdi krediye dönüşmektedir (İşgüzar, 2003: 152).

Kuntalp’e göre ise (1999: 281) kredi kartı sisteminde gayri nakdi kredi söz konusu iken, nakdi kredi durumu görülmemektedir. Kuntalp’e göre Kredi kartı uygulamasında nakdi kredi ancak kart sahibi tarafından nakit çekilmesi ya da harcamaların taksitlendirilmesi durumunda mevcut bulunmaktadır. İşgüzar (2003: 154) ve Sayın’a göre (2005: 26) ise önceki açıklamalar doğrultusunda kredi kartlarının nakdi kredi özelliği “döner kredi” olarak nitelenmektedir. Belirli bir limit etrafında cari hesap şeklinde sürekli kullanılarak geri ödenen krediler biçiminde tanımlanan döner kredi, bankacılık sisteminde kullanılan nakdi kredinin bir çeşitidir. Ancak döner kredi durumunda kredi sahibine verilen sabit vadeli ödünç paranın bir defada ya da taksitler halinde ödenmesi durumu söz konusu değilken, belirli bir limit etrafında cari hesap biçiminde işleyen ve defalarca kullanıma açık bir kredi uygulaması söz konusudur.

3.4. Kredi Kartlarının Kıymetli Evrak Hukuku Açısından İncelenmesi

Kredi kartlarının kıymetli evrak niteliği doktrinde incelenmiş ve kredi kartlarının kıymetli evrak olmadığı kanaatine varılmıştır (Teoman, 2000: 246; Çeker, 1997: 38; Açıkgül ve Açıkgül, 2007: 44).

Kıymetli evrak TTK 557. Madde’de şu şekilde tanımlanmaktadır: “Kıymetli evrak, öyle senetlerdir ki, bunlarda mündemiç olan hak senetten ayrı olarak dermeyan edilmediği gibi, başkalarına da devredilemez”.

Buna göre kıymetli evrakların unsurları şu şekilde sıralanabilir (Ülgen vd., 2004: 13):

- Senet (Maddi unsur) niteliği taşır.
- Devredilebilir nitelikte bir hakkı temsil eder.
- Hak ve senedin birlikteliği vardır.
- Devredilebilirlik özelliği bulunmaktadır.

Kredi kartının kıymetli evrak olarak görülebilmesi için bu dört niteliği barındırması gerekmektedir. Kredi kartının kıymetli evrak sayılabilmesi için bir alacak hakkını gösteren borç senedi ya da bir ortaklık hakkı ya da ayrı bir hakkı göstermesi gerekmektedir (Teoman, 2000: 245). Ancak kredi kartı, alışveriş yapma olanağı tanıyan bir senet özelliğine sahip olmakla birlikte; sahibine herhangi bir ortaklık ya da bir aynı hak sağlamamaktadır. Nakit ödemeksizin alışveriş imkanı sağlayan kredi kartları kıymetli evrak hukuku bağlamında bir borç olarak nitelenmemektedir (Açıkgül ve Açıkgül, 2007: 43). Ayrıca kredi kartının üzerinde imzası dışında kart sahibine ilişkin herhangi bir bilginin yer almaması da kredi kartlarının kıymetli evrak olmadığını göstermektedir (Teoman, 2000: 245, Çeker, 1997: 38).

Devredilebilir bir nitelik taşıyan kıymetli evrakların aksine, kredi kartı, kart hamili dışında kimse tarafından kullanılamamaktadır (Teoman, 2000: 246).

Ayrıca hak ve senedin birlikteliğinin söz konusu olduğu kıymetli evrakların aksine kredi kartlarında bu tarz bir birliktelik bulunmamaktadır. Kıymetli evrak hukukunda ise senedin borçluya teslim edilmesi gerekmektedir. Ancak kredi kartının ibrazının ardından üye iş yerinin gerekli kontrolleri yerine getirip kredi kartını tekrar

kart sahibine vermektedir. Kart sahibi kartını tek bir işletmede değil, herhangi başka bir alışverişinde de kullanacaktır (Açıkgül ve Açıkgül, 2007: 43).

Sonuç olarak kredi kartı, yalnızca bağlı bulunduğu kurum tarafından, alışveriş yapabileceği üye işyerlerinde, peşin para olmadan alışveriş yapabileceğini gösteren bir belge niteliği taşır. Kredi kartlarının kıymetli evrak olmadığına Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin 2 Şubat 2001 tarihli kararında da değinilmektedir (2001/8055E, 2001/721K.):

Esasen kredi kartı, adına düzenlenene istendiğinde ancak kimlik göstermek suretiyle üye iş yerinden nakit ödeme yapmadan alışveriş imkanı sağlayan ya da kartı veren banka şubelerindeki ATM'lerinden şifresi de bilinmek kaydıyla nakit kredi sağlayan bir belge niteliğindedir. Kredi kartının bu iki ayrı fonksiyonu gözetildiğinde kartı her bulduranın salt kartla yetinerek ondan faydalanmasının mümkün olmayacağı ve bu nedenle yukarıda açıklanan yasal düzenlemelerde ifadesini bulan değerli kağıtlardan sayılamayacağı dikkate alınmadan mahkemece, kredi kartının değerli kağıt niteliğinde olduğunun besimsenmesi doğru bulunmamıştır.

Kredi kartlarını kıymetli evrak olarak görmektense teşhis senedi olarak tanımlamak daha doğrudur. Başka bir deyişle kredi kartlarının niteliğini incelerken, teşhis senedi niteliğini de belirtmek gerekir. Teşhis senedi, hamilin belirli bir edim hususunda hak sahibi olduğunu belirlemenin yanında, borçlunun da edimi kime karşı yapacağını göstermeye yarayan belge olarak tanımlanabilir. Tanıma senetleri olarak da tabir edilen bu senetler, hak sahibinin kim olduğunu belirleyen senetlerdir (Baydemir, s58, Çeker, s38). Bununla beraber kart sahibi, üye işyeri ve kartı çıkartan kuruluş arasındaki ilişkiler söz konusu bu senet niteliği üzerinde sınırlamalar getirebilir.

3.5.Kredi Kartlarının Tüketici Kredisi Açısından İncelenmesi

Tüketici kredisi, 4077 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunun (TKHK) 10. Maddesinde “tüketicilerin bir mal veya hizmet edinmek amacıyla kredi verenden nakit olarak aldıkları kredi” olarak tanımlanmaktadır.

Kredi kartlarının bir kredi aracı olup olmayacağı üzerine de literatürde bir tartışma mevcuttur. Kredi kartlarının tüketici kredisi açısından incelenmesine yönelik görüşler (İşgüzar, 2003; Buhur, 2004) olduğu gibi kredi kartları ile tüketici kredisi arasında ilişki olmadığı yönünde (Teoman, 2000; Kuntalp, 1999) görüşler de mevcuttur.

Tüketici kredisi çeşitli türlere ayrılmaktadır. Kredi veren kişiye göre bir gruplandırma yapıldığında tüketici kredisi ikili ya da üçlü ilişki çerçevesinde verilmesi bakımından ikiye ayrılmaktadır. Bu ilişkide öncelikle satıcı ile tüketici arasında kurulacak ikili ilişki doğrultusunda satıcının sattığı malın bedelini almayı, malın tesliminden sonraki bir döneme bırakması ve böylelikle tüketiciye kredi vermesi söz konusudur (Akipek, 2003: 108).

Akipek'e göre (2003: 109) "basit taksitli satış, tüketici kredisinin ilkel bir görünüm şekli ve bir tüketici kredisi türü" olarak yorumlanmaktadır. Akipek'in sınıflandırmasındaki ikinci tüketici kredisi türü üçlü ilişkiler açısından ele alınmaktadır. Ferdi krediler, kredi kartları ve finansal kirala olarak üç gruba ayrılan bu kredi türünde yalnızca ferdi krediler uygulamada ve doktrinde gerçek anlamda tüketici kredisi olarak görülmektedir. Bunun önemli bir nedeni ise kredi kartları ve finansal kiralamanın günümüzde bir tüketici kredisi türü olmanın dışında başlı başına birer hukuki kurum olarak varlık kazanmalarıdır.

TKHK'un 3. Maddesi tüketici için şu tanımları yapmaktadır: "Bir mal veya hizmeti ticari ve mesleki olmayan amaçlarla edinen, kullanan veya yararlanan gerçek ya da tüzel kişi." Akipek'e göre (2003: 111) TKHK hükümlerinden yalnızca tüketiciler yararlanabildikleri için tüketici kavramının sınırlarının tam olarak belirlenmesi oldukça önemlidir. Yine aynı kanunda kredi veren de "mevzuatları gereği tüketicilere nakit kredi vermeye yetkili olan banka, özel finans kuruluşu ve finansman şirketleri" olarak tanımlanmıştır. Bu iki tanımla netleştirilmiş taraflar kredi kartının bir kredi aracı olup olmaması il ilgili çözümleme yapmak için önemli yol göstericilerdir.

TKHK'un değişiklik yapılan maddesi uyarınca kredi kartının Kanunda yer alan tüketici tanımına uygun bir kimse tarafından kullanılması gerekmektedir. Tüketici, kredi kartı ile doğrudan nakit çekebilir ya da mal ve hizmet alımını kartı ile gerçekleştirebilir. Bu noktada edinilen mal veya hizmetin ise yine TKHK kapsamında bir mal ya da hizmet olması gerekmektedir. Zira ilgili maddede "mal veya hizmet alımı için kredi kartı kullanıldığında bu kullanılan miktar nakdi kredi olarak nitelendirilmiş ve tüketici

kredisi almak ile kredi kartı kullanmak aynı şekilde değerlendirilmiştir. Bu özellikle kredi kartı kullanan tüketicinin korunması bakımından çok önemli bir nitelemedir” (Akipek, 2003: 113).

Bu düzenlemelerin başında Hazine Müsteşarlığı'nın, daha önce de bahsettiğimiz, 3182 sayılı Bankalar Kanunu'nun uygulanmasına ilişkin olarak çıkardığı 11 no.lu tebliğ gelmektedir. Bu tebliğe göre: “kredi kartlarına tahsis edilen limitler gayrinakdi kredi olarak, kredi kartı kullanımından doğan ve buna ilişkin ödemenin bankalarca gerçekleştirilmesi sonucunda kredi kartı hamilinden talep edilen tutar tahsil edilene kadar nakdi kredi olarak değerlendirilecek ve bu halde tahsis edilen limit ile nakdi kredi haline dönüşen tutar arasındaki fark gayrinakdi kredi olarak izlenmeye devam edecektir.”. Bundan önce, Hazine Müsteşarlığı'nın TBB'ye gönderdiği 01.04.1993 tarih ve 38681 sayılı yazıda ise: “Bu kartların bankalar tarafından çıkarılıp kullandırılmasında, kart hamiline teslim tarihinde ilgili banka açısından müşteri lehine verilmiş bir garanti, kartın kullanımını takiben harcama belgesinin bankaya ibrazı ile kart hamilinin bu tutarı kullanımını takiben harcama belgesinin bankaya ibrazı ile kart hamilinin bu tutarı ödemesine kadar geçen süre zarfında ise nakdi kredi niteliği açıktır.” görüşüne yer verilmiştir.

TKHK'una göre kredi kartı üyelik sözleşmesi de 10. Madde gereğince yazılı olarak yapılmak durumundadır. Ayrıca bir nüshasının da tüketiciye verilmesi zorunludur. Bununla birlikte sözleşme metninde mutlaka yer verilmesi gereken bazı hususlar da Kanunda açıkça belirtilmiştir (Akipek, 2003: 113).

Kuntalp (1999: 283- 284) ise, TKHK 10. Maddesi uyarınca tüketici kredilerinin nakdi bir kredi olması gerekliliğinden ötürü kredi kartları uygulamalarında tüketici kredisinin söz konusu olmadığını savunmaktadır. Teoman'a göre (2000: 233-237) de kredi kartı sisteminde bir kredi açma olgusunun bulunmamasından dolayı kredi kartı uygulaması hiçbir şekilde kredi niteliği taşımamaktadır. Kredi kartlarının nakit ödemeksizin alışveriş yapma olanağı amacı taşıdığını ifade eden Teoman da (2000) TKHK 10. Maddesinde yer alan tanım itibarıyla kredi kartlarının tüketici kredisi özelliği taşımadığını savunmaktadır.

Ancak kredi kartlarının kredi niteliği taşıdığına ilişkin görüş daha yaygın olmakla birlikte tüketici kredisi olması noktasında da yasal bir açıklık mevcut bulunmaktadır. TKHK'da 4822 Sayılı Kanun ile yapılan değişiklik ile kredi kartlarının

tüketici kredisi niteliği öne çıkmıştır (İşgüzar, 2003: 155). Söz konusu değişiklik öncesinde tüketici kredisi verme yetkisi sadece banka ve finans kurumlarındayken değişiklik sonrasında bu yetki 90 Sayılı Ödünç Para Verme İşleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname yönünde kredi vermeye yetkili tüm tüzel kişilere verilmiştir. Diğer yandan TKHK 10/A Maddesinde “kredi kartı ile mal veya hizmet alımı sonucu nakdi krediye dönüşen veya kredi kartı ile nakit çekim suretiyle kullanılan krediler” ifadesi yer almaktadır. Bu doğrultuda kredi kartı ile sağlanan kredinin bir tüketici kredisi olduğu savunulmaktadır (İşgüzar, 2003: 159; Buhur, 2004: 35; Sayın, 2005: 27).

TKHK 10/A maddesine göre kredi kartıyla alınan mal veya hizmet neticesinde nakdi krediye dönüşen veya kredi kartı ile nakit çekmek suretiyle kullanılan kredilerin tüketici kredisi sayılacağı açıkça düzenlenmiştir. Yargıtay HGK 3.3.2004 tarih ve 2004/134 K sayılı yayımlanmamış kararında özetle, davalının krediyi kredi kartı ile kullandığını, 4077 sayılı yasayla eklenen 10/A maddesi uyarınca kredi kartı ile alınan mal veya hizmet ya da nakit çekim sonucu kullanılan kredilerin tüketici kredisi hükümlerine tabii olduğunu, aynı yasayla değişik 23’üncü maddede ise bu kanunun uygulamasından doğan uyumsuzluklara tüketici mahkemelerinde bakılacağını belirtmektedir (Açıkgül, 2007: 39). Yargıtay bu kararında kredi kartı kullanımı ile sağlanan kredilerin tüketici kredisi olma niteliğini açık ifadelerle ortaya koymaktadır.

Buhur’a göre (2004: 38-39) kartı çıkaran kurum kredi kartının sadece üye iş yerlerinde nakit yerine ödeme aracı olarak kullanılacağını belirlemekte ve kart sahibini üye iş yerlerinden alışveriş yapmaya yönlendirmektedir. Buhur, bu durumu kredi kartı sahibine belirli iş yerleri ile alışveriş yapması için kart çıkaran kuruluş tarafından tüketici kredisi verildiği biçiminde yorumlamakta ve bu ilişkinin “bağlı tüketici kredisi” olduğunu ifade etmektedir.

Bağlı tüketici kredisi, kredinin harcamanın belirli bir kişiden ya da belirli bir maldan yöne olması önkoşulu ile verilmesini kapsamaktadır. Buhur’un (2004) ifade ettiği şekilde kredi kartlarının bağlı tüketici kredisi özelliği taşımadığı TKHK’nuna 4822 Sayılı Kanun ile eklenen 10/A Maddesinin gerekçesinde açıkça belirtilmektedir: “..kredi kartı ile yapılan alışverişlerin 10. Maddede belirtilen bağlı kredi olarak değerlendirilmesi mümkün olmadığından...” Anılan gerekçeden de anlaşılacağı üzere kredi kartı ile sağlanan tüketici kredisi bağlı tüketici kredisi olmamaktadır (Reisoğlu, 2004: 118).

Her ne kadar kredi kartı ile sadece üye işyerlerinde alışveriş yapılabiliriyorsa da; üye işyeri sözleşmeleri uyarınca üye işyeri sadece kartı çıkaran kurum ile kredi kartı üyelik sözleşmesi yapan kredi kartı hamillerinin kredi kartlarını değil, aynı sisteme (örneğin Visa) dahil bütün kredi kartlarını hangi kurumdan verilirse verilsin, ödeme aracı olarak kabul etmek zorundadır. 2007 yılı Ocak ayı itibariyle ülkemizde üye işyeri sözleşmeleri uyarınca kullanılan toplam 1.279.040 adet POS cihazı bulunmaktadır.

Serbest tüketici kredisinde ise kredi veren kredinin kullanımını tamamen tüketiciye bırakmaktadır (Reisoğlu, 2004:119-120).

3.6.Kredi Kartı Yıllık Aidatının Hukuki Niteliğinin İncelenmesi

Kart sahibinin kartı talep etmesi ile başlayıp kullanım süresi boyunca devam eden ve banka tarafından karşılanan operasyonel faaliyetler ve çeşitli hizmetlerin bedeli olarak belirlenen kredi kartı üyelik aidatı kart sahibine yansıtılan üyelik bedelidir (Kaya, 2009: 46).

Kart çıkaran kurumlar tarafından kart sahibinden aralarındaki sözleşme uyarınca sisteme giriş ücreti anlamına gelen üyelik ücreti ve kartın yenilediği her yıl içinde yıllık ücret almaktadır (Teoman, 2000: 171).

Kart sahibi harcama belgesindeki tutarın yanında kart çıkaran kuruluşun sağladığı faydaların karşılığı olarak giriş ve yıllık ücretlerini ödemek zorundadır. Bu miktarları kartı çıkaran kurumların tek yanlı idaresi belirlemekte ve bedel kart sahibinden kartın kişiye teslimine mütakip talep edilmektedir. Ancak uygulamada kart sahibinin anılan bedeli ödemediği kartı çıkaran kuruluşun kredi kartını kart sahibine verildiğine rastlanmamaktadır (Buhur,2004: 71-72).

Bu ücretler kredi kartı kullanımına bağlı olmayıp kart sahibinin bu ödentileri karşılaması gerekmektedir. Zira kartı çıkaran kuruluşlar kart sahibine nakit ödemeksizin alışveriş yapma olanağı tanımaktadırlar (Çeker, 1997: 73). Diğer yandan kredi kartı çıkaran kurumların büyük miktarlarda yatırım yapmaları ve sistemin işleyişini yaygınlaştırılması ile gelişimini sağlamaları açılarından katlandıkları maliyet ve aldıkları riskler söz konusudur. Kredi kartı çıkaran kurumların yüklenmek durumunda kaldıkları maliyetler şu şekilde gruplandırılabilir (Reserve Bank Of Australia'dan Akt: Kaya, 2009: 46):

- Kredi kartı işlemlerine ilişkin maliyetler,
- Kredi kartı işlemlerindeki faizsiz dönemin fonlanmasına ilişkin maliyetler,
- Kredi kartı işlemlerinin yetkilendirilmesine ilişkin maliyetler,
- Sahtecilik ve sahteciliği önlemeye ilişkin maliyetler.

Kredi kartlarının hukuki zeminde süren tartışmaların önemli bir kısmı, kartı çıkaran kuruluşların talep ettikleri üyelik yenileme ücreti üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu noktada Yargıtay 13. Hukuk Dairesi'nin 02.05.2008 tarih ve 2008/4345 nolu kararını anmak anlamlıdır. Karar bankaların bu ücreti kart sahiplerine geri ödemeleri yönünde verilmiştir:

Sözleşmenin davacı banka tarafından matbu, standart olarak hazırlanıp boş kalan kısımların rakam, isim ve adresler yazılarak doldurulduğu sözleşmenin on iki punto koyu siyah harflerle düzenlenmediği görülmektedir. Davacı tüketici aleyhine olan ve tüketiciyi kart kullanımı ücreti adı altında bir külfete sokan sözleşme hükmünün tüketici ile ayrıca müzakere edilerek kararlaştırıldığını iddia ve ispat edememiştir. Böyle olunca sözleşmedeki kredi kartı üyelik ücreti alınacağına dair hükmün açıklanan yasa ve yönetmelik hükümleri karşısında haksız şart olduğu kabul edilmelidir. Dolayısıyla davacı bankanın bu sözleşme hükmüne dayalı olarak kredi kartı kullanıcısı davalıdan ücret istemesi olanaklı değildir.

Yargıtay'ın bu kararı yorumlanırken dikkat çekilmesi gereken önemli bir husus, Yargıtay'ın karar verirken üyelik yenileme ücretinin yasal dayanağının sorgulanmasından ziyade konunun üyelik sözleşmeleri zemininde incelenmesidir. Yargıtay kararı sözleşmedeki haksız şartlar gerekçesi ile vermiştir. Bu noktada kart yenileme ücretinin kart sahibi ile müzakere edilerek talep edilmesi önem kazanmaktadır.

BKKKK'da bu konuda açık bir düzenleme bulunmamasıyla birlikte 13. Madde ile konuya yasal bir nitelik kazandırılabilir:

Kart çıkaran kuruluşlar, kredi kartlarına uyguladıkları faiz, gecikme faizi, yıllık ücret ve her türlü komisyon oranları ile istenilen

diğer bilgileri kamuoyuna yayınlanmak üzere aylık olarak Kuruma iletir. Yayınlanacak bilgi ve belgelerin içeriği ve yayınlanma usul ve esasları Kurulca belirlenir.

Kredi kartı yıllık ücretinin hukuki zemini konusunda önemli bir inceleme Kaya (2009: 49) tarafından Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın 2007/2 Nolu "Kredi Kartı Üyelik Ücreti Hakkında" Genelgesi ele alınarak gerçekleştirilmiştir. Kaya bu genelgeye dayanarak kredi kartı üyelik ücretini "satıcı veya sağlayıcının tüketiciyle müzakere etmeden, tek taraflı olarak sözleşmeye koyduğu, tarafların sözleşmeden doğan yükümlülüklerinde iyi niyet kuralına aykırı düşecek biçimde tüketici aleyhine dengesizliğe neden olan sözleşme koşulları" olarak tanımlanan 'haksız şart' bağlamında tartışmaktadır:

Tüketici Sözleşmelerindeki Haksız Şartlar Hakkındaki Yönetmelik ekinde "finans hizmeti ifa edenlere tüketici tarafından ödenecek veya tüketiciye ödenecek faiz oranlarını veya finans hizmetlerinin diğer bütün masraflarının bedelini haklı sebeplerin varlığı halinde önceden bildirmeksizin değiştirme hakkı veren şartların tüketiciye bu durumu derhal bildirme yükümlülüğü ve tüketicinin sözleşmeyi feshetme hakkının bulunduğu hallerde haksız şart olarak değerlendirilemeyeceği belirtilmektedir. Bu nedenle kredi kartı üyelik ücretlerine tüketicilerin hesap özetlerinde yer verilmesi ve tüketicinin buna dayanarak kredi kartı sözleşmesini feshetme hakkı bulunduğu dikkate alındığında bu ücretlerin haksız şart olarak değerlendirilmesinin mümkün olmayacağı düşünölmektedir (Kaya, 2009: 49).

Diğer yandan Kaya'ya göre (2009: 50), herhangi bir sözleşme hükmünün haksız şart olarak değerlendirilebilmesi ve bu nedenle de tüketiciyi bağlayıcı olabilmesi için 4077 sayılı Kanun'un 6. Maddesine dayanarak aşağıdaki şartları sağlaması gerektiğini belirtmektedir:

- Sözleşmeye tüketici ile müzakere edilmeden tek taraflı olarak konulması,
- Tarafların hak ve yükümlülüklerinde tüketici aleyhine bir dengesizlik yaratması,

- İyi niyet kurallarına aykırı olmasından oluşan üç unsuru birlikte taşıması.

BKMMM 24. Maddesinde kartı çıkaran kurumların talep edecekleri ücret ile ilgili bir düzenleme yer almaktadır: “Kart hamilinin yaptığı işlemler nedeniyle sözleşmede yer almayan faiz, komisyon veya masraf gibi adlar altında hiçbir şekil ve surette ödeme talep edilemez ve kart hamilinin hesabından kesinti yapılamaz. Sözleşmede kart hamilinin haklarını zedeleyici ve kart çıkaran kuruluş lehine tek taraflı haksız şartlar sağlayan hükümlere yer verilemez.”

Kanunun 24. Maddesinde gerçekleştirilen bu düzenleme ancak kart sahibi ile yapılan sözleşmede ilgili hükümlerin yer alması koşulu ile Merkez Bankalar arası tarafından bankaların serbestçe belirlenmesine izin verilen ve faiz dışında sağlanacak diğer menfaatlerin ve tahsil olunacak masraflar kapsamında değerlendirile kredi kartları üyelik ücretlerinin talep edilmesi söz konusudur (Kaya, 2009: 48).

Kredi kartı yıllık ücreti haksız şart bağlamında değerlendirildiğinde, sözleşmede bu konuda yer alan hükümlerin niteliği önem kazanmaktadır. Yargıtay’ın ve BKMMM’nın yukarıda yer alan maddesi haksız şart hükmü ile birlikte düşünüldüğünde üyelik yenileme ücreti yasal bir zemine oturtulabilmektedir. Bununla birlikte kart sahibinin sözleşmeyi feshetme hakkı da bu noktada ayrıca önem kazanmaktadır.

3.7. Harcama Belgesinin Hukuki Niteliğinin İncelenmesi

Harcama belgesi BKMM Kanununda “kartlı yapılan işlemler ile ilgili olarak üye iş yeri tarafından düzenlenen, kart hamilinin işlemde doğan borcu ile diğer bilgileri gösteren ve kart hamilinin kimliğinin bir kod numarası, şifre veya kimliği belirleyici başka bir yöntemle belirlendiği haller dışında kart hamili tarafından imzalanan belge” olarak tanımlanmaktadır. Uygulamada harcama belgeleri BKM tarafından standart olarak hazırlanmakta ve üye işyerleri tarafından kredi kartı ile yapılan işlemlerde kullanılmaktadır. Harcama belgesine “satış belgesi” veya “slip” de denmektedir (Çeker, 1997: 45).

Anılan kanunun 19. Maddesi uyarınca üye iş yerleri mal ve hizmet bedellerinin kredi kartı ile ödenmesi durumunda harcama belgesini düzenlemek, aslını sözleşmede belirtilen süre içinde saklamak ve bir nüshasını da kart sahibine vermek ile yükümlüdür.

Bu yükümlülüğünü yerine getirmeyen üye iş yeri kartı çıkaran kuruluşlardan harcama tutarını talep edememektedir.

Harcama belgesi üye iş yeri tarafından yapılan harcama tutarını kartı çıkaran kuruma, kartı çıkaran kurumun da üye iş yerine yaptığı ödemeyi ispat etmeye yarayan bir araç olarak nitelenmektedir (Teoman, 2000: 240).

Harcama belgesinin uygulamada ortaya çıkan bir sorun anında kimin tarafından ibraz edilmesi gerektiği de tartışılan bir konu olmuştur. Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 18.12.1992 tarihli kararına konu oluşturan olayda, "kart hamili, harcama tutarlarını ödememiş ve kendisinin borçlu olduğunu ispat için de bankanın harcama belgesini ibraz etmesi gerektiğini iddia etmiştir" (Çeker, 2004: 419). Yargıtay, bu durumda, harcama belgesini ibraz etmesi gereken tarafın kart hamili olduğunu ve harcama belgeleri ibraz edilmese bile bankanın kendi defter ve kayıtlarından istifade ederek borcun varlığını ve ödenmemiş olduğunu ispat edebileceğini şu ifadelerle açıklamıştır: "... Visa kartı üyelik sözleşmesi gereğince, kart hamili, itirazını harcama belgelerine dayandırmak zorundadır. Harcama belgeleri ibraz edilmezse, sözleşmenin 19. maddesine istinaden bankanın kayıtları esas alınır. Yapılan bilirkişi incelemesi sonucuna göre karar verilmesi yerindedir" (Çeker, 2004: 419).

Ancak bundan sonra Yargıtay bu görüşünden dönerek alacak iddiasında bulunan kredi kartı kurumunun alacağı varlığını ispatla yükümlü olduğunu hükme bağlamıştır (Çeker, 2004: 420): "Davalı taraf kendilerine gönderilen hesap bildirim cetvellerindeki bazı harcamaların taraflarından yapılmadığını davacı bankaya 15.9.1997, 17.12.1997 tarihli ihtarlar ve 14.7.1997 tarihli dilekçe ile bildirerek itiraz etmiştir. Yargılama aşamasında ise bu harcamalara ilişkin harcama belgelerindeki imzaların kendilerine ait olmadığını belirterek bu yönde araştırma yapılmasını talep etmişlerdir. Kredi sözleşmesinde, banka defter ve kayıtlarının kesin delil olacağı yönü kararlaştırılmış ise de defter kayıtlarının dayanağı belgelerle birlikte delil olma özelliği taşıyacağı gözetilip, bu yoldaki davalılar itirazları da dikkate alınarak bankaya harcama belgelerini (slipler) ibraz ettirilip üzerinde inceleme yaptırılması anılan belgelerdeki imzaların davalılara ait olmadığını anlaşılması halinde harcamaların yapıldığı üye işyerlerinin gerekli özeni göstermemeleri ve üzerine düşen edimleri gerektiği gibi yerine getirmemeleri ile bir kusur ve sorumluluklarının bulunup bulunmayacağı hususlarının karar yerinde tartışılarak uygun sonuç dairesinde bir karar verilmesi gerekirken yetersiz inceleme ile

yazılı şekilde hüküm kurulması isabetli görülmemiştir” (Yargıtay 19. HD. 27.11.2000 tarih ve E. 2000/5291 K. 2000/8085).

Kart sahibinin imzasını taşıdığı belgelenemeyen işlemlerden dolayı kart sahibinin sorumluluğuna gidilmesinin de mümkün olmadığını ortaya koyan bir Yargıtay kararı ise şöyledir (19. HD. Tarih: 23.02.2000, E. 1999/7576 K. 2000/1284): “Kredi kartı üyelik sözleşmesinin 18. maddesi uyarınca, uyuşmazlık halinde banka defter ve kayıtlarının kesin delil teşkil etmesi, ancak bu kayıtların dayanağı belgelerin varlığı halinde mümkündür. Olayda, davacı harcamalara itiraz etmiş, davalı banka ise kayıtlarında yazılı bir kısım harcamalarla ilgili belgeleri (slipleri) ibraz edememiştir. Bu durumda mahkemece belge ile kanıtlanan harcamalar gözetilerek davalı bankanın alacağını belirleip, davacının yaptığı ödemeler de gözetilerek uygun sonuç dairesinde bir karar vermek gerekirken, bu yön gözetilmeden yazılı şekilde hüküm kurulmasında isabet görülmemiştir”.

Harcama belgesi ilkin, kart sahibinin üye iş yerinden harcama belgesinde belirtilen tutarda bir mal ya da hizmet satın aldığını ve borçlandığını açıklayan kart sahibinin imzasını taşımaktadır. Bu imza 31.03.2006 tarihinden bu yana kart sahiplerinin POS cihazlarına kart şifresini tuşlaması biçimdedir. Bu tarihte uygulamaya geçilen chip&PIN sisteminde kart şifresinin tuşlanması yolu kart sahibinin onayı anlamına geldiği için harcama belgeleri POS cihazı tarafından hazırlanmaktadır. Kredi kartı ile yapılan işlemlerde imza yerine şifre kullanılması kart sahibinin banka ATM’lerine veya internet bankacılığındakine benzer uygulamalar gibi bir talimatın yerine getirilmesini ifade ettiği için mevcut yasal düzenlemeler de dikkate alınarak şifre girilmesi durumunda imza zorunluluğu bulunmamaktadır (Kaya, 2009: 38).

Kredi kartıyla yapılan mal ve hizmet alımlarında işyeri tarafından düzenlenen, kart hamilinin yaptığı harcamanın bedelini, tarihini, kart bilgilerini ve provizyon kodunu gösteren belge olarak tanımladığımız harcama belgesi ya da satış belgesi, kart hamilinin aynı anda iki irade beyanını içermektedir. Şöyle ki; harcama belgesinin alınmasıyla üye işyerinden bir mal/hizmet alımı yaptığını beyan etmekte, belgenin imzalanması veya şifrenin girilmesiyle birlikte ise kartı çıkaran kuruma bu harcama bedelinin ödenmesi talimatını vermektedir. İmza ya da şifre girilerek POS cihazı tarafından düzenlenen harcama belgesi aynı zamanda kart sahibinin kartı çıkaran kuruluşa üye iş yerine olan borcunu ödemesi için talimat vermesi anlamındaki irade beyanıdır (Teoman, 2000: 247;

Çeker, 1997: 45). Harcama belgesinin irade beyanı içermesi nedeniyle bir senet niteliği taşımakta ancak hak ve senet arasındaki birbirine bağlı ilişkiye sahip olmaması nedeniyle kıymetli evrak olmamaktadır. Üye iş yerinin harcama belgesinde yer alan tutarı başka yollar ile de ispat edebilecek olması; yani harcama belgesinde bulunan hakkın harcama belgesinin ibrazına bağlı olmaması onun kıymetli evrak olmadığını göstermektedir (Teoman, 2000: 247; Çeker, 1997: 46).

Harcama belgesinin fatura niteliği taşıyıp taşımadığı da bir diğer tartışmalı konudur. Vergi Usul Kanununun 229. Maddesine göre fatura “satılan emtia ve yapılan iş karşılığında müşterinin ödediği meblağı göstermek üzere emtiayı satan veya işi yapan tüccar tarafından müşteriye verilen ticari vesika” olarak tanımlanmaktadır. Vergi Usul Kanununun 231. Maddesine göre ayrıca, faturada düzenleyenin imzası bulunmalıdır ve faturanın azami yedi gün içerisinde düzenlenmesi gerekmektedir. Harcama belgesinde ise düzenleyenin değil kart sahibinin imzasının bulunması zorunluluğu vardır. Ayrıca harcama belgesinin satış anında düzenlenmesi gerekmektedir. Zira harcama belgesi kart sahibinin kredi kartı ile alışveriş yaptığını ispatlamak amacıyla düzenlenmektedir. Faturada ise ispat ile birlikte gelirin vergilendirilmesi amacı da bulunmaktadır. Dolayısı ile harcama belgesi fatura niteliği taşımamakta ve üye iş yerleri harcama belgesi ile birlikte fatura da düzenlemek durumunda kalmaktadır (Buhur, 2004: 48).

3.8. Kredi Kartlarının Kötüye Kullanılması ve Kötüye Kullanılmasına İlişkin Hukuki ve Cezai Düzenlemeler

Kredi kartlarının kullanımının yaygınlaşması ve giderek reel piyasada hakim alışveriş yöntemi olarak kullanılır hale gelmesi, enformel ilişkilerin de kredi kartı üzerinden kurulması tehlikesini doğurmuştur. Kredi kartlarıyla elde edilen alışveriş hakkının, özellikle son dönemde nakit paraya çevrilir olması ve bankaların bu uygulama üzerinden yeni stratejiler geliştirmesi de kredi kartları üzerinden suç işlenmesi durumunu gündeme getirmiştir. Gelişen teknoloji ve dijital ortam suçlarının da çok çeşitlilik göstermesi, tamamıyla dijital bir network üzerinden kurulan kredi kartı sistemini de tehdit etmeye başlamıştır. Kredi kartı üzerinden işlenen suçların engellenmesine yönelik birçok kanun ve düzenleme oluşturulmuştur. Ancak öncelikle kredi kartı suçları örneklerini incelemek gerekecektir.

Kredi kartı sahteciliğinin en sık rastlanan çeşitleri arasında kayıp ve çalıntı kartlar, sahte başvuru, sahte basılmış kartlar, internet ve internetten alışveriş sahteciliği ve kart sahibine ulaşım gibi yöntemlerle kredi kartları kayıtlarının elde edilmesi yer almaktadır (Keresteci, 2008: 10).

Kredi kartının bir diğer usulsüz kullanım alanı ise sahte kart kullanımı şeklindedir. Ancak bu yöntemle yapılan alışverişlerde kullanılan kredi kartının gerçek kredi kartı ile herhangi bir ilgisi bulunmamaktadır. Gerçek kredi kartı bilgilerinin bir şekilde elde edilerek sahte bir kartın üzerine kopyalanması yoluyla gerçekleştirilen bu işlemin son yıllarda geliştirilen chip&pin uygulaması ile azaldığı gözlemlenmektedir (Keresteci, 2008: 11).

Diğer yandan kredi kartlarında manyetik şerit sahteciliği yöntemi de yaygın kullanılan bir yöntem olmaktadır. Bu kredi kartı arkasındaki manyetik şerit bilgilerinin silinerek bir cihaz yardımı ile başkasına ait kredi kartı bilgilerinin yüklenmesi biçiminde uygulanan bir sahtecilik türüdür (Keresteci, 2008: 12).

Kredi kartı sahteciliğinde kart sahiplerinin alabilecekleri tedbirler kısaca şu şekilde özetlenebilmektedir (Keresteci, 2008: 9):

- Kredi kartı numarasının başkasının eline geçmesini önlemek.
- Müracaat sonrası banka tarafından gönderilen kartın kart sahibinin kendisine teslim edilmesini sağlamak.
- Kartı kullanırken satıcının yaptığı işlemlere dikkat etmek.
- İnternette yapılan alışverişlerde alışveriş yapılan sitenin güvenliğine dikkat etmek ve kullanılan bilgisayarın güvenliğinden emin olmak.

Kayıp ya da çalıntı kartlar ile bir alışveriş söz konusu olduğunda kart sahibinin bundan sorumluluğu BKKKK 12. Maddesinde şu şekilde belirlenmiştir: “...kart hamili yapacağı bildirimden önceki yirmi dört saat içinde gerçekleşen hukuka aykırı kullanımdan doğan zararlardan 150 TL ile sınırlı olmak üzere sorumludur.” Ancak kart sahibinin ihmalden ya da kastından kaynaklanan bir durum söz konusu ise; ya da kart sahibinin herhangi bir bildirim olmamışsa bu hükmün devamı uyarınca anılan sınırlama uygulanmamaktadır.

Öte yandan kredi kartının kayıp ya da çalıntı gibi durumlarda kullanımı durumunda üye iş yerinin de kimlik doğrulama ve kontrollere ilişkin sorumlulukları gündeme gelmektedir. BKKKK 17. Maddesinin ikinci fıkrasında üye iş yerlerinin

yükümlülükleri belirtilmektedir: “Üye iş yerleri mal ve hizmet bedeli karşılığı banka kartı veya kredi kartı ile ödemek isteyen kişilerin imza gerektiren işlemlere imza kontrolünü yapmak, kartın tahrifata uğrayıp uğramadığını kontrol etmek ve üye işyeri anlaşması yapan kuruluşlarca kendilerine ulaştırılan bilgiler çerçevesinde kartın geçerliliğini tespit etmekle yükümlü olup, gerekli durumlarda kart üzerinde yer alan bilgilerle kimlik belgesi üzerinde yer alan bilgileri karşılaştırmak üzere geçerli bir kimlik ibrazını talep etmek ve harcama belgesi üzerindeki bilgilerle kredi kartı üzerindeki bilgileri karşılaştırarak kontrol etmekle yükümlüdür. Bu kontrollerin yapılmamasından doğan zararlardan üye iş yerleri sorumludur.”

Kredi kartları konusunda kart sahibinin kendi kartını bir başkasına kullandırması ve ardından kartını çalınmış gibi göstererek mağduriyetinin giderilmesini istemesi de başka bir sahtecilik türüdür. BKKKK 37. Maddesine göre “Banka kartı veya kredi kartını kaybettiği ya da çaldığı yolunda gerçeğe aykırı beyanda bulunarak kartı bizzat kullanan veya başkasına kullandıran kart hamilleri ile bunları bilerek kullananlar bir yıldan üç yıla kadar hapis ve ikibin güne kadar adlî para cezası ile cezalandırılırlar”. Aynı maddenin devamında ise kredi kartı veya üye işyeri sözleşmesinde veya eki belgelerde sahtecilik yapanlara ilişkin bir düzenleme bulunmaktadır. Buna göre anılan biçimlerde sahtecilik yapanlar veya sözleşme imzalamak amacıyla sahte belge ibraz edenler “bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasına mahkum edilirler”.

İzinsiz kart çıkarma durumu da sahtecilik olarak nitelendirilmiş ve BKKK’da ilgili maddede açıklanmıştır. Bu maddeye göre ;

Bu Kanunun 4 üncü maddesinde belirtilen izinleri almaksızın kartlı sistem kuran, kredi kartı çıkaran veya üye işyeri anlaşması yapan veya ticaret unvanları, her türlü belgeleri, ilân ve reklamları veya kamuoyuna yaptıkları açıklamalarda bu işlerle uğraştıkları izlenimini yaratacak söz ve deyimleri kullanan gerçek kişiler ile tüzel kişilerin görevlileri bir yıldan üç yıla kadar hapis ve bin güne kadar adlî para cezası ile cezalandırılırlar.

Birinci fıkraya aykırılık halinde Kurumun, ilgili Cumhuriyet Başsavcılığını muhatap talebi üzerine sulh ceza hâkimince, dava açılması halinde davaya bakan mahkemece işyerlerinin faaliyetleri ve reklamları geçici olarak durdurulur, ilânları toplatılır. Bu tedbirler,

hâkim kararı ile kaldırılıncaya kadar devam eder. Bu kararlara karşı itiraz yolu açıktır.”(Madde 38).

Madde 39’da ise kartların kullanılması esnasında zorunlu olarak kabul edilmiş ve gizli kalması gereken kod numarası, kart numarası, şifre ya da kimliği belirleyici başka bir yöntemin dikkatsizlik veya tedbirsizlik veya meslekte yetersizlik veya emir ve kurallara aykırılık nedeniyle açığa çıkmasına neden olan kart çıkaran kuruluşlar, üye işyerleri ve üye işyeri anlaşması yapan kuruluşların işlerini fiilen yöneten görevli ve ilgili mensupları bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılacağına dair hüküm bulunmaktadır.

Ayrıca sahte harcama belgesi oluşturma da kredi kartının usulsüz kullanımı alanına giren bir sahtecilik çeşitidir (Keresteci, 2008: 11). BKKKK 36. Maddesinin de bu tür uygulamalara yönelik “gerçeğe aykırı olarak harcama belgesi, nakit ödeme belgesi ya da alacak belgesi düzenlemek veya bu belgelerde ne surette olursa olsun tahrifat yapmak suretiyle kendisine veya başkasına yarar sağlayanlar, iki yıldan beş yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır” ifadesi yer almaktadır.

Kredi kartı sahteciliğinde sıklıkla gözlemlenen bir yöntem olan sahte başvuru yönteminde başkasının kimlik bilgilerinin edinilmesi söz konusudur. BKKKK gerek bankaları gerekse de üye iş yerlerini kart hamillerine ait bilgilerin saklı tutmaları konusunda uyarmaktadır. BKKKK 23. Maddesinde “Üye işyerleri, kartın kullanımı sonucunda kart ve kart hamili ile ilgili edindikleri bilgileri, kanunla yetkili kılınan kişi, kurum ve kuruluşlar hariç olmak üzere kart hamilinin yazılı rızasını almadan başkasına açıklayamaz, saklayamaz ve kopyalayamaz. Üye işyerleri, kart bilgilerini üye işyeri anlaşması yaptığı kuruluş dışındaki şahıs veya kuruluşlarla paylaşamaz, satamaz, satın alamaz ve takas edemez” ifadesi yer almaktadır. Bununla birlikte aynı maddenin ikinci fıkrasında ise kart çıkaran kuruluşların aynı konudaki yükümlülüklerini şu şekilde bildirilmektedir: “Kart çıkaran kuruluşlar, edindikleri kişisel bilgileri gizli tutmak, kendi hizmetlerinin pazarlanması dışında başka amaçlarla kullanmamak ve kanunla yetkili kılınan kişi, kurum ve kuruluşlar dışında kalanların bu bilgilere ulaşmasını engellemek amacıyla gereken önlemleri almakla yükümlüdür.”

Kredi kartı ile işlenen suçlar 2005 yılında yürürlüğe giren Yeni Türk Ceza Kanunu’na kadar TCK 503 ve 504 Maddelerine göre cezalandırılmaktayken günümüzde

kredi kartları suçlarının çoğunlukla bilişim suçları kapsamında işlenen suçlar olmasından dolayı Yeni Türk Ceza Kanunda 245. Maddede bu konuda bir düzenleme yapılmıştır. Buna göre TCK 245. Maddesi bu konuda şu ifadeleri barındırmaktadır:

Başkasına ait bir banka veya kredi kartını, her ne suretle olursa olsun ele geçiren veya elinde bulunduran kimse, kart sahibinin veya kartın kendisine verilmesi gereken kişinin rızası olmaksızın bunu kullanarak veya kullandırarak kendisine veya başkasına yarar sağlarsa, üç yıldan altı yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.

Başkalarına ait banka hesaplarıyla ilişkilendirilerek sahte banka veya kredi kartı üreten, satan, devreden, satın alan veya kabul eden kişi üç yıldan yedi yıla kadar hapis ve onbin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.

Sahte oluşturulan veya üzerinde sahtecilik yapılan bir banka veya kredi kartını kullanmak suretiyle kendisine veya başkasına yarar sağlayan kişi, fiil daha ağır cezayı gerektiren başka bir suç oluşturmadığı takdirde, dört yıldan sekiz yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.

BKKK'nın son bölümünde kredi kartının kullanımına bağlı oluşacak cezai işlemler ve hukuksal süreçlerin hangi yetkili mahkemeler ve merciler tarafından inceleneceği anlatılmıştır. Oluşan uyuşmazlıklarda kart hamilinin tüketici olması durumunda 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunun 22 ve 23 üncü maddelerinin hükümlerinin uygulanacağı belirtilmiştir. Bu kanunun ilgili maddelerinde oluşacak uyuşmazlıkta öncelikle bir tüketici sorunları hakem heyetinin kurulacağı belirtilmektedir. Bu heyet Başkanlığın Sanayi ve Ticaret İl Müdürü veya görevlendireceği bir memur tarafından yürütülen tüketici sorunları hakem heyeti; belediye başkanının konunun uzmanı belediye personeli arasından görevlendireceği bir üye, baronun mensupları arasından görevlendireceği bir üye, ticaret ve sanayi odası ile esnaf ve sanatkar odalarının görevlendireceği bir üye ve tüketici örgütlerinin seçecekleri bir üye olmak üzere başkan dahil beş üyeden oluşur. (Madde 22) Bu Kanunun uygulanmasıyla ilgili olarak çıkacak her türlü ihtilaflara tüketici

mahkemelerinde bakılır. Tüketici mahkemelerinin yargı çevresi, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca belirlenir (Madde 23).

SONUÇ

Kredi kartları sistemi kartı çıkaran kuruluş, üye iş yeri ve kart sahibi olmak üzere üç taraflı bir ilişkinin söz konusu olduğu ve taraflar arasında karşılıklı anlaşmaların imzalanması suretiyle işleyen bir sistemdir.

Günümüzde kullanımının kaçınılmaz olduğu sıklıkla vurgulanan kredi kartlarının hukuki niteliği bu çalışmanın konusunu oluşturmuştur. Çalışmada bu yönde bir inceleme gerçekleştirilirken ülkemizdeki yasal düzenlemelere başvurulmuştur. Bununla birlikte doktrinde konuyu ele alan görüşler tartışılmış ve kredi kartlarının hukuki niteliği, söz konusu sistemi oluşturan sözleşmeler uyarınca incelenmiştir.

Öncelikli işlevinin nakit ödemeksizin alışveriş olanağı sağlaması olan kredi kartlarının kredi niteliği literatür de oldukça sık tartışılan bir konudur. Bu çalışmada kredi kartlarının kredi niteliği taşıyıp taşımadığı yasal düzenlemeler göz önüne alınarak açıklanmıştır. Çalışma neticesinde ise kredi kartlarının hem nakdi kredi hem de gayri nakdi kredi özelliği taşıdığı sonucuna varılmıştır. Bununla birlikte kredi kartlarının tüketici kredisi niteliği de literatür de ayrıca tartışılan bir konu olarak bu çalışmada yer almıştır. Kredi kartlarının tüketici kredisi taşıyıp taşımadığı yönündeki incelemede Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun öncelikli bir başvuru kaynağı olmuştur. Söz konusu kanunda 4822 Sayılı Kanun ile yapılan değişiklikler neticesinde 4077 Sayılı Kanunda kredi kartı ile sağlanan kredinin tüketici kredisi olduğunun kabul edildiği sonucuna varılmıştır. Ancak kredi kartı ile sağlanan tüketici kredisinin niteliği de literatürde ayrı bir tartışma konusudur. Bu yöndeki incelemeler kredi kartı ile sağlanan tüketici kredisinin serbest tüketici kredisi olduğunu göstermiştir.

Çalışmada harcama belgesinin de hukuki niteliği incelenmiş ve bu inceleme doğrultusunda ispat niteliği bulunan harcama belgesinin kıymetli evrak olmadığı sonucuna varılmıştır. Harcama belgeleri ispat niteliği taşımakta ancak kıymetli evrak olmamaktadır. Ayrıca kredi kartları da kıymetli evrak bakımından incelenmiş ve kredi kartlarının da kıymetli evrak niteliği taşımadığı sonucuna varılmıştır.

Diğer yandan gerek günlük yaşamda gerekse de literatür de sıklıkla tartışılan bir diğer konu ise kredi kartlarının yıllık kullanım ücreti olmaktadır. Bu yönde gerçekleştirilen incelemeler doğrultusunda ise kredi kartı yıllık kullanım ücretinin hukuksal bir zemine dayandığı ve yasal olduğu sonucuna varılmıştır.

Çalışmada ayrıca kredi kartlarının kötüye kullanımı ve bunun sonucunda doğan hukuksal ve cezai sorumluluklar da incelenmiş, bu yönde ilgili kanunlarda yer alan hükümlere değinilmiştir. Ancak kredi kartlarının kötüye kullanımı konusunda sürekli olarak, yeni gelişmelerin gündeme gelmesinin hukuki alanda da sıkıntılar doğurduğu sonucuna varılmıştır. Bu konuyla ilgili hukuki zeminde değişen hayat koşulları ve kötüye kullanım şekillerine göre devamlı düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

AKİPEK, Şebnem. 2003 “Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Çerçevesinde Kredi Kartları”, Ankara Üniversitesi İktisadi Bilimler Dergisi, Cilt: 52, Sayı: 3 (103-119).

ATEŞ, Derya. 2000. Banka Kredi Kartı Sözleşmelerinin Hukuki Niteliği ve Ek Kart, Yetkin Yayınevi, Ankara.

BAKIR, Hasan. 2000. “Türkiye’de Plastik Kartlar ve Plastik Kartların Geleceği – Akıllı Kartlar (Smart Cart)”, Eskişehir Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 16(1-2)

BAYDEMİR, Mehmet., 2004. Her Yönüyle Kredi Kartları, Ohan Matbaacılık, İstanbul

BİLGİN, Belgin., 2008. Kredi Kartı Kullanımının Ekonomi Üzerine Etkilerinin Analizi, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, İzmir

BKM (Bankalararası Kart Merkezi), 1997. “Kredi Kartlarının Tarihçesi”, Pano Dergisi, Sayı:2

BUHUR, Oğuzhan. 2004. Tüketici Kredisi Açısından Kredi Kartı Uygulaması. Seçkin Yayıncılık, Ankara

ÇAVUŞ, Mustafa Fedai. 2005. “Bireysel Finansmanın Temininde Kredi Kartları: Türkiye’de Kredi Kartı Kullanımı Üzerine Bir Araştırma”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 15(1), ss.173-187.

ÇEKER, Mustafa. 1992. “Özel Hukuk Açısından Kredi Kartı Uygulaması”, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, Cilt: 16 Sayı: 3 (107-131).

ÇEKER, Mustafa. 1997. Kredi Kartı Uygulaması ve Özel Hukuk Açısından Kredi Kartının Hukuka Aykırı Kullanımı, Adalet Matbaacılık, Ankara.

ÇIRPAN, Belgin. 2000. Kredi Kartları. Ezgi Kitabevi. Bursa.

DÜNYA GAZETESİ, 29 Ocak 1990

EREN, Fikret. 2003. Borçlar Hukuku (Genel Hükümler) Cilt 1, Beta Basım Yayım, İstanbul.

GÜLER, İlkay. 2007. Bankalarda Kredi Kartı İşlemleri ve Muhasebesi, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul

İŞGÜZAR, Hasan. 2003. Banka Kredi Kartı Sözleşmeleri. Yetkin Yayınları. Ankara.

KARAMUSTAFA, Kurtuluş ve BİÇKES, Durdu Mehmet. 2003. “Kredi Kartı Sahip ve Kullanıcılarının Kredi Kartı Kullanımlarını Değerlendirmeye Yönelik Bir Araştırma: Nevşehir Örneği”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2 (1), ss. 91-113.

KAYA, Feridun. 2009. Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması, Türkiye Bankalar Birliği Yayını, Yayın No: 263, Ankara.

KERESTECİ, Yavuz Selim. 2008. Kredi Kartı Kullanımında Sahtecilik Tespit Sistemleri, Yüksek Lisans Tezi. Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Strateji ABD, Gebze.

KILIÇOĞLU, Ahmet. 2007. Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Turhan Yayınevi Ankara.

KOÇBANK A.Ş., 2003. Kredi Kartları Eğitim Kitapçığı, İstanbul.

KUNTALP, Erden. 1999. Yargıtay Kararları Işığında Kredi Kartı, Banka ve Ticaret Hukuku Enstitüsü Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu, Ankara.

KÜKRER, Nilay. 2006. Kredi Kartı Kullanımını Etkileyen Sosyo-Ekonomik Faktörlerin Analizi: Burdur Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi,SBE, Isparta.

REİSOĞLU, Seza. 2004. Banka Kredi Kartları ve Uygulama Sorunları, Bankacılar Dergisi, Sayı: 49 (100-123).

RESMİ GAZETE, 1 Mart 2006

RESMİ GAZETE, 09 Şubat 1995

SAYIN, Serhat. 2005. Türk Hukukunda Kredi Kartı ve Kredi Kartının Hukuka Aykırı Kullanılmasından Doğan Hukuki Sorumluluk, İstanbul.

TEKİNALP, Ünal. 1988. Banka Hukuku Esasları Cilt: 1. Beta Basım Yayım, İstanbul.

TEKİNAY, Sulhi; AKMAN, G. Sermet; BURCUOĞLU, Haluk ve ALTOP,Atilla. 1993. Borçlar Hukuku, İstanbul

TEOMAN, Ömer. 2000. “Kredi Kartı”, Yaşayan Ticaret Hukuku, Cilt1: Hukuki Mütalaalar, Beta Basım Yayım, İstanbul.

TEOMAN, Ömer. 2003. Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması, Beta Basım Yayım, İstanbul.

ÜLGEN, Hüseyin; HELVACI, Abdülkadir; KENDİGELEN, Abuzer ve KAYA, Aslan. 2004. Kıymetli Evrak Hukuku. Vedat Kitapçılık. İstanbul

YETİM, Sedat. 1997. Kredi Kartları ve Tüketici Kredileri. Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları, Ankara

YILMAZ, Eyyüp. 2000. Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması ve Ekonomik Etkileri, Türkmen Kitapevi, İstanbul

